

**GENÇLERİN İSLAMİ KİMLİĞİNİN HADİS VE SÜNNET PERSPEKTİFİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ: (AĞRI ÖRNEĞİ)**

Onur TOPRAK

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Doç. Dr. Sedat YILDIRIM

AĞRI- 2025

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ONUR TOPRAK

GENÇLERİN İSLAMİ KİMLİĞİNİN HADİS VE SÜNNET
PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: (AĞRI ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Doç. Dr. Sedat YILDIRIM

AĞRI-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI	10
ARAŞTIRMA’NIN AMACI VE YÖNTEMİ	11
ARAŞTIRMA SORULARI/ HİPOTEZLERİ.....	11
ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	12
VERİ TOPLAMA SÜRECİ, DEĞERLENDİRİLMESİ VE ANALİZİ .	12
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE GÜÇLÜKLERİ	13
ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI (LİTERATÜR).....	13
ARAŞTIRMANIN ÖZGÜNLÜĞÜ VE ÇIKTILARI	16

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.) VE GENÇ SAHÂBÎLER ÖRNEĞİ

1.1. Hz. Peygamber (s.a.v.) ve İletişim Özellikleri	19
1.1.1. Gençlere Sorumluluk Bilinci Yükleme	22
1.1.2. İkna Kabiliyetinin Yüksek Olması.....	23
1.1.3. Kalpleri Isındırma ve Müjdeleyici Olması.....	25
1.1.4. Gençlerin Özgüvenlerini Yükseltici Mesajlar Vermesi	27
1.1.5. Gençlerde Merak Duygusunu Artırması	27
1.2. Sahâbî Efendilerimizin Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Olan İlişkileri.....	28
1.2.1. İslam’ı Kabul Etmeleri ve Hz. Peygamber’e (s.a.v.) Bağlılıkları	29
1.2.2. Cesâret ve Fedâkarlıkları.....	30

1.2.3. İlim Öğrenme Hususundaki Gayretleri	32
1.2.4. Sorumluluk Almaktan Çekinmemeleri.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİ VE ANALİZİ

2.1. Anket Sonuçları Hakkında Genel Bilgiler	39
2.2. Demografik Bilgiler	41
2.3. Gençlerin Zihin Dünyasında Hz. Peygamber (s.a.v.) Tasavvuru.....	42
2.4. Gençlerin İslami Kimlik Sorunları.....	46
2.4.1. Aileden Kaynaklı Kimlik Sorunları	47
2.4.2. Eğitimden Kaynaklı Kimlik sorunları	62
2.4.3. Çevresel Faktörlerden Kaynaklı Kimlik Sorunları.....	71
2.4.4. Rol- Model Kaynaklı Kimlik Sorunları	80
2.4.5. Medyadan Kaynaklı Kimlik Sorunları	88
2.4.6. İtikadi Meselelerden Kaynaklı Kimlik Sorunları	92
2.4.7. Dini Yaşantı ve Tercihlerden Kaynaklı Kimlik Sorunları	100
SONUÇ.....	125
KAYNAKÇA	136
ÖZGEÇMİŞ.....	145
EKLER.....	146

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GENÇLERİN İSLAMİ KİMLİĞİNİN HADİS VE SÜNNET PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: (AĞRI ÖRNEĞİ)

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sedat YILDIRIM

Gençlik dönemi, bireylerin çocukluktan yetişkinliğe geçiş yaptığı, duygusal, fiziksel ve sosyal uyum açısından hızlı değişimlerin yaşandığı önemli bir evredir. Bu dönemde bulunan genç bireyler, kimliklerini oluşturmaya, bağımsızlıklarını kazanmaya ve kendi hayatlarına dair önemli kararlar almaya çalışırlar. Gençlerimizin içinde bulunduğu bu dönem, merak ve keşfetme isteğiyle hareket ettikleri, hayatta en dinamik ve heyecan verici dönemlerinden birisidir. Bunların yanında bu dönem, yaşanacak belirsizlikler, kaygılar ve meşakkatlerle doludur. Gençler, bu dönem içerisinde hem kendilerini hem de dünyayı keşfederken, hayatın farklı yönleriyle başa çıkmayı öğrenirler. Bu öğrenme durumları onların dini arayışları açısından da çok önemlidir. Bu sebeple bir eğitimci olarak gençlerimizin İslamî kimlik oluşumlarında, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onların zihinlerindeki karşılığını araştırmak istedik. Çalışmamızın ilk bölümünde gençlerin, hayatlarının her noktasında örnek alabileceği, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun yoldaşları olan genç sahâbe-i kirâm ile ilgili kısa ve öz bilgilendirme bölümü yer almaktadır. Ardından araştırmamızın özgünlüğü açısından önem arz eden, bizzat kendimiz tarafından hazırlanmış anket ve anketin istatistiksel verileri paylaşılmıştır. Son bölümde ise uyguladığımız anket üzerinden gençlerin günümüzde yaşadığı İslamî kimlik problemlerinin tespiti ve incelenmesi, ayet ve hadisler bağlamında ortaya konulan referanslar ile birlikte, bu sorunların analiz ve değerlendirmesini yapmaya çalıştık. Bu araştırma sonucunda Ağrı ilinde eğitim gören lise öğrencilerinin yaşamış oldukları kimlik sorunlarından, zihinlerindeki peygamber tasavvurundan yola çıkarak, ülkemizdeki diğer gençlerin de nasıl bir bilinç içerisinde olduğunu öğrenmiş olacağız. Yapılan araştırmalar neticesinde yedi ana başlık altında gençlerin İslamî kimlik problemlerini ele aldık. Bu temel problemler aile, eğitim, medya, rol ve model, itikadi meseleler ve dini yaşantı ve tercihlerden kaynaklı kimlik problemleri olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen kimlik problemlerini Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbe-i kirâm örnekliğinde çözüme kavuşturduk.

Anahtar Sözcükler: İslam, Kur'an, Hadis, Gençlik, Kimlik.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

"EVALUATION OF THE ISLAMIC IDENTITY OF YOUTH IN THE LIGHT OF HADITH AND SUNNAH: (THE CASE OF AĞRI)"

Advisor: Associate Professor Dr. Sedat YILDIRIM

Youth period is an important stage where individuals transition from childhood to adulthood, experiencing rapid changes in emotional, physical, and social adaptation. During this period, young individuals try to shape their identities, gain independence, and make significant decisions about their lives. This period, in which our youth move with curiosity and a desire to explore, is one of the most dynamic and exciting times in life. However, it is also filled with uncertainties, anxieties, and difficulties. While discovering themselves and the world, young people learn how to cope with different aspects of life. These learning experiences are also very important for their religious quest. For this reason, as an educator, I want to investigate the perception of Prophet Muhammad (peace be upon him) in the minds of our young people, especially in the context of their Islamic identity formation. The first part of our study includes a brief and concise informational section about Prophet Muhammad and his young Companions, who serve as role models for every aspect of young people's lives. Then, for the originality of our research, the survey prepared by us and the statistical data of the survey are shared. In the final part, through the survey we applied, we aim to identify and examine the Islamic identity problems experienced by young people today, along with references provided in the context of verses and hadiths, and to analyze and evaluate these issues. As a result of this research, based on the perception of Prophet Muhammad in the minds of high school students studying in Ağrı province, we will learn how other young people in our country are also conscious of these issues. Our main goal is to understand the causes of Islamic identity problems through the findings obtained and to address the fundamental factors that pose obstacles for young people, such as family, education, environment, role models, by exemplifying the Qur'an, Prophet Muhammad, and the young Companions.

Keywords: Islam, Quran, Hadith, Youth, Identity

ÖN SÖZ

Günümüz gençleri, hızla değişen toplumsal ve kültürel dinamikler içerisinde İslamî kimliklerini inşa etme ve koruma konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu çalışma, gençlerin İslamî kimlik sorunlarına çözüm üretmeyi amaçlayan, Kur'an ve sünnet ışığında, Hz. Peygamber'in nebevi ahlakını temel alan bir araştırmadır. Hz. Peygamber'in örnek ahlakı, gençlerin sağlam bir kimlik inşasında en önemli referans kaynağıdır.

Kur'an ve sünnetin rehberliğinde şekillenen değerler, ilk olarak gençlerin kendilerini tanımaları, İslam'a uygun bir yaşam sürmeleri ve toplumsal hayatta daha aktif rol almaları açısından büyük önem taşımaktadır. Hz. Peygamber'in sünneti, sevgi, merhamet, adalet ve samimiyet gibi temel insani değerleriyle gençlerin hayatlarında sağlam duruşlar sergilemelerine katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, gençlerin İslamî kimliklerini güçlendirmelerine vesile olacak, onları doğru yönlendirecek ve toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmelerini sağlayacak çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana destek olan danışmanım Doç. Dr. Sedat YILDIRIM başta olmak üzere tüm hocalarıma, çalışmam boyunca bana sabırla ve sevgiyle destek olan sevgili eşime ve kızıma, bu yaşıma kadar bana olan desteklerini hiç esirgemeyen babama, anneme ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Vakitlerinden ve en değerli zamanlarımızdan çaldığımı bilerek, bana gösterdikleri anlayış ve hoşgörü için minnettarım. Çalışma sürecinde emeği geçen tüm dostlarıma teşekkür ederim. Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerimize olsun.

26/06/2025

Onur TOPRAK

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. “Ailem ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışır”.	51
Tablo 2. “Ailemde inanılan Dini inanış ve düşüncelerin bana benimsetildiğini düşünüyorum.”	54
Tablo 3. “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.”	57
Tablo 4. “Ebeveynlerin birliktelik durumu ve ailemde örnek alabileceğim kimse yok ilişkisi”	59
Tablo 5. “Ailem her fırsatta bana ibadetlerimi yapmam noktasında hatırlatmada bulunur.”	61
Tablo 6. “Bugüne kadar almış olduğum dini eğitimin yeterli olduğunu düşünüyorum.”	64
Tablo 7. “Hayatıma yön verecek kadar ayet ve hadis bilgisine sahibim.”	67
Tablo 8. “Kendimi eksik hissettiğim zamanlarda dini araştırmalar yaparım.”	68
Tablo 9. “İnsanlar içerisinde dindar bir kişi olarak tanınmaktan çekinmiyorum.”	72
Tablo 10. “Eğer akranlarım tarafından hor görüleceğimi düşünmeseydim daha çok ibadet ederdim.”	73
Tablo 11. “Arkadaşlarım ibadetlerini yerine getirir.”	75
Tablo 12. “Toplumdaki baskın din İslam olduğu için onu yaşamaya mecbur kaldığımı düşünüyorum.”	77
Tablo 13. “Hayatımda rol model aldığım herkes İslam dinine uygun yaşamaya özen gösterir.”	80
Tablo 14. “Hz. Muhammed’i (s.a.v.) iyi tanıyorum.”	82
Tablo 15. “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.”	84
Tablo 16. “Etrafımda ki insanlara iyi bir örnek olmaya çalışırım.”	86
Tablo 17. “Gayri İslami olan her paylaşımdan rahatsızlık duyarım.”	88
Tablo 18. “Twitter, Tik Tok, Instagram gibi sosyal medya içeriklerinin beni olumsuz etkilediğini düşünüyorum.”	88
Tablo 19. “Sosyal medyada takip ettiğim sayfaların İslam’a uygun olmasına özen gösteririm.”	89
Tablo 20. “İslam dininin varlığına ve hak olduğuna inanırım.”	93

Tablo 21. “Kur’an ayetlerinin değişime uğramadan günümüze kadar gelmesinden şüphe ediyorum.”	93
Tablo 22. “Dünya’da yaşadıklarım karşısında ahirette hesap vereceğime inanıyorum.”	94
Tablo 23. “İbadet etmesem de iyi bir insan olmamın beni cennete götüreceğini düşünüyorum.”	98
Tablo 24. “Çevremde farklı din ve mezhepten olan insanların varlığı beni rahatsız etmez.”	100
Tablo 25. “Hayatta sorumluluk almaktan çekinmem.”	103
Tablo 26. “Helal ve haramlara dikkat ederim.”	106
Tablo 27. “Bir Müslüman olarak yerine getirmem gereken tüm ibadetleri yerine getiriyorum.”	106
Tablo 28. “Karşı cins ile olan ilişkilerimi her zaman İslami doğrultuda yaşarım.”	107
Tablo 29. “Dini ve dünyevi olan iki şey arasında kalsam dini olanı tercih ederdim.”	108
Tablo 30. “Gerekli gördüğüm zamanlarda yalan söylerim.”	113
Tablo 31. “Bazen çevremdeki insanların beni anlamadıklarını düşünüyorum.”	117
Tablo 32. “Siyasi ve sosyal etkenler neticesinde İslam’ın yanlış anlaşıldığını düşünüyorum.”	119
Tablo 33. “Dışarıdan bakıldığında Müslüman gibi yaşadığımı düşünüyorum.”	122
Tablo 34. “İleride bir aile kurduğumda evlatlarımın benim gibi bir kişi olmasını isterdim.”	122

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a. g. e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
c.	Cilt
çev.	Çeviri
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	Editör
H.z.	Hazreti
r.a	Radyallahü anhü
nşr.	Neşr
öl.	Ölüm
s.a.v	Sallalâlhü Aleyhi ve Sellem
s.	Sayfa
Thk.	Tahkik
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	Tercüme
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve Diğerleri

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmamızın konusu ve kapsamı, amaç ve yöntemi, araştırma soruları ve hipotezleri, araştırmaya dair temel bilgiler ve literatür taraması yer almaktadır.

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

İnsanın en dinamik olduğu dönem gençlik çağlarıdır. Hızla değişen Dünya'ya, sürekli gelişen teknolojiye, yeni ortaya çıkan dini, sosyal, kültürel ve toplumsal fikir ve akımlara adapte olma durumu en çok bu dönem içerisinde gerçekleşir. Sürekli değişen ve küreselleşen Dünya'da gençler bu değişimler neticesinde farklı arayışlar içerisine girebilmektedir. Kendi düşünce yapısına en uygun olanı seçme isteği, sürekli güncel kalma isteği, onları yeni arayışlar içine itmektedir. Özellikle İslâm coğrafyalarında bulunan gençler hem geleneksel fikirlere sahip çıkma hem de modern Dünya'nın getirdiği yenilikleri kaçırmamak için çaba göstermektedir. Bu içsel çatışmada en çok etkilenecek olan gençlerin din algısı olmuştur. Din insanların hayatlarında verdikleri kararlarda her zaman belirleyici bir kriter olarak bulunmaktadır. Genç neslin karmaşık ve hızla değişen Dünya'da, yeni kimlik arayışı içerisine girerken İslam'ın ortaya koyduğu İslam kimliğini temelde tutup bunun üzerine bir kimlik inşâsı yapması gerekmektedir. Bu sebeple Kur'an ve Sünnetle şekillenen İslam kimliği hem bireysel hem de toplumsal anlamda çok önemli sonuçlar doğurmaktadır. Din insanların inanç, düşünce ve davranışlarını etkileyen en önemli faktör olmuştur. Özellikle son dönemlerde bireyin kimlik inşâsında küresel gelişmeler, farklı ideolojiler, popüler kültürler ve en çokta sosyal medya etkili olmuştur.

Gençlerin İslamî kimlik inşâ etme sorunu çok farklı sebeplere dayanmaktadır. Bunların belki de en önemlilerinden bir tanesi modernizmin getirdiği yenilikçi fikirlerdir. Özellikle gençlerin başıboş kalması, evde, okulda ve sokakta ilgisiz ve eğitimsiz bırakılması modernizmin karşısında savunulacak değerlere sahip çıkamamasını doğurmaktadır.

Sonuç olarak günümüz hızla değişen toplum yapısı içerisinde modern ve seküler hayatın etkisi altında kalarak, İslamî kimlik problemleri yaşayan gençlerimize,

en iyi örnek olarak nitelendirdiğimiz Hz. Peygamber efendimiz ve sahâbîler özelinde örnekler sunarak bu problemlere çözüm önerileri üretilmeye çalışılmıştır.

ARAŞTIRMA’NIN AMACI VE YÖNTEMİ

Çalışmamız, gençlerin içinde bulundukları bu dönemde İslamî bir kimlik inşâ ederken karşılaşılabilecek sorunların tespit ve çözümü üzerine olacaktır. Bunu yaparken Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun tedrisâtında yetişmiş genç sahâbe-i kirâm ile günümüz gençlerinin mukâyeseli bir şekilde ele alınması yöntemini izleyeceğiz. Gençlerin İslâmî kimlik inşâsında rol model alacakları kişiler, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbe-i kirâm olması gerekmektedir. Çalışmamızda bu hayatları ele alarak, onlara örnek şahsiyetleri tanıtmak istiyoruz. sahâbe-i kirâm Hz. Peygamber’e (s.a.v.) olan teslimiyetini gençlere anlatabilmek bizim yegâne amacımızdır.

Bu çalışmayı kaleme alırken, gençlerin neler hissettiklerini daha iyi anlamak, onların zihinlerindeki peygamber tasavvurunu idrak edebilmek adına gençlerle yüz yüze görüşmeler yaptık. Ulaşamadığımız genç kardeşlerimiz için etki ve yaygınlaştırmayı artırabilmek adına okullarda anket çalışması yaptık. Bu sayede, sadece kimlik sorunu yaşayan genç kardeşlerimizi değil, kendini iyi yetiştirmiş bireylerinde neler yaptıklarını, nasıl kendilerini zararlı fikirlerden muhafaza ettiklerini de görmüş olduk. Bu sayede akranların birbirlerine örnek teşkil etmesine de yardımcı olmuş olduk. Bu çalışmamızda günümüz gençlerinin kimlik inşâsı ile, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun yanında yetişmiş genç sahâbîlerin İslam kimliği arasında mukayeseli bir değerlendirme yaptık. Öncelikle araştırmamız ile ilgili aynı konuda yapılmış olan çalışmaları inceledik. Daha sonra gençlerin Müslüman kimlik inşâsında yaşadığı sorunları anket, yüz yüze görüşme ve daha önceden yapılmış bilimsel araştırmalardan faydalanarak ortaya koymaya çalıştık. Bu sorunların çözümü için yapılması gereken hususlar belirtildikten sonra, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbe-i kirâm örnek şahsiyetlerini baz alarak bir değerlendirme yaptık.

ARAŞTIRMA SORULARI/ HİPOTEZLERİ

Araştırma Soruları

1-) Günümüz gençleri Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında ne kadar bilgiye sahip?

2-) Gençlerin ayet ve hadisler bağlamında ortaya konulan İslamî kimliği ne kadar benimsiyorlar?

3-) Gençler ibadetlerine gösterdiği özen ne düzeydedir?

4-) Gençlerin İslamî kimlik sorunlarının sebepleri nelerdir?

5-) Gençler aile, arkadaş, çevre, sosyal medya vb. dış etkenlerden ne derece etkilenmiştir?

Araştırma Hipotezleri

1-) Gençlerin hadisler ve genç sahabiler hakkında bilgi düzeyleri arttıkça, İslamî değerlere bağlılıkları da artacaktır.

2-) Hadislerde yer alan ahlaki değerler ve genç sahâbîlerin örnek hayatları, gençlerin sosyal sorumluluk bilincini geliştirecektir.

3-) Hadislerdeki öğretiler, gençlerin kendilerini daha iyi anlamalarına ve kişisel gelişimlerine katkı sağlayacaktır.

4-) Günümüz gençleri, hadisler ve genç sahabiler aracılığıyla güçlü bir İslamî kimlik oluşturabilirler.

ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Evren: Türkiye’deki Müslüman gençlerin İslamî kimlik sorunlarının sebeplerinin tespiti ve bu sebeplere ayet ve hadislerle çözüm önerileri sunmak.

Örnekleme: Ağrı ilinde ikamet eden, lise kademesinde eğitim gören ve farklı okullarda okuyan gençlerin İslamî kimlik sorunların tespiti ve bu sorunlara ayet ve hadisler bağlamında çözüm önerileri sunmak.¹

VERİ TOPLAMA SÜRECİ, DEĞERLENDİRİLMESİ VE ANALİZİ

Anketler araştırmacı tarafından okullarda bizzat tanıtılarak, öğrencilere sunulmuştur. Yaklaşık 400 öğrenciye anket yapmayı planladık. Anket uygulaması bittikten sonra elde ettiğimiz verileri IBM SPSS Statistics 26.0 programı sayesinde

¹Anket uygulamamızın sonuçlarında ön lisans ve lisans kademesinde okuduğunu beyan eden işaretlemelerin olduğu tespit edilmiştir. Ancak uygulamamız lise kademesinde ki okullarda yapılmıştır. Sonuçların bu bağlamda incelenmesi ve yorumlanması gerekir.

incelemeye tabi tutulmuştur. Spss programına veriler girilirken atık anketler dahil edilmedi, objektif bir şekilde raporlandırılıp, tez çalışmasında kullanıldı.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE GÜÇLÜKLERİ

Sınırlılıkları:

1-) Örneklem Grubunun Yanlılığı: Anketimize katılan gençler, geneli temsil etmeyebilir.

2-) Soruların Yanlılığı: Soruların nasıl sorulduğu, cevapları önemli ölçüde etkileyebilir. Önyargılı veya yanıltıcı olan sorular, doğru sonuçlar vermeyebilir.

3-) Sosyal Kabul Yanlılığı: Katılımcılar, toplum tarafından kabul görecektir cevaplar verme yöneliminde olabilirler.

4-) Hatırlama Yanlılıkları: Katılımcılar, geçmiş zamanda ki davranışlarını veya inançlarını tam olarak hatırlayamayabilirler.

5-) Anket sonuçları, sadece araştırmaya katılan örneklem için geçerli olabilir. Tüm gençlere yönelik genellenme yapılması zor olabilir.

Güçlükleri:

1-) Kavramlar: "İslamî kimlik" gibi soyut kavramların ölçülmesi zordur. Katılımcılar bu kavramı farklı şekillerde yorumlayabilirler.

2-) Katılımcıların anketteki kavramlar hakkındaki bilgi düzeyleri farklı olabilir. Bu durum, cevapların güvenilirliğini etkileyebilir.

ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI (LİTERATÜR)

Günümüz akademik çalışmalarında gençlerin dini kimlik inşâsı üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar, gençler üzerinde farklı noktalara değinilerek yapılmış olan çalışmalardır.

Yapılan Başlıca Çalışmalar ve Hakkında Kısa Bilgiler;

Çalışmamızın temelinde Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler bulunmaktadır. Ayet ve hadisler ışığında ortaya konulan İslamî kimlik özelliklerini günümüz gençleri ile mukayese edebilmek için çalışmamızda birçok ayet ve hadis zikredeceğiz. Bu

sebeple bazı tefsir ve hadis kitaplarından da faydalanılmıştır. Genel olarak *Kütüb-i Sitte ve Kütüb-i Tis'a* diye adlandırılan hadis kitaplarından faydalanıldı.

Çalışmamızda konumuz ile ilgili olan tez çalışmalarından da örnekler sunduk;

“*Hız. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Gençlik*”² adlı çalışmada Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki genç şahsiyetlerin yani sahâbe-i kirâmın tebliğ, eğitim, idari, askerî ve siyasi gibi alanlarda göstermiş olduğu örnek davranışları, aldıkları sorumlulukları bizlere aktarmaktadır.

“*İslam Eğitim Sisteminde Gençlik Dönemi Din ve Ahlak Eğitimi*”³ adlı çalışma eğitim sisteminde gençlik dönemi din ve ahlak eğitimini inceleyen bir çalışmadır. Çalışmada İslam eğitim sisteminin gençlerin kimlik ve şahsiyetiyle ilgili gelişim özellikleri arasında bir bağlantı olduğunu belirtmektedir. İslam eğitim sisteminin gençlerin gelişimine katkı sağladığını bildirmektedir. Özellikle din ve ahlak eğitiminin önemine vurgu yapılmıştır.

“*Son Dönem Düşünürlerin Gençlik Tasavvuru*”⁴ adlı çalışma son dönem düşünürlerinden Nurettin Topçu’ nun gençlik ve gelişimine yaptığı katkı ve fikirlerini içermektedir. Topçu’ nun gençler ile ilgili, gençlik hareketliliği, rol karmaşası gibi bazı düşüncelerine değinilmiştir. Çalışmamızda da yer alan ayet ve hadislerin ortaya koyduğu ideal gençlik hususuna da vurgu yapılmıştır.

“*İlâhî geleneğin idealindeki gençlik için rol model olarak Hz. Yusuf*”⁵ adlı çalışmada rol model olacak insanlar arasında incelenmesi ve hayatımızın her noktasına işlememiz gereken Peygamberlerden birisi olan Hz. Yusuf ‘un (a.s) örnekliği ele alınmıştır. Çalışmada Hz. Yusuf’ un (a.s) Rabbine olan teslimiyetini, ayetler ışığında ortaya koyup, günümüz gençlerine nasıl yansıtılması gerektiği işlenmiştir.

² Detaylı bilgi için bkz. Seyfullah Kara, *Hız. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Gençlik* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi),1996.

³ Detaylı bilgi için bkz. Turgay Gündüz, *İslâm Eğitim Sisteminde Gençlik Dönemi Din ve Ahlak Eğitimi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002)

⁴ Detaylı bilgi için bkz. Emine Yiğit Aras, *Son Dönem Düşünürlerin Gençlik Tasavvuru* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014)

⁵ Detaylı bilgi için bkz. Fatih Karakaş, *İlahi Geleneğin İdealindeki Gençlik İçin Rol Model Olarak Hz. Yusuf* (Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019)

“*Kur’an Kıssaları Bağlamında Müsbet ve Menfi Gençlik*”⁶ adlı çalışmada Kur’an-ı Kerim’in gençlere ve gençliğe verdiği önemi, Kur’an Kıssaları bağlamında değerlendirerek, gençlerin müsbet ve menfi yönlerini ele almaktadır.

“*Kur’an-ı Kerim’de gençlik tipolojileri*”⁷ adlı çalışmada gençliğin tanımı ve evreleri anlatılmış, daha sonra gençlerin olumlu ve olumsuz yönlerini, değerlendirmiştir.

“*Gençlik ve din Kur’an Kursu öğrencilerinin kişilik gelişmesi üzerine bir din psikolojisi araştırması*.”⁸ Günümüz din öğretimini ülkemizde gerçekleştiren kurumlar arasında en başta Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur’an Kursları yapmaktadır. Burada eğitim alan öğrencilerin/gençlerin, dînî eğitiminin kişilik gelişimleri üzerindeki psikolojik etkileri bu çalışmada ele alınmıştır. Bizde yaptığımız çalışmanın etki alanının yaygınlaşması ve daha çok veriden faydalanmak için bu çalışmayı da kaynakçalarımız arasına aldık.

“*Din ve zihniyet: Gençlik üzerine bir araştırma*.”⁹ Adlı çalışmada din sosyolojisinde dinin dindar gençlerin zihnini, ne kadar şekillendirdiğini, disiplin, ibâdet, tüketim ve medya açısından değerlendirmiştir.

“*Gençlik dönemi inanç gelişimi ve eğitiminde etkili olan faktörler üzerine bir araştırma*.”¹⁰ Gençlerin geçirmiş oldukları evrelerde, aile, okul ve sosyal çevresi ekseninde dinle ilişkileri incelenmiştir. Bunu yaparken örneklem grupları üzerinde görüşmeler yaparak çıkarımlar yapılmıştır. Bunların sonucunda en etkili faktörün, aile olduğu belirtilmiştir.

⁶ Detaylı bilgi için bkz. Bilal Yazarlı, *Kur’ân Kıssaları Bağlamında Müsbet ve Menfi Gençlik* (Bingöl: Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021)

⁷ Detaylı bilgi için bkz. İlhami Günay, *Kur’ân-I Kerîm’de Gençlik Tipolojileri* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003)

⁸ Detaylı bilgi için bkz. Fatıma Melek Karabulut, *Gençlik ve Din Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010)

⁹ Detaylı bilgi için bkz. Köksal Pekdemir, *Din ve Zihniyet: Gençlik Üzerine Bir Araştırma* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018)

¹⁰ Detaylı bilgi için bkz. Nazlı Tutku Kalfa, *Gençlik Dönemi İnanç Gelişimi ve Eğitiminde Etkili Olan Faktörler Üzerine Nitel Bir Araştırma* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019)

Çalışmamızda konumuz ile bağlantılı yazılmış kitaplardan örnekler sunacağız.

“*Kur'an'da Karakter İnşâsı.*”¹¹ Modern çağda kendi özlerinden kopmuş gençlerin, Kur'an'da ve sünnette belirtilen Müslüman karakter betimlemelerinden zaman geçtikçe uzaklaştığını görmekteyiz. Bu sebeple gençlerin önce kendi benliğini tanıması ve tanımlaması, olumlu ve olumsuz yanlarının farkına varması gerekmektedir. Daha sonra Kur'an önceliğinde ortaya koyulmuş olan erdemlerin, gençlerin kimlik inşâsında hayata geçirilmesi sağlanmalıdır. Çalışmanın kapsamı sayesinde Müslümanın karakter özellikleri ortaya konulmuş, bu hususta çalışmamızın anlaşılması ve yorumlanmasında katkı sağlamıştır.

“*Peygamber'in Aynaları.*”¹² Gençlerin kimlik inşâsında örnek alınması gereken yegâne isim Hz. Peygamber (s.a.v.) efendimizdir. Bu durum Kur'an'da ve Hadislerde açıkça belirtilmiştir. Peygamber efendimizden (s.a.v.) sonra gençlerin rol model alacağı bir sonraki isimler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tedrisâtında yetişmiş olan sahâbe-i kirâm'dır. Bu eserde birbirinden değerli sahâbe-i kirâm hakkında çok kıymetli bilgiler edinmekteyiz.

Bu kısımda belirttiğimiz eserler dışında, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbî hayatlarından örnekler alma noktasında farklı eserlerden de faydalandık. Tezimizin kaynak kısmında bu eserlerle beraber faydalandığımız tüm çalışmaları aktardık.

Çalışmamız içinde kullandığımız kaynakları, Kaynakça ve Dipnot bölümünde İsnad Atıf Sistemine göre düzenledik.

ARAŞTIRMANIN ÖZGÜNLÜĞÜ VE ÇIKTILARI

Çalışmamızın bu alanda yapılmış diğer çalışmalardan farklı yönleri, gençlerin kimlik inşâsında yaşadığı sorunların çözümünü, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbe-i kirâm arasında mukayeseli bir biçimde açıklamamız oldu. Bunu yaparken öğrenciler ile yüz yüze görüşmeler yaparak çalışmamızın güvenilirliğini artırmayı planladık. Buna ek olarak çalışmamızda, güvenilirliği artırabilmek ve en doğru

¹¹ Detaylı bilgi için bkz. Yasin Pişgin, *Kur'an'da Karakter İnşâsı* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2022)

¹² Detaylı bilgi için bkz. Abdurrahim Ali Ural, *Peygamber'in Aynaları* (İstanbul: Şule Yayınları, İstanbul, 2019)

tespitleri yapabilmek adına okullarda bir anket çalışması yaptık. Bu anket sonuçlarını akademik bir şekilde çalışmamızda değerlendirdik. Bu sayede gerek yüz yüze soru cevap gerekse anket çalışması aracılığıyla çalışmamızı daha özgün bir hale getirmeyi planladık.

Tezimizin özgün değeri aşağıdaki maddelerde belirtilmiştir;

- 1.) Ayet ve Hadislerle Allah (c.c) ve Rasûlü 'nün belirttiği Müslüman özelliklerinin belirlenmesi.
- 2.) Gençlerin kimlik inşâsında yaşadığı sorunların tespiti için ayet ve hadisler ile belirttiğimiz hususlar neticesinde anket ve yüz yüze görüşmeler yapılması. Bu sayede güvenilirlik ve hedef kitlenin sorunlarının tespitinin doğruluk payının artırılması.
- 3.) Gençlerin zihinlerinde oluşan peygamber tasavvurunu anlayabilmek.
- 4.) Tespitini yaptığımız sorunların çözümü için Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun tedrîsâtında yetişmiş sahâbe-i kirâm hayatlarından, almış oldukları sorumluluklardan, İslam dini için yaptıklarından yola çıkarak çözüm önerileri sunulması.

Yapılan tüm araştırma ve değerlendirmeler neticesinde çalışmamızın asıl gayesi olan; İslam'ın ilk dönemlerinde gençlerin İslamî kimlik inşâsında belirleyici bir rol oynayan, Kur'an-ı Kerim ve Hadislerin günümüz gençlerinin kimlik inşâsı üzerindeki etkisini, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun rahle-i tedrisatında yetişmiş genç sahâbe-i kirâmın hayatları üzerinden yaptığımız değerlendirmelerin, toplumda yaygınlaşmasını hedefliyoruz. Okullarda ve gençlerle bulunduğumuz her yerde, onlara ve onlar aracılığıyla ailelerine ulaşarak, eğitimin temelde verilmesini sağlayacağız. Okullarımıza ve diğer kurumlara, bu konu bağlamında düzenlenebilecek organizasyonların afiş ve tanıtım broşürlerinin dağıtılarak yaygınlaştırma faaliyetlerinin daha da artırılması hedeflenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.) VE GENÇ SAHÂBİLER ÖRNEĞİ

Çalışmamızın bu bölümünde Hz. Peygamber'den (s.a.v.) ve onun genç yoldaşlarından bahsedeceğiz. Konuyu ele alış biçimi olarak hayatlarına dair genel bilgiler vermek yerine, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gençlerle olan iletişiminden, mizacından, üslubundan, yaklaşımlarından bahsedeceğiz. sahâbe-i kirâm ile ilgili olan kısımda ise onların İslam'a kattıkları değerlerden ve Hz. Peygamberle (s.a.v.) olan ilişkisinden bahsedeceğiz.

Bu kısmı çalışmamızın ilk bölümü olarak ele almak istedik, çünkü anket verileri üzerine yapacağımız değerlendirmelerde, aklımızın bir kısmında Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbe-i kirâmın, aralarındaki sohbet ve muhabbeti hatırlamak, yapacağımız değerlendirmeler ve çıkarımlarda daha etkili olacaktır.

1.1. Hz. Peygamber (s.a.v.) ve İletişim Özellikleri

Hz. Peygamber (s.a.v.), genç nesiller için sadece bir örnek şahsiyet olmanın ötesinde, onların yaşamlarına doğrudan yön veren davranışlar ve yaklaşımlar sergilemiştir. Kur'an'ı Kerim'de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) örnekliği hususunda; *"İçinizden Allah'ın (c.c) lütfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı (c.c) çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resulullah'ta güzel bir örneklik vardır."*¹³ Buyurulmuştur. Onun ahlâki değerleri benimseyen yaşam tarzı, gençlerin kendi karakterlerini inşa etmeleri için eşsiz bir ilham kaynağı olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) toplum nezdindeki saygınlığı, dürüstlüğü ve adalet anlayışı, gençlerin ona olan teslimiyet arzusunu güçlendirmiş, bu da onlarla kurduğu iletişimin temelini oluşturmıştır.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gençlere yönelik iletişimde en önemli özelliği kolaylık yolunu tercih etmeleri noktasında onlara ve çevresindeki herkese tavsiyelerde bulunmasıdır. *"Kolaylaştırın zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin!"*¹⁴ Sözü

¹³ Kur'an Yolu, çev. Hayreddin Karaman- Mustafa Çağrı- İbrahim Kâfi Dönmez- Sadrettin Gümüş (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023), Ahzâb 33/21.

¹⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmi 'u's-şâhîh* thk. Muhammed Zuheyr (Beyrut: Dâru Tavki'n-necât, 2001), "İlim", 11; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi 'u's-şâhîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki, (Kahire: Daru'l-hadis, 1411/1991), "Cihâd", 6;

bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Allah Rasûlü (s.a.v.), bu anlayışı etrafında bulunan insanlara da tavsiye etmiştir. Ebû Hureyre 'den nakledilen rivayete göre bir bedevi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) de bulunduğu bir ortamda, mescide küçük abdestini yapmış, bunu gören sahâbe-i kirâm ayaklanıp yaptığından dolayı bedeviye kızmışlar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Onu bırakın. İdrarının üzerine de bir kova su dökün. Çünkü siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, zorlaştırıcı olarak değil."*¹⁵ Görmekteyiz ki Allah Resulü (s.a.v.) etrafındaki insanların kızdığı, sinirlendiği meseleler karşısında sakin kalıp, muhatabını anlamaya çalışmıştır. İlerisini düşünerek yapılan yanlış fiilleri kendisi ve tebliğ ettiği fikirleri için bir fırsat haline dönüştürmüştür. Bu sayede İslam'ın kısa zamanda insanlar arasında hızla yayılmasını ve sağlam temeller teşkil etmesini sağlamıştır.

Yaşamı boyunca gençlere rehberlik eden Hz. Peygamber (s.a.v.), ahlaki erdemleri, dürüstlüğü, adaleti ve fedakarlığı ile gençlerin karakterlerini ve kimliklerini oluşturmalarında kritik bir rol oynamıştır. Onun hayatından çıkarılacak dersler, gençlerin kişisel gelişim süreçlerinde rehber işlevi görmüştür. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sadece sözleriyle değil, eylemleriyle de bir örneklik teşkil etmesi, gençlerin bu değerleri içselleştirmelerine ve kendi yaşamlarına uygulamalarına olanak tanımıştır.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) inşa ettiği müstesna ortam, Asr-ı Saadet şeklinde ifade ettiğimiz aile ve toplum yapısını oluşturmuştur. O'nun çevresine olan örnekliliği, sahâbe-i kirâm Allah Resulünden (s.a.v.) işittik, gördük şeklinde ifadelerinden, onun her anına şahit olduklarını ve öğrendiklerini görmekteyiz. *"Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın"*¹⁶ , *"Hac ile ilgili ibadetlerinizi benden alın."*¹⁷

Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş 'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, nşr. Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1425/2005), "Edeb", 20.

¹⁵ Müslim, "Tahâret", 100; Buhârî, "Vudu" 58, "Edeb", 80; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 136; Tirmîzî Ebû İshâ Muhammed b. İshâ, *es-Sünen*, thk. Beşşâr Avâd (Beyrût: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1998), "Tahâret", 112; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, thk. Şuayb arnavut (Beyrut: Daru'r-risale el-Âlemiyye, 2009), "Tahâret", 78.

¹⁶ Buhârî, "Ezân", 18

¹⁷ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî *el-Müsne'd*, thk. Şuayb el-Arnayud (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001), 3/310; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 17.

“Resûlullah bir iş yaptığı zaman sağlam yapardı.”¹⁸ Şeklindeki Hadisler bunlara örnektir.

Onun bir diğer örneklik teşkil eden iletişim yönü; tatlı dili ve güzel üslûbu olmuştur. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmiştir: “Allah'tan (c.c) bir rahmet ile sen onlara yumuşak davrandın. Şayet kaba ve katı yürekli olsaydın hiç şüphesiz onlar etrafından dağılıp giderlerdi...”¹⁹ Allah, (c.c) Peygamber efendimizin (s.a.v.) toplumu güven ve sadakat üzerine inşa etmesi için çevresindeki insanlara karşı şefkat ve merhamet sahibi bir kişilik ile yaklaştığını bizlere bildirmiştir. Kırıcı değil yapıcı olmayı, ayrıştıran değil birleştirici olmayı, düşmanca değil sevgiyle konuşmayı bize öğretmiştir. Enes b. Malik'ten aktarılan rivayete göre; Allah Resulü (s.a.v.) bir kimse ile karşılaştığında onunla tokalaşır, karşısındaki kimse elini çekmeden elini çekmezmiş. Karşısındaki yüzünü çevirmeden o da yüzünü çevirmezmiş. Birlikte oturduğu birisinin önüne bacaklarını uzattığı görülmemiştir.²⁰ Yumuşak huylu olmak ile ilgili Hz. Aişe'den gelen rivayete göre Peygamber Efendimiz (s.a.v.): “Ey Aişe, muhakkak Allah (c.c) Refîk'tir. Yumuşak huyluluğu sever. Böyle yapılan işlere, sertliğe ve diğer her şeye vermediği sevabı verir.”²¹

Hz. Peygamber (s.a.v.) gençlerin görüş ve düşüncelerine büyük önem verir, onları dikkatle dinlerdi. Bedir savaşında, ordunun konumlandırılacağı yerin belirlenmesinde Hubab b. Münzir'in önerisini uygun görmüştür.²² Uhud savaşında ise, Hz. Peygamber (s.a.v.) savunma taktiğiyle savaşmayı tercih etmişti. Ancak,

¹⁸ Müslim, “Musâfirîn”, 141.

¹⁹ Âl-i İmrân, 3/159.

²⁰ Tirmîzî, “Sıfâtü'l Kıyâme”, 46.

²¹ Müslim, “Birr”, 77; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 11.

²² İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Muni' ez-Zühri, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, nşr. Ali Muhammed Amr, (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2001), 2/14-15; Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî, *es-Siretü'n nebeviyye*, Ömer Abdusselam Tedmuri (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l Arabî, 1990), 2/270; Ali Kuşçalı, “Hubâb B. Münzir'in Hayatı, İslâm Tarihindeki Yeri ve Önemi” *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 24/1 (Haziran 2024), 26-50.

sahâbîlerin şehrin dışında bir meydan muharebesi yapılmasını istemeleri üzerine, Allah (c.c) Resulü bu teklifi kabul etmiştir.²³

Hiz. Peygamber, (s.a.v.) toplum içinde zayıf, yetim ve öksüzlerin en büyük destekçisi olmuştur. Babasını Uhud savaşında kaybeden Câbir b. Abdullah'ın en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Hastalandığında onu ziyaret etmiş, devesine bindirip onunla birlikte yolculuk etmiştir. Peygamberimizin (s.a.v.) bu ilgisi sayesinde, Câbir b. Abdullah, en çok hadis rivayet eden sahâbîler arasında yer almıştır.²⁴

Hakkı ve hakikati insanların kalbine nakşeden Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) kullandığı dil, üslup ve sahip olduğu mizaç tüm Müslümanlara örnek teşkil etmektedir.

1.1.1. Gençlere Sorumluluk Bilinci Yükleme

Gençlerin sorumluluk bilincine sahip olması, Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) iletişim şeklinin temel unsurlarından birisidir. Gençleri çeşitli görev ve sorumluluklarla yetkilendirerek, onların kişisel gelişimine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Her şeyden önce, gençlerin yeteneklerine ve potansiyellerine olan inancını göstererek, onlara sorumluluklar vermiştir. Bu yaklaşım, gençlerin hem toplumsal hem de bireysel gelişimlerine önemli bir katkı sunmuştur.

Hiz. Peygamber (s.a.v.), gençlere sorumluluk bilincini kazandırmak için farklı yöntemler kullanmıştır. Gençlerin toplumsal hayatta aktif roller üstlenmelerini teşvik eden Hiz. Peygamber (s.a.v.), onlara görevler vererek sorumluluk duygularını güçlendirmiştir. Bu yaklaşım, gençlerin kendilerine ve çevrelerine karşı duyarlı bireyler olarak yetişmelerini sağlamıştır. Gençler, Hiz. Peygamber'in (s.a.v.)

²³ İbn Hişâm, *es-Siretü'n nebeviyye* 3/67-68; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 2/38; Muhammed Hamîdullah, Casim Avcı, "Uhud" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2012), 42/ 54-57.

²⁴ İbnü'l-Esîr Ebü'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *Üsdü'l-ğabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, thk. eş-Şeyh Ali Muhammed Mua'vviz, Adil Ahmed Abdu'l-Mevcuz (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994/ 1415), 1/493; Mehmet Yaşar Kandemir, "Câbir b. Abdullah" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1992), 6/ 530-532.

önderliğinde toplumsal sorunlara karşı duyarlılık göstererek, İslam'ın tebliği için sorumluluk almaya teşvik edilmişlerdir.²⁵

Toplumun ne düşündüğüne bakmaksızın, işinin ehli olan genç sahâbe-i kirâma özel görevler vermiştir. Örneğin, Mekke'nin fethinden sonra yirmili yaşlarında olan Attab b. Esid'i (öl. 13/634) Mekke'ye vali olarak bırakmıştır.²⁶ Peygamber efendimizin (s.a.v.) azatlı kölesi Zeyd b. Harise²⁷ kendi ailesini bulmasına rağmen Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanından ayrılmamış²⁸, verdiği her türlü görevi yerine getirmiş, Müslümanların en büyük savaşlarından birinde, Mute Savaşı'nda ordu komutanlığı yapmıştır.²⁹ Hz. Peygamber'e (s.a.v.) o kadar sadık bir sahâbî olmuştur ki, bu uğurda şehit olmuş ve onun duasına nail olmuştur.³⁰ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sorumluluklar verdiği sahâbe-i kirâm görevler alma ve Allah Resulü'nün (s.a.v.) yanında bulunma noktasında çok isteklilerdi. Bu istek ve arzuları Hazreti Peygamberin (s.a.v.) sünnetini hayatlarının her anına işlemelerine katkı sağlamıştır. Hz. Ömer'in naklettiğine göre Hz. Ömer ve Medineli bir komşusu aralarında anlaşarak sırayla Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına giderek öğrendiklerini birbirlerine anlatırlarmış.³¹ Sadece erkek sahâbîler değil kadın sahâbîler de ilim öğrenmek, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) istifade etmek istemişlerdir.³² Sonuç olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahâbîlere verdiği sorumluluklar, sahâbîlerin de bunun karşısındaki öğrenme istekleri sağlam bir İslamî temel atılmasına vesile olmuştur. Bu yaklaşım, gençlerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sorumluluk alabilen, bilinçli bireyler olarak yetişmelerine zemin hazırlamıştır.

1.1.2. İkna Kabiliyetinin Yüksek Olması

²⁵ Adem Apak, *Peygamberimiz Örneğinde Gençlerle İletişim* (Ankara: DİB Yayınları,2021), 10.

²⁶ İbnü'l-Esir *Üsdü'l-ğabe*, 3/556.

²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/29-30.

²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/30-31.

²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/97.

³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/34.

³¹ Buhârî, "İlim", 27.

³² Buhârî, "İlim", 35, "Cihâd", 145.

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) iletişiminde öne çıkan bir diğerk özellik ise yüksek ikna kabiliyetidir. Gençleri, doğru bilgi ve değerlerle donatarak, onları etkilemiştir. Kullandığı dil, anlatım tarzı ve metotlar, gençlerin zihinlerinde kalıcı izler bırakmıştır. Örneğin, bir mesele üzerinde düşünmelerini sağlamak için onları sorgulamaya teşvik etmesi, ikna kapasitelerini artırmıştır. Bu tür cümleler, gençlerin düşünme becerilerini geliştirirken, ikna edici bir iletişim kurma imkânı da sunmuştur. Onun, gençlerin zihinlerine hitap eden, mantıklı ve ikna edici bir dil kullanması, gençlerin düşüncelerini şekillendirmiştir. Onlarda gördüğü hatalı davranışları onların anlayacağı dilden, benimseterek öğretmeye çalışmıştır. Doğru olanı, doğrudan vermek yerine, doğruya akıl yürüterek, sorulara doğru cevaplar vererek ulaşmayı hedeflemiştir. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) zina etmek isteyen bir genç ile olan sohbeti bu konuya güzel bir örnektir. Bir genç, Peygamber Efendimiz 'in (s.a.v.) huzuruna gelerek zina etmek istediğini söyledi. Bu durum, sahabeyi çok kızdırdı ve bazıları genci cezalandırmak istedi. Ancak Peygamber Efendimiz (s.a.v.) genci yanına çağırarak ona şefkatle yaklaştı. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gence annesiyle veya kız kardeşiyle aynı şeyi yapmayı isteyip istemediğini sordu. Genç, bu düşünceye bile öfkelen-di. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.), zina yapmak istediği kadının da bir anne veya kız kardeş olduğunu ve kimsenin böyle bir şeyi istemeyeceğini anlattı. Sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v.), gencin kalbinin temizlenmesi, iffetinin korunması ve günahlarının affedilmesi için dua etti. Bu olay, Peygamber Efendimiz 'in (s.a.v.) insanlara nasıl şefkatle yaklaştığını, onları ikna ederken, onları doğru yola nasıl yönlendirdiğini gösteren önemli bir örnektir.³³

Gençlere yönelik yaptığı konuşmalarda, onların anlayabileceği sade bir dil kullanarak, mesajlarını etkili bir şekilde iletmiştir. Bu durum, gençlerin Hız. Peygamber'in (s.a.v.) şahsiyetine daha fazla ilgi duymalarını sağlamıştır. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) ikna kabiliyeti, gençlerle olan iletişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Sözlerini ve davranışlarını gençlerin anlayabileceği bir dilde ifade etmesi, onların dikkatini çekmiş ve ikna süreçlerini kolaylaştırmıştır. Gençlerin zihinlerinde soru işaretleri oluşturabilecek konulara dair açıklayıcı ve ikna edici bir dil kullanarak,

³³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/257.

onların inançlarını pekiştirmiştir. Bu durum, gençlerin kendi kararlarını verirken daha bilinçli olmalarını sağlamıştır.

Gençlerin ikna edilmesi ve akıllarındaki şüphe ve soruların giderilmesi noktasında şu örnek verilebilir. Huneyn Savaşı sonrasında ganimet dağıtımı yapılırken müellefe-i kulûp olarak isimlendirilen, kalpleri İslam'a ısındırılmaya çalışılan Kureyşlilere de pay verilmişti. Ensar'dan bazı kişiler bu durumu kabul etmediklerini ve itirazlarını dile getirdiler. Bunu haber alan Allah Resulü (s.a.v.) sadece Ensar'dan olan kişilerin bulunduğu bir yerde bu durumu onlara sordu. Ensar'dan bir kısım bu serzenişin gençlerin yaptığını söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Ben küfürden yeni kurtulmuş (dönmüş) olan kimselere kalpleri (İslam'a) ısınsın diye (ganimet) veriyorum. O insanlar aldıkları mallarla dönerken siz Allah Resulü (s.a.v.) ile dönmeye razı değil misiniz? Allah'a (c.c) yemin ederim ki sizin kendisiyle döndüğünüz onların yanlarında alıp götürdüklerinden daha hayırlıdır."*³⁴ Bunun üzerine Ensar'ın gençleri *"tabii ki bu duruma razı oluruz ya Resûlallah"* şeklinde cevap verdiler.³⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.) ikna ederken hiçbir sınıf ayrımı gözetmeksizin genci, yaşlısı, Ensar'ı, Muhacir'i, zengini, fakiri herkesi eşit görmüş İslam'ın müdafaası için her akla ve kalbe nüfuz etmiştir.

1.1.3. Kalpleri Isındırma ve Müjdeleyici Olması

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gençlerle kurduğu bağ, onların yüreklerine dokunan, sıcak ve samimi bir ilişkiydi. Gençlerin kendilerini değerli hissetmelerini sağlayan sevgi dolu ve umut aşılayan yaklaşımı, onların İslam'a ve kendisine olan ilgilerini artırıyordu. Olumsuzluklar yerine, gençlere umut ve heyecan veren mesajlar vererek, onların içlerindeki potansiyeli ortaya çıkarıyordu. Kullandığı nazik ve teşvik edici dil, gençlerin özgüvenlerini besleyerek, onları olumlu bir yöne doğru yönlendiriyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir keresinde sahâbe-i kirâmdan biri olan hâfız Ubey b. Ka'b'a, (öl. 33/654) Ezberinde olan âyetlerden hangisinin daha büyük olduğunu sorar. Ubey b. Ka'b'da Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) daha iyi bileceği şeklinde karşılık verir. Hz.

³⁴ Müslim, "Zekât", 132; İbn. Hişâm *es-Siretü'n nebeviyye*, 4/1351-1352.

³⁵ Buhârî, "Farzu'l-ḥumus", 19; Mustafa Kılıç, "Hazreti Peygamber'in Ci'râne Günleri". *Usul İslam Araştırmaları* 17/17 (Haziran 2012), 97-99.

Peygamber (s.a.v.) bir kere daha aynı soruyu sorduğunda Ubey b. Ka'b: “*اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ*” şeklinde cevap verir. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.) onun göğsüne vurarak, “*Ebû 'l-Münzir, ilim sana mübarek olsun.*” Buyurmuştur.³⁶

İnsanların duygularına önem veren Hz. Peygamber (s.a.v.), onlara sevgi ve saygıyla yaklaşıyor, bu sayede gençlerin kendilerini kıymetli hissetmelerini sağlıyordu. Umut ve motivasyon kaynağı olan müjdeleyici dili, gençlerin zihinsel gelişimlerine katkıda bulunuyor ve onlara olumlu bir bakış açısı kazandırıyor. Özellikle Müslüman olmayan ya da yeni Müslüman olmuş kişilerin kalplerini İslam'a ve Allah Resulüne (s.a.v.) daha da ısındırmak için onları motive edecek dünyevi hediyeler takdim etmiştir.³⁷ Bu konu bağlamında Huneyn gazvesinden sonra ganimet dağıtımı yapılırken Safvan b. Ümeyye "*Resulullah bana ganimet verdi. O insanlar arasında en sevmediğim kişiydi. Ancak bana ganimet vermeye devam ettikçe sonunda en sevdiğim kişi oldu.*" demiştir.³⁸

Gençlerin ruhsal gelişiminde önemli bir rol oynayan Hz. Peygamber (s.a.v.), onların kaygı ve endişelerini gidermek için umut dolu mesajlar veriyordu. Bu yaklaşım, gençlerin kalplerinin huzur bulmasına ve kendilerini değerli hissetmelerine yardımcı oluyordu. Müjdeleyici bir dille gençlerin inançlarını güçlendiriyor ve onlara geleceğe dair umut veriyordu. İslam'ın baki kalacağını, kendilerinin gelip geçeceğini, ancak kendilerinden sonra gelecek olan nesiller için birtakım mücadeleler verdiklerini onlara anlatmaktaydı. Mekke döneminde Müslümanların içinde bulunduğu sıkıntılı ortam karşısında Hz. Peygamber (s.a.v.) onları motive etmesi açısından büyük bir çaba sarf etmiştir. Çekilen sıkıntıların geçici olduğunu, asıl olanın ahiret hayatı olduğunu anlatmıştır. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen şu hadis-i şerifler dönem itibarıyla Müslümanlara ferahlık vermiş ve onları motive etmiştir. “*Allah (c.c) Müslümanın vücuduna batan bir diken kadar meşakkat, hastalık, endişe, keder, acı ve kaygı gibi musibetleri günahlarına kefarete olarak sayar.*”³⁹ “*Allah (c.c) hayrını dilediği kişiyi*

³⁶ Ebû Dâvûd, “Vitr”, 17.

³⁷ İbn Hişâm, *es-Siretü'n nebeviyye* 2/491; İbrahim Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2002), 219.

³⁸ Tirmizî, “Zekât”, 30.

³⁹ Müslim, “Birr”, 50.

sıkıntıya sokar.”⁴⁰ Genç sahâbe-i kirâm da bunun karşısında gösterdikleri teslimiyet örneği ile günümüz gençlerine örnek olmuştur.

1.1.4. Gençlerin Özgüvenlerini Yükseltici Mesajlar Vermesi

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) en önemli amaçlarından biri genç neslin özgüvenli bir şekilde yetişmesiydi. Gençlerin yeteneklerini fark eden ve bu yetenekleri geliştirmeleri için yol gösteren sözleriyle, gençlerin kendilerine olan inançlarını güçlendirmiştir. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) birçok davranışı, gençlerin içlerindeki özü keşfetmeleri için imkanlar sunmuştur. Böylelikle gençlerin topluma sağladığı yarar da artmıştır.

Hız. Peygamber, (s.a.v.) gençlerin özgüvenlerini yükseltmek için yüreklendirici mesajlar vermiştir. Onlara kabiliyetlerini bulmaları ve potansiyellerini ortaya çıkarmaları hususunda destek olmuştur. Hatta kabiliyetleri doğrultusunda onlara farklı görevler vermiştir. Sordukları sorulara bu düşünce ile cevap vermiştir. Bir keresinde, “Ebû Hureyre'nin, (öl. 58/678) “*Kıyamet gününde senin şefaatinle en çok kim mutlu olacak?*” sorusunun üzerine Hız. Peygamber (s.a.v.), “*Yâ Ebû Hureyre, senin bu konulara düşkünlüğünü bildiğimden bu soruyu senden evvel hiç kimsenin sormayacağını tahmin ediyordum. Kıyamet günü, benim şefaatimden en mutlu olacak insanlar, samimi bir şekilde Allah'tan (c.c) başka ilâh olmadığını söyleyenlerdir*”, buyurarak, Ebû Hureyre'nin soru sormasından memnun kalmış, onu bu sorusundan dolayı övmüş ve bu şekilde davranması için teşvik etmiştir.⁴¹

İnsanları eğitirken, gençlerin kendilerine olan güvenlerini sağlamak, onların başarılı bireyler olmaları için önemli bir aşamadır. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) bu konudaki tutumu, gençlerin kendilerini ifade etmeleri ve toplumda etkin rol almaları için cesaret bulmalarını temin etmiştir. Özgüven, günümüz gençlerinin de sosyal ilişkilerinde ve meslek hayatlarında başarılı olmaları için hayati bir unsurdur.

1.1.5. Gençlerde Merak Duygusunu Artırması

⁴⁰ Buhârî, “Merdâ, 1.

⁴¹ Buhârî, “Rikâk”, 51, “İlim”, 33.

H.z. Peygamber'in (s.a.v.) gençlerle iletişiminde, onların ilgisini çekmek ve İslam'ı öğrenme isteklerini tetiklemek büyük önem taşıyordu. Gençlerin bilgiye ve öğrenmeye olan isteklerini canlandırmak amacıyla yapılan anlatımlar, İslam'a olan ilgilerini canlı tutuyordu. Gençlerin eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmek için eğitici ve düşündürücü sorular soruyordu. Bu yöntem, gençlerin zihinsel gelişimlerine katkı sağlarken, derinlemesine düşünme yeteneklerini de güçlendiriyordu. H.z. Peygamber (s.a.v.) gençlere iletmek istediği bilgileri aktarmadan önce, onların meraklarını uyandırmaya odaklanıyordu. H.z. Peygamber'in (s.a.v.) Muâz b. Cebel'e (öl. 18/639) vermek istediği bir mesaja değinmeden önce, onu meraklandırmış ve sonunda söyleyeceklerini söylemiştir. Muâz b. Cebel bu olayı şöyle aktarmıştır. Bir gün Allah Resulü (s.a.v.) ile birlikte merkeb üzerinde giderken H.z. Peygamber (s.a.v.), *"Ey Muâz, Allah'ın (c.c) kulları üzerinde, kulların da Allah üzerinde ne hakkı vardır bilir misin?"* diye sordu. Muâz, Allah Resulü'nün (s.a.v.) daha iyi bileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v.): *"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, Allah'a (c.c) kulluk etmeleri ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah (c.c) üzerindeki hakkı ise kendisine ortak koşmayanların azap etmemesidir."* Muâz bu müjdeyi duyduğunda *"bunu insanlara müjdeleyeyim mi?"* diye sorduğunda H.z. Peygamber (s.a.v.), *"hayır müjdeleme, çünkü gevşeklik gösterebilirler"* cevabını vermiştir.⁴² Allah Resulü (s.a.v.) muhatabının önce soru, muhatabına önce soru sorarak dikkatini çekmiş, daha sonra söylemek istediği mesajı aktarmıştır.

Gençlerin öğrenme arzusunu harekete geçiren sorular sorarak, onları düşünmeye ve sorgulamaya teşvik ediyordu. Bu yaklaşım, gençlerin bilgiye olan açıklıklarını artırarak, onları sürekli olarak öğrenmeye ve kendilerini geliştirmeye teşvik ediyordu.

1.2. Sahâbî Efendilerimizin H.z. Peygamber (s.a.v.) ile Olan İlişkileri

Çalışmamızın bu bölümünde H.z. Peygamber'in (s.a.v.) tadrîsâtında yetişmiş sahâbe-i kirâmın örneklik teşkil eden yönlerinden bahsedeceğiz. Çalışmamızın konusu ve kapsamı göz önünde bulundurulduğunda genç sahâbe-i kirâmın hepsini dahil

⁴² Müslim, "İman", 48; Buhârî, "Cihâd", 51.

etmemiz mümkün değildir. Bu sebeple örneklik teşkil eden konular altında onların hayatlarından kesitler paylaşacağız. Onların İslam'ı seçme neticesinde nasıl bir fedakârlıkta bulunduğunu, teslimiyetlerini, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onlara genç yaşta nasıl sorumluluklar verdiğini ve bu sorumlulukları nasıl lâıkiyle yerine getirdiklerini göreceğiz. Bu kısmı çalışmamıza dahil etmemizin bir diğer gerekçesi, çalışmamızın ikinci kısmında değerlendireceğimiz anket verilerini, daha iyi anlamlandırmak ve gençlerin zihinlerinde ki Hz. Peygamber (s.a.v.) tasavvurunu en doğru şekilde kavrayabilmek içindir. Sayısız örnekler verebileceğimiz bu kısımda, çalışmamızın konu ve kapsamı için birkaç örnek ile yetineceğiz.

1.2.1. İslam'ı Kabul Etmeleri ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Bağlılıkları

Hz. Peygamber (s.a.v.) tebliğ faaliyetlerini yürütürken insanlar arasında seçici davranmamış, genci, yaşlısı, zengini, fakiri herkese ulaşmaya çalışmıştır. Onun bu davetine karşılık olarak toplumun zayıf ve güçsüz kesiminden daha çok güçlü ve nüfuzlu ailelerinden olan gençler bu daveti icabet etmişlerdir. İlk Müslümanlara baktığımızda çoğunluk otuz yaş ve altında olan kişilerden oluşmaktadır. On yaşındayken Hz. Ali, on beş yaşında Zeyd b. Hârise, (öl. 8/629) on altı yaşlarında Abdullah b. Mes'ud (öl. 32/652-53) ve Zübeyr b. Avvam, (öl. 36/656) on yedi yaşlarında iken Talha b. Ubeydullah, (ö. 36/656) Abdurrahman b. Avf, (ö. 32/652) Erkam b. Ebü'l-Erkam (öl. 55/675) ve Sa'd b. Ebû Vakkas, (öl. 55/675) on sekiz ile yirmi yaşları civarında Mus'ab b. Umeyr, (öl. 3/625) on üç yaşında Abdullah b. Ömer, (öl. 73/693) yirmi iki yaşında Cafer b. Ebû Tâlib, (öl. 8/629) yirmi beş ile otuz bir yaş aralığında ise Osman b. Huveyris, Osman b. Affan, (öl. 4/625-26) Ebû Ubeyde b. Cerrah (öl. 18/639) ve Hz. Ömer (öl. 23/644) ilk Müslümanlar arasında yer almaktadır.⁴³

İlk Müslümanların İslam ile tanışmalarında, temellerin atılmasında en önemli isim Erkam b. Ebü'l-Erkam'dır. Çok genç yaşta İslam'ı kabul etmiş, açıktan Tebliğ için toplumun hazır olmadığı bir zamanda Hz. Peygamber'e (s.a.v.) evini açmıştır.⁴⁴ Bu

⁴³ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 340.

⁴⁴ Ahmet Önköl, "Erkam b. Ebü'l-Erkam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1995), 11/305; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/212-243; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, 1/74-75.

Tebliğ faaliyetleri açısından çok büyük bir önem arz etmektedir. Kolay ulaşılabilir bir ev olması hasebiyle birçok kişinin İslam ile tanışmasına vesile olmuştur. Hem İslam'a davet hem de İslam'ın temel kaidelerinin öğretildiği bir meclis haline gelmiştir. Çalışmamızda örnek zikredeceğimiz neredeyse birçok genç sahâbe-i kirâm burada İslam ile tanışmış, burada Kur'an öğrenmiş, burada Allah Resûlü'ne (s.a.v.) ilk talebeler olmuşlardır.

Çalışmamızın konusu bağlamında düşünüldüğünde, bu sahâbilerin genç yaşlarında İslam'ı seçmiş olmaları, ebeveynlerinin içinde bulunduğu sapkın düşünceleri bırakıp, Hz. Muhammed'e tâbi olmaları büyük önem arz etmektedir. Mekke'nin refah seviyesi en yüksek gençleri de İslam'ı seçmiş, bu tercihten sonra çekmedikleri dert ve sıkıntı kalmamıştır. Ancak her şeye rağmen doğru bildiklerinden şaşmamışlar ve Allah'ın Resulüne (s.a.v.) bağlılıklarını, ona olan sadakatlerini göstermişlerdir

1.2.2. Cesâret ve Fedâkarlıkları

Genç sahâbe-i kirâmın İslam'ın müdafaası için bir cesaret örneği göstermesi, Allah (c.c) ve Resulü (s.a.v.) için göstermiş oldukları fedakâr davranışları, İslam'ın yayılması noktasında sağlam izler bırakmıştır. Fedakârlık dendiğinde genç sahâbîler arasında en çok dikkatimizi çeken isim Mus'ab b. Umeyr'dir. Mekke'nin en zengin ailelerinden bir tanesine mensup olan Mus'ab, İslam'ı seçmeden önce en güzel kıyafetleri giyer en güzel kokuları sürünürdü. Müslüman olduktan sonra her şeyi elinin tersi ile itmiş her türlü zorluğa rağmen Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanında olmayı seçmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onunla ilgili olan şu rivayeti durumun önemini bizlere göstermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir gün mescitteyken içeri Mus'ab b. Umeyr girer, bitkin ve yorgun bir haldedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu gördüğünde ağlamaklı bir halde Mekke'de ondan refah seviyesi daha yüksek bir kimseyi görmediğini söylemiş ancak bugünlerinin o günlerinden daha hayırlı olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵ Ailesi Mus'ab b. Umeyr'in İslam'ı seçmesi ve kararından dönmemesi sonucunda ondan tüm desteğini çekmiş ve bir başına bırakmıştır. Geçirdiği zorlu

⁴⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/108.

günlerde bitkin kalmış, ayakta durmakta zorlanmış, derisi soyulmuş ve dökülmüştür.⁴⁶ Yaşadığı tüm bu sıkıntılar karşısında, genç yaşına rağmen birçok savaşa da katılmıştır. Sancak taşıma görevi bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından ona verilmiştir. Mus'ab b. Umeyr Uhud Savaşı'nda şehit edilmiştir.⁴⁷ Şehit olduğunda sarılabilecek bir kefeni dahi olmayan karşılıksız bir teslimiyet örneğidir.⁴⁸

Cesareti ve fedakarlığı ile akla gelen bir diğer genç sahâbe-i kirâm Hz. Ali (r.a) efendimizdir. Hicret öncesinde Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'i (s.a.v.) öldürmeyi kafalarına koymuşlardır. Bu durumu haber alan Hz. Peygamber (s.a.v.) Hz. Ali'yi kendi yatağına yatırarak, emanetleri ona teslim ederek, yola çıkmıştır Hz. Ali efendimiz cesareti ve Allah Resulü'ne (s.a.v.) olan teslimiyeti neticesinde bu tehlikeli sorumluluğu kabul etmiş olay sonrasında emanetleri de sahiplerine ulaştırmıştır.⁴⁹ Hz. Ali genç yaşlarından itibaren İslam'ın müdafaası için mücadele etmiş, savaflara katılmış ve en önde çarpışmıştır.⁵⁰

Cesareti, fedakarlığı ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) olan bağlılığı ile bilinen bir diğer genç sahâbe-i kirâm Abdullah İbn Mes'ud'dur. Müslüman olduktan sonra, işvereni tarafından sürekli zorbalığa uğramış, ancak asla boyun eğmemiştir. Maddi durumu iyi olmadığı halde işvereni Hz. Peygamber'e (s.a.v.) olan düşmanlıklarından dolayı işi bırakmış ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hizmetine kendisini adamıştır.⁵¹ Çevresindeki insanlarda onun hakkında güzel ifadeler kullanmıştır. Bir rivayete göre bazı sahâbiler, Hz. Ali'ye biz Abdullah b. Mes'ud'dan daha ahlaklı, şefkat sahibi iyi bir öğretmen ve takva sahibi bir kişi tanımadıklarını söylemişlerdir.⁵² Onun cesaretinin en büyük örneklerinden bir tanesi Kâbe'nin yakınında Kur'an'ı sesli bir şekilde

⁴⁶ Zehebî Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lamü'n-Nübela*, nşr. Şuayb elArnavut-Hüseyn el-Esed (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985), 1/148.

⁴⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/176; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, 5/175.

⁴⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/113.

⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/22.

⁵⁰ Ebû Dâvûd, "cihâd", 109; Müslim, "Fedâilu's-Sahâbe", 32,33.

⁵¹ Hüseyin Küçükkalay, *Abdullah B. Mes'ud ve Tefsir İlmindeki Yeri*, (Konya: Denizkuşları Matbaası, 1971), 5; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/153; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, 3/257; Zehebî, *Siyeru A'lamü'n-Nübela*, 1/337-338.

⁵² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, 3/381.

okumasıdır. Bu olay üzerine kendisi şöyle söylemiştir: "*Şu an Allah'ın (c.c) düşmanlarından daha zayıf kimse göremiyorum. İsterseniz yarın da gider yine sesli bir şekilde Kur'an okurum.*"⁵³ Abdullah İbn Mes'ud diğer sahâbe-i kirâm gibi savaflara katılmış ve hiçbir zaman bundan geri kalmamıştır.⁵⁴ Biz onda hem ilmi hem cesareti hem teslimiyeti hem de fedakarlığı görmekteyiz. Bize ve gençlerimize örnek olabilecek bir İslam karakteridir.

Son olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yol arkadaşlarından, cesareti ve fedakârlığı ile akıllarımıza kazınan bir diğer genç sahâbe-i kirâm ise Talha b. Ubeydullah'tır. Birçok savafta görev almış, ordu komutanlığı yapmıştır. Uhud Savaşı'nda Hz. Peygamber'i (s.a.v.) korumak için kendi canını feda etmiş, birçok hayati yara almıştır.⁵⁵ Tüm bu fedakârlıkları 17 yaşında iken yapmıştır. Bu da bizim ve çalışmamız için çok önemli bir detaydır.

1.2.3. İlim Öğrenme Hususundaki Gayretleri

sahâbe-i kirâm arasında bazı isimler ilimle meşgul olması açısından meşhur olmuşlardır. Bunlardan bir tanesi Zeyd b. Sâbit'tir (öl. 45/665).

Zeyd b. Sâbit, Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş nadir sahabîlerden biridir.⁵⁶ Zeyd b. Sâbit, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) resmi yazışmaları için çok kısa sürede İbranice ve Süryanice dillerini de öğrenmiştir.⁵⁷

İlim denildiğinde akla gelen bir diğer genç sahâbe-i kirâm Muâz b. Cebel'dir. Hz. Peygamber (s.a.v.) onun ilmi yönü ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: "*Ümmetimden helali ve haramı en iyi bilen kişi Muâz b. Cebel'dir.*"⁵⁸ İlmi hem öğrenmiş hem de öğretmiş bir sahâbe-i kirâmdır. Vahiy katipliği yapmış ve Kur'an'ı

⁵³ İbn. Hişâm *es-Siretü'n nebeviyye*, 1/314,315.

⁵⁴ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *el-İstî'âb fî ma 'rifeti'l-aşhâb*, thk. Adil Mürşit (Amman: Dâru'l A'lam, 20029, 3/988.

⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/246.

⁵⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 2/306,307; Tirmizî, "Menâkıb", 32.

⁵⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 5/308; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/182; Buhârî, "Ahkâm", 40; Ebû Davud, "İlim", 2.

⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 20/252; Tirmizî, "Menâkıb", 33; Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 8; Müslim, "Fezailu's-Sahabe", 119,

ezberlemiştir. Kur'an'ın tamamını ezbere bilen nadir sahabîlerden bir tanesidir. Resulullah'ın Kur'an öğrenmesi noktasında işaret ettiği kimseler arasında bulunmaktadır. Yine o dönem içerisinde kendisinden fetva alınan biri haline gelmiştir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) onunla ilgili, iyi bir kişi olduğunu söyler ve kıyamet günü geldiğinde alimlerin önünden yürüyeceğini bildirmiştir.⁵⁹

İlme olan bağlılığı ile tanınan bir diğer genç sahâbe-i kirâm Ali b. Ebû Talip'tir. Çok küçük yaşlarda babası Ebû Talip tarafından Hz. Muhammed'in (s.a.v.) himayesine verilmiştir. Bu sebeple çok küçük yaşlarda İslam'ı seçmiş, Kuran ve Sünnet merkezli bir ortamda yetişmiştir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer bir problem ile karşılaştığında, fetvaya ihtiyaç duyduğunda, Ensar ve Muhacirlerin önde gelenlerine danışır. Bu isimler arasında Hz. Ali de bulunmaktaydı.⁶⁰ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yakınında büyüdüğü ve ilminin birçoğunu ondan öğrendiğinden dolayı ona duyulan hürmetin göstergesi olarak, şehadetinin ardından birçok beyitler yazılmıştır.⁶¹

Genç sahâbîler arasında kendisini ilim yolunda adanmış, bu hususta birçok övgüye layık olmuş bir diğer kişi Abdullah İbn Mes'ud'dur. Onun Kur'an'a ve Kur'an ilimlerine olan hakimiyetini kendisinin şu ifadesinden anlamaktayız: *"Allah'a (c.c) yemin olsun ki yetmişden fazla sureyi bizzat Allah Resul'ünün (s.a.v.) ağzından aldım."*⁶² Kur'an'ı ezberlemesi ve kıraati ile meşhur olmuş sahâbîler arasında gösterilmektedir. Onun Kur'an bilgisine olan hakimiyetini Abdullah İbn Abbas'ın (öl. 68/687-88) şu ifadelerinden anlıyoruz: *"Kur'an-ı Kerim her sene Hz. Peygamber'e (s.a.v.) arz edilirdi. Vefat edeceği sene iki defa arz edildi. Abdullah İbn Mes'ud ise buna şahit oldu Kur'an'daki neshedilmiş ve değiştirilmiş kısımları o öğrendi."*⁶³ Hz. Peygamber'de (s.a.v.) Onun ile ilgili şu ifadeleri söylemiştir: *"Kur'an'ı şu dört kişiden*

⁵⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1/ 446; Muhammed Yusuf Kandehlevî, *Hayatü's-Sahabe*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesesi-i Resale, 1420/1999), 2/124; Müslim, "Fezailü's-Sahabe", 119; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 2/347-349.

⁶⁰ Buhârî, "Tefsir", 2.

⁶¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, 1/806; Ömer Nasuhi Bilmen, *Tefsir Tarihi* (İstanbul: Semarkand Yayınları, 2014), 1/ 277.

⁶² Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 8; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, "es-Sünenü'l-kübrâ", nşr. Abdul Fattah Abu Ghuddah (Halep: Mektebetü'l-Matbuati'l-İslamiyye, 1406/1986), "Zînet", 10.

⁶³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/363.

öğrenin; Abdullah b. Mes'ud, Ebû Huzeyfe, Muâz b. Cebel ve Ubey b. Ka'b." ⁶⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.) İbn Mes'ud'un tilavetini dinledikten sonra Kur'an'ı nazil olduğu şekliyle okumak isteyen kimsenin, Abdullah İbn Mes'ud'un kıraatiyle okumasını buyurmuştur. ⁶⁵ Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir gün Abdullah İbn Mes'ud'dan Kur'an okumasını ister. Abdullah İbn Mes'ud ise onun huzurunda kendisine nasıl okuyacağını söyler. Hz. Peygamber (s.a.v.): “Ben onu başkasından dinlemeyi severim buyurur.” Abdullah İbn Mes'ud okumaya başladığında Nisâ suresinin bir bölümünde Hz. Peygamber (s.a.v.) duygulanır ve ağlamaya başlar. ⁶⁶ Abdullah İbn Mes'ud sürekli Kur'an-ı Kerim ile ilgilenir, onu okur, kendi Mushaf'ında ufak notlar alırdı. Bu notlar günümüzde bazı fıkhi hükümlerin, tefsir çalışmalarının yapılmasında belirleyici olmuştur. ⁶⁷ İlmi kendisi öğrendiği gibi birçok talebesine de öğretmiştir. Bu talebeler arasında kıraat imamlarının hocaları da bulunmaktadır. ⁶⁸ İslam beldelerinin bazıları ilim merkezleri haline gelmiştir. Bu ilim merkezleri, orada faaliyetlerde bulunan meşhur hocaların isimleri ile anılmıştır. Mekke'de Abdullah b. Abbas, Medine'de Ubey b. Ka'b, Irak bölgesinde Abdullah b. Mes'ud. Abdullah b. Mes'ud. Irak Küfe ekolünün kurucusu ve hocası olarak görülmektedir. ⁶⁹ Onun tabiinden öğrencileri ile Küfe ilim merkezi haline gelmiştir. ⁷⁰ Kur'an'ı anlama ve yorumlamada en önemli ilim tefsir ilmidir. Abdullah b. Mes'ud üstün Kur'an bilgisi ile tefsir ilminde çok büyük öneme sahiptir. Kendisinin şu sözlerinden bu durumu daha iyi anlamaktayız: “Yemin ederim ki Kur'an'da nazil olduğu yeri bilmediğim bir sure ve kimin hakkında indiğini bilmediğim bir ayet yoktur. Allah'ın (c.c) kitabını benden daha iyi bilen ve ulaşılabilen

⁶⁴ Buhârî, “Menâkıbü'l-ensâr”, 16; Müslim, “Fezailu's-Sahabe”, 118.

⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/75; Zehebî, *Siyeru A'lamü'n-Nübelâ*, 1/475.

⁶⁶ Buhârî, “Fezâilü'l-Kur'ân”, 33; Bilmen, *Tefsir Tarihi*, 1/282.

⁶⁷ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmidî't-tenzîl ve 'ulûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl*, (Beyrut: Darü'l-Kitâbi'l- 'Arabî, 1407), 1/673; İsmail Cerrahoğlu, “Abdullah İbn Mes'ud”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 1/114-117.

⁶⁸ Detaylı bilgi için bk. Abdüssettâr eş-Şeyh, *Abdullah b. Mes'ud*, (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1420), 282-284; Küçükkalay, *Abdullah B. Mes'ud*, 91-97; Bilmen, *Tefsir Tarihi*, 1/282.

⁶⁹ Fatih Kanca, *Abdullah b. Mes'ud* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2022), 47-48.

⁷⁰ Tuğba Altuncu, *Abdullah B. Mes'ud ve Hadis İlmindeki Yeri* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 62.

*birisi olsa ona ulaşır ve ondan faydalanırdım.”*⁷¹ O tefsir ilminin yanında hadis alanında da ismi çokça anılan sahâbe-i kirâmdan bir tanesidir. Çok sayıda hadis rivayetinde bulunmuştur.⁷²

1.2.4. Sorumluluk Almaktan Çekinmemeleri

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) tedrisatında yetişmiş olan genç sahâbe-i kirâmın en büyük özelliklerinden bir tanesi de sorumluluk almaktan çekinmemeleridir. Hız. Peygamber (s.a.v.) onlar için neyi uygun gördüyse, ne yapmalarını onlara emrettiyse onlar da bu görevleri layıkıyla yerine getirmişlerdir. İslâm'ın tebliği için en önemli faaliyetlerden birisi de muhakkak Akabe biâtlarıdır.⁷³ Birinci Akabe biâtından sonra Mus'ab b. Umeyr, Hız. Peygamber (s.a.v.) tarafından İslâm'ın yayılması ve Kur'an'ın öğretimi için Medine'ye öğretmen olarak gönderilmiştir.⁷⁴ Genç yaşta bu sorumluluğun ona verilmesi muhakkak çok değerlidir. Mus'ab b. Umeyr bu sorumluluğu layıkıyla yerine getirmiştir. Medine'nin en nüfuzlu isimlerini İslâm'a katmış, oradaki siyasi çatışmaları bitirmiş ve hicret sonrası kurulacak İslâm devletine zemin hazırlamıştır.⁷⁵

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) görev ve sorumluluk verdiği sahâbîler dendiğinde akla gelen bir diğer genç sahâbe-i kirâm efendimiz Zeyd b. Sâbit'tir. Onun kıvrak zekâsı, güçlü hafızası sayesinde birçok dili öğrenmesini ondan istemiştir. Bu sebeple ona diplomatik yazışmalar noktasında görevler vermiştir.⁷⁶ Bu vazifesi, Hız. Ebûbekir (öl. 13/634) ve Hız. Ömer döneminde de devam etmiştir. Ona verilen belki de en önemli görev vahiy katipliğidir. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) ümmi⁷⁷ olması hasebiyle, okuma yazma bilen sahabîlerden vahiy katipleri oluşturarak, nâzil olan ayetleri yazdırmıştır.

⁷¹ Buhârî, “Fezâilü'l-Kur'ân”, 8; Bilmen, *Tefsir Tarihi*, 1/282.

⁷² İsmail Lutfi Çakan, *Hadis Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2019), 83; Bilmen, *Tefsir Tarihi*, 1/282-284.

⁷³ Ahmet Önkâl, “Akabe Biatları”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2/211.

⁷⁴ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/82; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/111-112.

⁷⁵ Detaylı bilgi için bk. Mehmet Salih Gündüz, “Mus'ab B. Umeyr'in Hayatı, Kişiliği ve İslâm Tarihindeki Yeri”, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/1 (2013), 107-142.

⁷⁶ İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 246; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/182; Ebû Davud, “İlim”, 2.

⁷⁷ Detaylı bilgi için bk. Mehmet Suat Mertoğlu, “Ümmî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2012) 42/309-310.

Zeyd b. Sâbit'in ilme olan düşkünlüğü ve yatkınlığından dolayı O da bazı dönemlerde vahiy katipliği yapmıştır.⁷⁸ İlmi sorumluluklar dışında Hayber ve Huneyn gibi savaşlarda da asker sayımı ve ganimet dağıtımı gibi hususlarda da görev almıştır.⁷⁹

Görev ve sorumluluklar verilen genç sahâbe-i kirâm efendilerimizden bir tanesi de Muâz b. Cebel'dir. Yemen'e elçi kadı ve zekât memuru gibi vasıflarla gönderilmiştir. Onu Yemen'e göndermeden önce Hz. Peygamber (s.a.v.) ile aralarında geçen diyalog, onun bu iş için en iyi kişi olduğunu bizlere göstermektedir Hz. Peygamber (s.a.v.) Muâz b. Cebel'in adaletini ve hüküm verme becerisini teyit etmek için onunla aralarında şu diyalog geçmiştir:

-Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Bir sorunla karşılaştığında nasıl bir yol izlersin?"*

-Muâz b. Cebel: *"Allah'ın (c.c) kitabındaki hükümlere başvurarak karar veririm."*

-Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Peki, eğer bu sorunun yanıtı Allah'ın (c.c) kitabında bulunmuyorsa ne yaparsın?"*

-Muâz b. Cebel: *"O zaman Rasûlullah'ın sünnetine, yani uygulamalarına bakarım."*

-Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Ya bu sorunun çözümü, Rasûlullah'ın sünnetinde de yer almıyorsa?"*

-Muâz b. Cebel: *"Hiç çekinmeden içtihat ederek karar veririm."*

Bunun üzerine Peygamber efendimiz (s.a.v.) Muâz'ın göğsüne hafifçe dokunmuş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah (c.c), Resul'ünün (s.a.v.) temsilcisini, Resul'ünün hoşnut olacağı bir göreve başarıyla ulaştıran Allah'a (c.c) şükürler olsun"*⁸⁰

Hz. Peygamber (s.a.v.), ilk Müslümanların üzerindeki baskı ve şiddetin bir nebze olsun azalması amacıyla sahâbe-i kirâm efendilerimizden bazılarına

⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/188; Bilmen, *Tefsir Tarihi*, 1/289.

⁷⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 5/309; İbn Abdilberr, *el-İstî'âb*, 245.

⁸⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/584; Tirmizî, "Ahkâm", 3.

Habeşistan'a hicret etmeleri için izin vermiştir. Cafer b. Ebû Talip, bu baskı ve şiddetten uzak kalmıştır, ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onun bu kafilede yer almasını istemesinde bir hikmet bulunmalıdır. Cafer b. Ebû Talip'in sahip olduğu siyasi ayrıcalıklar ve etkili hitabet yeteneği, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onu neden bu kafilede gönderdiğine dair bir kanıt niteliğindedir. Cafer b. Ebû Talip'in Habeş Kralı Necâşi⁸¹ (öl. 9/630) ile yaptığı konuşma ve onun sorularına verdiği uygun yanıtlar, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ona yüklediği sorumluluğun ne denli haklı olduğunu göstermektedir. Etkileyici konuşması sayesinde orada bir süre güven içinde yaşamalarına olanak sağlamıştır.⁸²

⁸¹ Detaylı bilgi için bk. Levent Öztürk, “Necâşi Ashâme”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/476-477; İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 1/ 75, 78, 87, 91-92, 207-208, 259.

⁸² Mehdi Çiftçi, *Cafer b. Ebû Tâlib* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021), 25-38; İbn Hişâm, *es-Siretü'n nebeviyye*, 1/335-338.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİ VE ANALİZİ

Anketimizde ilk olarak örneklem grubunun sosyoekonomik durumunu daha iyi anlayabilmek ve daha doğru yorumlar yapabilmek adına demografik bilgilerin yer aldığı sorular yer almaktadır. Anketin ikinci kısmında ise gençlerin İslami kimlik problemlerinin tespitini yapabileceğimiz anket maddelerimiz yer almaktadır.

2.1. Anket Sonuçları Hakkında Genel Bilgiler

Alan araştırması olarak düzenlenen bu çalışmanın konusu, “Hadis ve Sünnet bağlamında ortaya konulan İslâmî kimliğin, günümüz gençleri tarafından ne derece benimsendiğini, bu noktada yaşanan kimlik sorunlarının ortaya çıkarılması, analiz edilmesi, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbe-i kirâm efendilerimiz örnekliğinde çözüm önerilerinin sunulmasıdır.” Bu araştırma özelinde gençlerde oluşumu devam eden İslâmî kimliğin, ne gibi olumsuz durumların etkisi altında kalmış olduğunu anlamaya ve değerlendirmeye çalışacağız. Bunun yanında İslâmî kimlik ölçeği ve yardımcı olabilecek demografik özelliklerin (cinsiyet, eğitim durumu, aile gelir düzeyi, aile eğitim durumu, ebeveynlerin durumu vb.) tahlili bu araştırmanın yardımcı verilerini oluşturmaktadır. Bu çerçevede “hadisler bağlamında ortaya konulan Müslüman kimliğinin günümüz gençlerinin yaşantılarına etkisinin nasıl olduğu ve nasıl değerlendirileceği” sorusu araştırmanın temel problemi olarak söylenebilir. Çalışmamızda kullandığımız İslâmî kimlik ölçeği tamamıyla tarafıma aittir. Ölçeğimizin içerisinde ailevi sorunlar, medya ve araçlarından kaynaklı sorunlar, çevresel faktörler, rol ve modellerden kaynaklı sorunlar, itikadi sorunlar ve son olarak da dini yaşantılarındaki tercihlerinden kaynaklı sorunlar şeklindeki değişkenler altında araştırma yapılmıştır.

İslâmî kimlik ölçeğimiz 2 bölüm ve toplam 42 maddeden oluşmaktadır. İlk bölüm 10 maddeden oluşmaktadır ve demografik bilgileri ölçmek için seçilmiş ifadelerdir. İkinci bölüm İslâmî kimlik sorunlarının ölçülmesi için oluşturulmuş 32 maddeden oluşan kısımdır. Bu kısımda katılımcıların söz konusu İslâmî kimlik sorunlarını ölçen faktörlere katılım derecelerini görebilmek için 5’li Likert Ölçeği⁸³ kullanılmıştır.

⁸³ Likert ölçeği birden fazla Likert sorununun birlikte kullanıldığı ölçeği ifade eder. Beşli Likert ölçeği ise anketlerde en aşina olduğumuz ölçek tipidir. Biri nötr olmak üzere iki olumlu ve iki olumsuz yanıt

İslamî kimlik Ölçeği'nin *Cronbach's Alpha*⁸⁴ katsayısının 0,821 olduğu belirlenmiştir. Güvenirlik katsayısı sayısal olarak 0 ile 1 arasında değişmektedir.⁸⁵ Bu değer İslamî kimlik ölçeğinin kabul edilebilir bir güvenilirliğe sahip olduğunu ifade etmektedir. *Kaiser-Meyer-Olkin*⁸⁶ ölçümü ile yapılan faktör analizinde değer, test için 0.50 değerinin alt sınır olması gerektiğini ve $KMO \leq 0.50$ için verilerin faktörlenemeyeceği belirtilmiştir.⁸⁷ Anketimize uyguladığımız KMO ölçümü neticesinde faktör analizi 0,872 olduğu belirlenmiştir. Bu veriler ışığında anketimiz hem güvenilirlik kriterlerini hem de geçerlilik kriterlerini karşılamaktadır. Anket uygulaması bittikten sonra elde edilen veriler *IBM SPSS Statistics 26.0* programı⁸⁸ sayesinde incelemeye tabi tutulmuştur. Spss programına veriler girilirken atık anketler dahil edilmemiş, objektif bir şekilde raporlandırılıp tez çalışmasında kullanılmıştır. Anketimizin *Mean*⁸⁹ (Ortalama) değeri, 116,2600'dır. Bu, ölçülen değerlerin ortalamasıdır. Yani, bu ölçekteki tüm puanlar toplandığında ve toplam öge sayısına (34) bölündüğünde elde edilen değerdir. Anketimizin *Variance*⁹⁰ (Varyans) değeri, 248,213'tür. Bu değer, puanların ortalamadan ne kadar yayıldığını gösterir. Yüksek varyans, puanların birbirinden daha uzak olduğunu, düşük varyans ise puanların ortalamaya daha yakın olduğunu gösterir. Anketimizin *Std. Deviation*⁹¹ (Standart

seçeneği bulunur. Detaylı bilgi için bkz. İbrahim Turan, Ümit Şimşek, Hasan Aslan, Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi, *Sakarya Üniversitesi Dergisi*, Sayı:30 (Aralık, 2015), 186-203.

⁸⁴ Cronbach's Alpha katsayısı: Güvenilirlik belirleme yöntemidir. Detaylı bilgi için bkz. Seval Kula Kartal, Ezgi Mor Dirlik, Geçerlik kavramının tarihsel gelişimi ve güvenilirlikte en çok tercih edilen yöntem: Cronbach Alfa Katsayısı, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1865-1879.

⁸⁵ İlker Ercan- İsmet Kan, "Ölçeklerde Güvenirlik ve Geçerlik", *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 30/3, (2004), 213.

⁸⁶ Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi, faktör analizi yaparken verilerin uygun olup olmadığını değerlendiren bir ölçüttür. Bu test, değişkenler arasındaki ortak faktörlerin bulunup bulunamayacağını gösterir. KMO değeri 0 ile 1 arasında değişir.

⁸⁷ Mehmet Fatih Kaya, "Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması", *Marmara Coğrafya Dergisi* sayı: 28 (Temmuz, 2013), 180.

⁸⁸ Spss: Statistical Package for the Social Sciences. Sosyal bilimler, pazarlama, psikoloji gibi alanlarda veri analizi için kullanılan güçlü bir istatistik yazılımıdır. Veri girişinden çıkışa kadar çeşitli analizler, grafikler ve raporlar hazırlamaya imkân tanır.

⁸⁹ Mean: Kullanılan tüm verilerin toplamının, veri sayısına bölünmesi ile hesaplanır.

⁹⁰ Variance: Verilerin merkezinden yani ortadan ne kadar dağıldığını gösterir.

⁹¹ Std. Deviation: Variance' ın karaköküdür. Puanların ortalamaya göre ne kadar saptığını gösterir.

Sapma) değeri, 15,75477'dir. Bu değer, varyansın kareköküdür ve puanların ortalamadan ne kadar saptığını daha kolay anlaşılmasını sağlar. Düşük standart sapma, puanların ortalamaya yakın olduğunu, yüksek standart sapma ise puanların daha geniş bir aralıkta dağıldığını gösterir. Anketimizin *N of Items*⁹² (Öge Sayısı) değeri, 34'tür. Bu, ölçümde kullanılan toplam İslamî kimlik ölçeğinin öge sayısını gösterir.

Çalışmamız içerisinde kullanılan tablolarda ki Frequency, Percent, Valid Percent ve Cumulative Percent ifadeleri dipnot kısmında açıklanmıştır.⁹³

Araştırmanın genel evrenini Türkiye'de yaşayan gençler, özel evreni ise Ağrı ilinde yaşayan gençler oluşturmaktadır. Örneklem yöntemi ile Ağrı ilinde öğrenim gören gençlerin İslamî kimlik problemleri tespit edilmiştir. Ankete katılım sayısı hatalı veri girişleri çıkarıldığında 400 kişidir.

2.2. Demografik Bilgiler

Anketimizin ilk bölümünde gençlere kendileri ve aile bireyleri adına sorular yönelttik. Almış olduğumuz yanıtlar sonucunda oluşan demografik veriler aşağıda veriler halinde sunulmuştur. Elde edilen bulgular ihtiyaç duyulması halinde tekrar zikredilecektir.

1-) Anketimize 124 erkek, 276 kadın katılım göstermiştir.

2-) Anketimize katılım gösteren bireylerin %4,5'i on üç, %17,8'i on dört, %31,3'ü on beş, %27,3'ü on altı, %17,3'ü on yedi ve %2'si 18 yaşındadır.

3-) Anketimize katılım gösteren gençlerin %98' lise, %1'i ön lisans ve %1'i lisans seviyesinde eğitim görmektedir.

⁹² N of Items: Bir anket ve araştırmadaki toplam öge sayısını gösterir.

⁹³ Frequency: Belirli bir veri kümesinde bir değerin kaç defa tekrarlandığını gösterir.

Percent: Belirli bir frekansın toplam frekansa oranını yüzdelik dilimle ifade eder. Genellikle, bir değerin toplam içindeki payını gösterir.

Valid Percent: Geçerli yanıtların toplamı üzerinden hesaplanan yüzdeyi ifade eder. Yanıt vermeyen veya geçersiz yanıtları dışarıda bırakır.

Cumulative Percent: Belirli bir değere kadar bütün frekansların yüzdeleri toplar. Bu, bir veri kümesinin dağılımını anlamak için kullanılır.

4-) Anketimize katılım gösteren gençlerin %1,5'i Anadolu lisesi, %79'u İmam hatip lisesi ve %19,5'i fen lisesinde öğrenim görmektedir.

5-) Anketimize katılım gösteren gençlerin %0,8'inin annesi ve %3,5'inin babası sağ değildir.

6-) Anketimize katılım gösteren gençlerin ebeveynlerinin %9,5'i ayrı yaşıyor.

7-) Anketimize katılım gösteren gençlerin annelerinin %62,5'i ilkokul ya da yok, %23'ü ortaokul, %8'i lise, %2,5'i ön lisans, %3,8'i lisans ve %3'ü yüksek lisans ve üzerinde öğrenim durumu vardır.

Anketimize katılım gösteren gençlerin babalarının %30'u ilkokul ya da yok, %24,3'ü ortaokul, %32'si lise, %1,8'i ön lisans, %9'u lisans ve %3'ü yüksek lisans ve üzerinde öğrenim durumu vardır.

8-) Anketimize katılım gösteren gençlerin ailelerinin gelir durumunun %8,3'ü zayıf, %46'sı orta, %38'i iyi ve %7'si çok iyidir.

2.3. Gençlerin Zihin Dünyasında Hz. Peygamber (s.a.v.) Tasavvuru

Gençlerin İslamî kimlik sorunlarının tespit ve değerlendirilmesine geçmeden önce, örneklem grubumuz olan Ağrı ilinde eğitim gören öğrencilerin zihinlerinde oluşturdukları Peygamber algısı, Sünnete ve hadislere olan bakış açıları, bunları hayatlarının ne kadarına nüfuz ettirdikleri noktasında bir giriş ve ön bilgilendirme niteliğinde sizlerle paylaşmaya çalışacağız. Bir eğitimci olarak bu konuyu seçmemizdeki amaç, tam da bu kısımda sizlerle paylaşacağım üzere, genç kardeşlerimizin zihinlerinde neler olduğunu merak etmemizdir. Peygamber efendimizi (s.a.v.) sadece isim olarak mı yoksa yaşayışlarını uygulayacak derecede mi biliyorlar, onu öğrenmek asıl gayelerimizden biridir. Bu sebeple bu çalışma gayreti içerisine girmiş bulunmaktayız.

Gerçekleştirdiğimiz anket sonucunda atık verilere sahip anketler çıkartıldığında dört yüz lise öğrencimize ulaşmış bulunmaktayız. Anket uygulamasının dezavantajlarından bir tanesi, bireylere yöneltilen ifadelerden, onların anladığı kadarıyla dönüt alınabilmesidir. Maddelere verilen yanıtlarda gençlerin ne anlatmak istediği ya da yaptığı seçimin sebebini öğrenme gibi bir durum söz konusu

olmamaktadır. Biz de bu dezavantajlı durumu ortadan kaldıracı için anket uygulamamızın ardından gençlerle yüz yüze görüşmeler ile hasbihal ederek onların daha farklı düşüncelerini öğrenmiş olduk.⁹⁴ Bu şekilde gençlerin, Peygamber, Sünnet, Hadis, sahâbî gibi kavramların, onların zihinlerinde ki karşılığını görmüş olduk. Bu soru cevap sohbetini yapmamızın gerekçesi, gençlerin İslamî kimlik ölçeğimize verdikleri cevapları daha objektif ve derinlemesine değerlendirme imkânı bulmak içindir.

İslamî kimlik ölçeğimizin on dokuzuncu maddesi olan “Hz. Muhammed’i (s.a.v.) iyi tanıyorum” cümlesine olumsuz dönüt veren gençlerin bunu belirtmesindeki sebeplerin gerekçesini anlamak adına, anket uygulaması yaptığımız üç okulda neredeyse her sınıfta, bu konu bağlamında bazı sorular sorduk. Gençlerin sohbet sonrası düşüncelerine geçmeden önce sohbet esnasında yönelttiğimiz soruları aşağıda belirtmek istiyoruz;

1-) Hz. Peygamber (s.a.v.) dendiğinde aklınızda ne canlanıyor?

2-) Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Hadîs-i Şerif’leri ve Sünneti dendiğinde ne anlıyorsunuz?

3-) Hadis kavramı size güven veriyor mu?

4-) Hz. Peygamber’in (s.a.v.) gençlerle olan ilişkisi ile ilgili neler biliyorsunuz?

Gençlere yöneltilen bu dört sorunun ardından, onlara Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kişisel özelliklerinden, genç sahâbe-i kirâm efendilerimiz ile olan ilişkisinden ve onlara karşı olan tutumundan bahseden bir metin okuduk.⁹⁵ Daha sonra son sorumuzu gençlere yönelttik.

⁹⁴ Elde edilen yüz yüze görüşme verilerini düz bir metin olarak vermek yerine, ilerleyen kısımda parça parça sorular ve verilen cevaplar şeklinde ele almayı tercih ettik. Bu sayede soruların ve cevapların sıralamasını karıştırmamış ve görüşmeyi daha iyi anlamış olacağız.

⁹⁵ “Hz. Peygamber (s.a.v.) her zaman gençlerle olan ilişkilerine büyük bir önem vermiştir. Gençlerle şakalaşır, onlarla birlikte yemek yer ve hatta bazen onlara bizzat kendisi de ikramda bulunurdu. Uzaklardan gelen gençleri misafir olarak ağırlardı. Bu etkileşimlerde sözsüz iletişim kanallarını sıkça kullanırdı, onlarla şakalaşırdı. Giyim kuşamına her zaman dikkat eden Hz. Peygamber (s.a.v.), saç bakımına da özen gösterir, her zaman temiz giyinirdi. Güzel kokular kullanarak hem kişisel bakımına hem de çevresindekilere örnek olurdu. Ağız ve diş sağlığına da dikkat eden Hz. Peygamber (s.a.v.), gençlere önemli görevler vererek onların potansiyellerini ortaya çıkarmalarına yardımcı olurdu. Örneğin, Mus’ab b. Umeyr’i genç yaşında Medine’ye öğretmen olarak göndermiş, Muâz b. Cebel’i

5-) Okuduğumuz kısa metnin içinde belirtilen örnekler, zihinlerinizdeki Peygamber algısını genişletti mi? Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu yönünü bilmiyorduk dediğiniz yerler oldu mu?

Gençlere yöneltilen sorular arasına Hz. Peygamber'in (s.a.v.), genç sahâbe-i kirâm efendilerimiz ile ilgili yakın tutumu, aralarındaki hoş sohbet ve muhabbeti, onlara olan güven duygusunu ifade eden kısa metni okumamızın sebebi; gençleri kendilerini eksik hissedip araştırma yapmaya yöneltme ve yanlış bildikleri bazı düşüncelerden arındırıp, son cümlede ise bunların ifade edilmesini sağlamaktı. Nitekim aldığımız dönütler bizleri çok memnun etmiş ve gençlerin de bilmedikleri bazı şeylerin olduğu düşüncelerine varmalarını öğretmiş ve öğrenmiş olduk.

Şimdi, yaptığımız mülakatlarda ki sorulara, aldığımız ve derlediğimiz yanıtları sizlerle paylaşmak istiyoruz. Bu noktada her cevabı tek tek aktarmak ve işlemek zaman bakımından zor olduğundan, mülakat esnasında tutulan notlarımız neticesinde oluşturduğumuz temel sonuçları sizlerle paylaşmak istiyoruz.

Birinci soru: Hz. Peygamber (s.a.v.) dendiğinde aklınızda ne canlanıyor? karşılığında verilen cevaplar dört ana konu üzerinedir. Bunlar;

a) Kur'an⁹⁶

b) Namaz⁹⁷

c) Örnek⁹⁸

Yemen'e vali olarak tayin etmiş ve Usame b. Zeyd'i genç yaşta ordu komutanı olarak atamıştır. Bu görevlerle gençlerin liderlik ve sorumluluk alma yeteneklerini geliştirmelerine katkıda bulunmuştur. Hz. Peygamber, gençlerin toplumda aktif bir rol oynamasını teşvik eden bir lider olarak örnek teşkil etmiştir.”

⁹⁶ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, “*ayet, vahiy, Kur'an*” kavramlarını çokça kullandıklarından dolayı cevapların ortak maddesi olan Kur'an kavramını cevap olarak almayı uygun gördük.

⁹⁷ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, “*namaz, sünnet, ibadet*” kavramlarını kullanarak cevap verdiklerinden dolayı, namaz kavramını cevap olarak almayı tercih ettik.

⁹⁸ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, “*Resûl, nebî, örnek, rehber, yol gösterici, tanımamız gereken kişi*”, şeklinde cevaplar verdiklerinden dolayı ortak cevap olarak örnek olma özelliğini almayı uygun bulduk.

d) Hadis⁹⁹

İkinci soru: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hadîs-i Şerif'leri ve Sünneti dendiğinde ne anlıyorsunuz? karşılığında verilen cevaplar 2 ana konu üzerinedir. Bunlar;

a) Namaz¹⁰⁰

b) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bize emrettikleri.¹⁰¹

Üçüncü soru: Hadis kavramı size güven veriyor mu? karşılığında verilen cevaplar 2 ana konu üzerinedir. Bunlar;

a) Evet güven veriyor¹⁰²

b) Kararsızım¹⁰³

Dördüncü soru: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gençlerle olan ilişkisi ile ilgili neler biliyorsunuz? karşılığında verilen cevaplar 3 ana konu üzerinedir. Bunlar;

a) Çok bilgim yok.¹⁰⁴

b) Çocukları çok severdi.¹⁰⁵

c) Hz. Ali ve birkaç sahâbe-i kirâm örneği.¹⁰⁶

⁹⁹ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, “*hadis, sahih hadis, sünnet*”, kavramları üzerinden cevap verdiklerinden dolayı en çok tercih edilen Hadis kavramını ele almayı tercih ettik.

¹⁰⁰ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, namazların sünneti, dini uygulamalar, farzlar, Peygamber'in (s.a.v.) sözleri, şeklinde verilen cevapların en çok tercih edileni namaz merkezli cevaplar olmuştur. Bu sebeple bizde namaz kavramını ele almayı tercih ettik.

¹⁰¹ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, ahlak, ibadetler, dini uygulamalar, emir ve yasakların yazdığı metinler, şeklinde cevaplar vermiştir. En çok tekrar edilen cevap emir ve yasaklar olduğundan dolayı ortak yanıt olarak bu ifadeyi tercih ettik.

¹⁰² Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, çoğunluk olarak “*güveniyorum*” yanıtını vermiştir.

¹⁰³ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında az da olsa “*kararsız*” olduklarını ifade etmişlerdir. “*Olumsuz*” cevap veren öğrenci sayımız bir ya da iki tane olduğundan dolayı, ayrı bir madde olarak ele almadık.

¹⁰⁴ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, söz isteyemeyen öğrenci sayısı çok olduğundan dolayı bu cevabı ele almayı uygun gördük.

¹⁰⁵ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, söz alan öğrencilerden bir kısmı Hz. Peygamber'in (s.a.v.) çocukları çok sevdiğini, bir kısmı da bunu destekler nitelikte torunları ile ilgili olan sevgisinden bahsettiğinden dolayı, bu şekilde bir cevabı ele almaya karar verdik.

¹⁰⁶ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanında yetişen Hz. Ali örneğini verdi. Bunun yanında bazı genç Sahâbîler ile ilgili ufak bilgiler veren gençler de olduğundan dolayı, bu şekilde ele almaya karar verdik.

Beşinci soru: Okuduğumuz kısa metnin içinde belirtilen örnekler, zihinlerinizdeki Peygamber algısını genişletti mi? Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu yönünü bilmiyorduk dediğiniz yerler oldu mu? Karşılığında verilen cevaplar 3 ana konu üzerinedir. Bunlar;

a) Evet yeni bilgiler öğrendik.¹⁰⁷

b) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu kadar gençlerle bir arada olduğunu bilmiyordum.¹⁰⁸

c) Kişisel bakımına dikkat etmesi bizi şaşırttı.¹⁰⁹

Gerçekleştirdiğimiz yüz yüze görüşmelerde elde ettiğimiz bulgular ışığında şunları söyleyebiliriz. Gençlerimizin çoğunun İslam'a, Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) karşı olumsuz bir tutum içinde olmadığını, sadece tanımak ve hayatlarına yansıtmak noktasında eksikliklerinin olduğu söylenebilir. Bizim bu çalışmayı ele almamızdaki asıl maksat gençlerin zihinlerinde inandıkları bu değerleri canlı tutmak, hayatlarının her noktasına yansıtma ve sağlamaktır. Bu niyetle bakıldığında gençler hayatın hızla aktığı bu dönemde, inandıkları değerleri reddetmiyor, ancak ikinci plana atabiliyor. Dünyevi istek ve arzular, psikolojik sorunlar, biyolojik gelişimler ve sosyal etkileşimler gibi temel ihtiyaçlardan kaynaklı ortaya çıkan sorunlar, onların zihinlerini meşgul ediyor, "İnanıyoruz ancak bilmiyoruz" dedikleri bu değerleri yaşamalarına müsaade etmemektedir. Gençlerin zihinlerindeki peygamber tasavvurunu gördükten sonra şimdi onların önlerinde engel olarak gördükleri, kafalarını karıştıran meseleleri görmek ve çözüm önerileri sunmak için detaylı anket verilerimize bir göz atalım.

2.4. Gençlerin İslami Kimlik Sorunları

Gençlerin kimlik sorunlarını, uyguladığımız anket verileri neticesinde yedi ayrı başlık altında ele alıp inceleyeceğiz. Bu başlıklar; Aileden kaynaklı sorunlar,

¹⁰⁷ Kendilerine sorulan bu soru karşılığında, gençlerimizin birçoğu fazla bilgileri olmadığını ifade etti ya da sessiz kaldı. Bu sebepten bu cevabı ele almaya karar verildi.

¹⁰⁸ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, az önce duydukları bilgiler ışığında şaşkın olduklarını dile getirmişler, bazı bilgileri ilk defa duyduklarını ifade etmişlerdir. Genel olarak da etrafında yaşlı insanların olduğunu onlardan destek aldığını bildiklerini söylemişlerdir.

¹⁰⁹ Gençler kendilerine sorulan bu soru karşılığında, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bulunduğu dönem ve dönemin şartlarına göre kişisel bakımına dikkat ettiğini duymalarının onlar için şaşırtıcı olduğunu ifade ettiler.

Eğitimden kaynaklı sorunlar, Çevreden kaynaklı sorunlar, Rol ve Model kaynaklı sorunlar, Medya kaynaklı sorunlar, İtikâdî sorunlar, Dini Yaşantı ve tercihlerinden kaynaklı sorunlardır.

2.4.1. Aileden Kaynaklı Kimlik Sorunları

Bireylerin kimlik ve karakter inşâsı çok küçük yaşlardan itibaren başlamaktadır. Bu sebepten dolayı gördükleri, duydukları, hissettikleri ne varsa her şey, onların kişilik oluşumlarında etkili olmaktadır. Bu etkenler kimi zaman olumlu, kimi zaman olumsuz bir şekilde karşılırlarına çıkmaktadır. İlk zamanlarda taklit ile başlayan bu öğrenmeler, daha sonraki yaşlarda yapılan araştırmalar ve derin düşünceler ile devam etmektedir. Özellikle taklit döneminde olan bireylerin en önemli rol modelleri ebeveynleridir. Onların dini anlayışlarında en etkili olan faktör de yine ebeveynlerdir.¹¹⁰ Bu konuda yapılmış olan bir araştırmada gençlerin dini düşüncelerinin oluşumunda en etkili faktörün anneler ve babalar olduğu anlaşılmaktadır.¹¹¹ Bireylerde ibadet eğitimi, erken çocukluk döneminden itibaren başlamalıdır. Çocukların, çevrenin davranışlarını gözlemlemesi, gözlemlenen davranışların taklit edilmesi ve zaman içinde kademe kademe ibadet pratiği haline dönüştürmesi beklenir.¹¹² Çocukluk döneminin en belirgin özelliklerinden biri “benmerkezcilik” tir. Bunun sonucu olarak çocuk Allah'ın (c.c) onu yarattığını, ona kardeş, abi, abla, baba, anne, en sevdiği yiyecekleri ve elbiseleri verdiğini düşünür. Uygun bir eğitim ve ortam ile çocuk dualarının kabul edileceği düşüncesinden dolayı Allah (c.c) ile iyi bir bağ kurduğunda, bu bağ gençlik döneminde önemli bir temel görevi görecektir.¹¹³ Her toplum kendi kültür, din, değer ve davranışlarını bir sonraki nesillere aktarmayı planlamaktadır. Bu aktarımın gerçekleştiği en yoğun kurum

¹¹⁰ Ömer Özdemir, “Ebeveynlere Göre Ailede Çocuğun Din Eğitimi” *Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 47 (2019), 313-344.

¹¹¹ Detaylı bilgi için bk. Bernhard Grom, *Religions Psychologie* (New York: Springer Science- Business Media, 2012). 21,22.

¹¹² Esra Türk, “Ailede Din Eğitimi, Çocuğuma İbadet Alışkanlığı Nasıl Kazandırabilirim?”, *Ailede Din Eğitimi*, ed. Gülsüm Pehlivan Ağırakça- Arife Gümüş (İstanbul: Yekder Yayınları, 2018), 97.

¹¹³ Recai Doğan, Habibe Erve Uşak, “Erken Çocukluk Döneminde Ailede Din Eğitimi”, *Journal Of Islamic Research*, 33/2, (2022), 409.

kuşkusuz ailedir.¹¹⁴ Her coğrafyada aile, toplumun en küçük kurumu olarak kabul edilir. Ancak coğrafyalara göre ailelerin çok değişken bir yapıya sahip olduğunu da görmekteyiz. Her toplumun örf ve âdetinin bir olmaması, dini inanışlarının bir olmaması, kültürel yapısının aynı olmaması, dikkat edilmesi gereken bir husustur. Dolayısıyla tek bir aile tanımı yapılabilmesi imkansızdır. Bu çeşitlilik orada yetişen bireylerin farklı düşünce yapılarına sahip olmalarını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu farklılıklar olumsuz yönde olabileceği gibi olumlu yönde de olabilmektedir. İslam dininde aile kurumu çok önemlidir. Peygamber efendimizin (s.a.v.) hadis-i şeriflerinde bunu görmekteyiz. “*Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızdır*”¹¹⁵ buyuran Hz. Peygamber (s.a.v.) hem ailenin saadetine hem de bunun için en iyi örneğin kendisi olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle aile içi huzurun sağlanması noktasında ebeveynlerin sorumluluklarına değinmiştir. “*Çocuğuna, eşine, hizmetçine yedirdiğin senin için sadakadır*”¹¹⁶ buyuran Hz. Muhammed asli ihtiyaçların sağlanması ve aile bireylerinin birliğinin gözetilmesi noktasında bizler için çok önemlidir. Sadece aile içi değil, çevremize karşı da akrabalarımıza karşı da tutumlarımızı Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun ehli beyti örnekliğinde şekillendirmeliyiz. “*Kim rızkının artmasını yani bereketlenmesini ya da ölümünün gecikmesini isterse akraba ilişkilerini devam ettirsin*”¹¹⁷ şeklinde ifade buyuran Hz. Peygamber (s.a.v.) aile ve akraba saadetini önemseydiğini bizlere bildirmektedir.

Kişilik ve karakter yönünden güçlü olan bireyler, daha kontrollü, dengeli, yaratıcı, sağlam bağlar kurabilen ve çevresine hızlı bir uyum sağlayabilen bireyler haline gelebilir.¹¹⁸ Tam aksi durumda olan gençler ise olumsuz etkenler neticesinde daha içe kapanık, kontrolsüz ve farklı düşünce yapılarına kolayca kayabilen bireyler haline gelebilir. Ebeveynler arasında yaşanabilecek olumsuz durumlar çocukların

¹¹⁴ Nazmi Avcı., *Toplumsal Değerler ve Gençlik*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2007), 111.

¹¹⁵ Tirmizî, “Menâkıb”, 63.

¹¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/131; Buhari, *el-Edebü'l-müfred*, 44.

¹¹⁷ Müslim, “Birr”, 20; Buhârî, “Büyu”, 13, “Edeb”, 12.

¹¹⁸ İbrahim Daşkiran, *Gençliğin Kimlik Oluşumunda Din, Aile ve Medyanın Etkisi: Kahramanmaraş Lise Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma* (Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 23.

gelişimine olumsuz etki edebilir, kendilerinin de eksik kaldığı kanısına varabilirler. Aile içindeki rollerin değişmesi, teknolojik ilerlemeler, istenen yaşam standartlarının sağlanamaması ve sosyal değerlerdeki dönüşüm gibi çeşitli unsurlar, ebeveynlerin çocuk yetiştirirken suçluluk ve yetersizlik hissetmelerine yol açmaktadır.¹¹⁹

Müslüman bir toplumu oluşturan aile bireylerinin babalık, annelik ya da hayırlı evlat olabilmekteki yegâne örneği kuşkusuz Allah Rasûlü (s.a.v.) ve onun ehli beyti olmalıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nasıl bir baba olduğunu, onun eşleriyle ve çocuklarıyla nasıl bir muhabbet içerisinde olduğunu bilmeli ve bu şekilde kendi hayatlarını şekillendirmelilerdir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) aile hayatında da bizler için en güzel örnekleri sunmuştur. *"Dikkat edin. Sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız vardır. Onların da sizin üzerinizde hakkı vardır."*¹²⁰ Bu mesaj ilk olarak ebeveynlerin birbirlerine karşı olan tutumları ve birbirleri üzerindeki haklarını bildirmektedir. Gelişi güzel bir aile ortamı İslam'ın tasvip ettiği bir ortam değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu duruma çok fazla önem verir, aynı zamanda sahâbe-i kirâm efendilerimizin de dikkat etmesini istemiştir. Hz. Ömer'den nakledilen bir hadis-i şerifte bu durum açıkça anlaşılmaktadır. *"Biz peygamber (s.a.v.) zamanında hakkımızda vahiy indirilir korkusuyla hanımlarımızla olan muhabbetlerimize dikkat ederdik. Onun vefatından sonra daha rahat davranmaya başladık."*¹²¹ Anlıyoruz ki Peygamber efendimizin (s.a.v.) yaşantısı ve aile bağları hususunda sahâbiler üzerindeki denetimi oldukça fazlaydı.

Aile içi dayanışma ve yardımlaşma hususunda Peygamber efendimizin (s.a.v.) güzel örneklerine şahit olmaktayız. Hz. Aişe annemizin naklettiği bilgiye göre Peygamber efendimiz (s.a.v.) evde ne yapardı sorusuna karşılık olarak; *"ailesinin işlerini görür, ezanı duyunca da namaz için evden çıkardı"*¹²² buyurmuştur. Sadece eşler arasında değil, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişki noktasında da Hz. Peygamber (s.a.v.) güzel öğütler ve örnekler vermiştir. *"Hiçbir baba evladına güzel*

¹¹⁹ Gülşüm Pehlivan Ağırakça. "Türkiye'de Aile Eğitimi Uygulamaları: Ailede Din Eğitimi Programı Örneği" *Diyanet İlmî Dergisi* 58/4 (2022), 1520.

¹²⁰ Tirmizî, "Radâ", 11.

¹²¹ Buhârî, "Nikah" 81.

¹²² Buhârî, "Nafakât", 8.

*terbiyeden daha kıymetli bir bağışta bulunmamıştır.”*¹²³ Çocuklar arasında adaletli olmayı¹²⁴, onlara bakmakla yükümlü olduğumuzu¹²⁵, İslam'ın değerlerini yansıtan hususları onlara öğretmeyi¹²⁶ bizlere tavsiye etmiştir. Ehl-i beyt ve Asr-ı saadet ortamını yaşamamızı sağlayacak birçok hususu bizlere bildirmiştir.

Ebeveynlerin en büyük çekinceleri onlara emanet olarak verilen çocukların fikri bozulmalar yaşamadan tekrar sahibine dönmeleri için ne kadar çaba sarf edeceklerini bilmeleri olmalıdır. Anne ve babaların evladını nasıl yetiştirdiğinin hesabını vereceğini bilmesi ve bu hususta onların üzerine düşmesi gerekmektedir. Gençlerin öğrenmelerinin ailede başladığını belirtmiştik. Temelin sağlam atılması, gelecek dönemlerde fikrî karışıklıklar yaşanmaması için, ailede verilen eğitim önem arz etmektedir. Çocukların etrafında olup bitenden etkilenmeleri, zihin yapılarının dışarıdan alınan her şeyi kabullenmesi, onlarda büyük bir uyum gücünün varlığından söz ettirir.¹²⁷

Çalışmamızda gençlerin aile kaynaklı yaşadığı İslamî kimlik sorunlarını ele alırken, anket verilerimizde belirlediğimiz bulgular üzerinden ilerleyeceğiz. Bu konu ile ilgili ayrıntı bilgi ve verileri, çalışmamızın içerisinde ihtiyaç halinde tekrar vereceğiz.

Anketimizin, 10, 11, 27 ve 29 numaralı maddeleri, gençlerin aile kaynaklı yaşadığı İslamî kimlik sorunlarını göstermektedir. İslamî kimlik ölçeği anketimizdeki bu maddeler ve bu maddelere göre elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir.

Madde 10: “*Ailem ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışır.*”

¹²³ Buhârî, “Cenâiz”, 92.

¹²⁴ Müslim, “Hibe”, 13.

¹²⁵ Ebû Dâvud, “Zekât”, 4-5.

¹²⁶ Tirmizî, “İsti’zan”, 10.

¹²⁷ Mehmet Emin Ay, “*Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler*” *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu*, ed. İbrahim Canan (İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı, 2005), 364-365.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	21	5,2	5,3	5,3
	katılmıyorum	43	10,7	10,8	16,0
	kararsızım	72	18,0	18,0	34,0
	katılıyorum	111	27,7	27,8	61,8
	kesinlikle katılıyorum	153	38,2	38,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 1. Ailem ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışır.

İslamî kimlik ölçeğimizin onuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “*Ailem ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışır.*” İfadesine karşılık olarak; 21 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 43 kişi “*katılmıyorum*”, 72 kişi “*kararsızım*”, 111 kişi “*katılıyorum*” ve 153 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Elde edilen verilere göre, bu ifadeye olumsuz şekilde cevap veren gençlerin aile bireylerinin, ibadetlerini yerine getirme noktasında eksik kaldığını görmekteyiz. Gençlerin ibadet etme noktasında referans aldıkları ilk kişiler ebeveynleridir. Anne ve babanın ibadetlerini yerine getirmemesi ya da eksik yapması, gençlerinde ibadetleri yerine getirme ve sebatlı davranması hususunda sorunlar doğuracaktır. En basit örnekle, namaz kılmayan bir anne ve babanın evladına namaz kılması için ikna etmesi beklenmezken, ikna etme çabasında bulunsa dahi gençler tarafından bir karşılık görmeyecektir. Gençlere örnek olma noktasında yapılabilecek en güzel iş ibadetlerimizi onlarla birlikte yapmamızdır. Namaz kılacağımız zaman onları da davet etmeli, gerekirse cemaat ile kılınmalı, imkân var ise cami ve mescitlere gidilmesi en güzel davranış olacaktır. Peygamber efendimiz (s.a.v.) de bizlere cemaat ile namaz kılma noktasında tavsiyelerde bulunmuştur. “*Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi kat daha faziletlidir.*”¹²⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) cemaat ile kılınan namazın sevabının fazla olması ile ilgili birçok mesaj da vermiştir.¹²⁹ Bu mesajların sosyal boyutu ise ibadetin yayılması ve ilan edilmesidir. Evlerde aile fertlerinin birlikte cemaat ile namaz kılmaları, namaz sonrası dini sohbetlerin yapılması kalıcı bir öğrenme sağlamış olacaktır. Bu sohbetler içerisinde namazın insanlara kattığı faydalardan söz edilebilir. Hem dünyevi hem de ahiret odaklı

¹²⁸ Buhârî, “Salât”, 85, “Ezân”, 36; Müslim, “Mesâcid”, 275.

¹²⁹ Buhârî, “Ezân”, 30, 31; Müslim, “Mesâcid”, 246, 249.

mükafatlardan bahsedilebilir. Allah Resulü (s.a.v.) namazın fazileti ile ilgili şöyle buyurmuştur. “*Ne dersiniz birinizin kapısının önünde bir nehir olsa, o kimse her gün o nehirde beş defa yıkansa, kirliliğinden bir şey kalır mı?*” sahâbe-i kirâm: “*Kirliliğinden hiçbir şey kalmaz*”, dediler. Allah Rasûlü (s.a.v.): “*Beş vakit namazda işte böyledir. Allah (c.c) beş vakit namazla günahları silip yok eder.*”¹³⁰ Hak ile batılın, doğru ile yanlışın gençlere öğretilmesi, bunlar üzerine bir temel atılması ebeveynlerin nihai amaç ve görevidir. Bu sebeple ebeveynlerin önce kendi hayatlarını İslamî doğrultuda şekillendirmesi beklenmektedir. Bu hususta Kur’an-ı Kerim’de Allah (c.c), Hz. Peygamber’e (s.a.v.) “*Ailene namaz kılmayı emret, kendinde namaza dört elle sarıl*”¹³¹ şeklinde bir uyarıda bulunuyor. Bu ilahi mesaja göre Peygamber efendimizin (s.a.v.) ve ailesinin dahi namaz için ikaz edildiği bir ortamda, ona tabi olmakla yükümlü olan biz kulların¹³² namazı ve onun dışındaki bütün ibadetleri ne kadar önemseyeceğimizi, yerine getirdiğimizi gözden geçirmeliyiz. Bizler için en iyi örnek teşkil eden Peygamber efendimizin (s.a.v.) namaz noktasında kendisinin ve ailesinin hatta ashabının ibadetlerini ne kadar önemseydiğini, bu ayet doğrultusunda görmüş oluyoruz. Ayette aile bireylerinin namaza davet edilmesi, namazlarını kılması noktasındaki emrin dışında, kendimize ders olarak almamız gereken kısım, ebeveyn olarak Hz. Peygamber’e (s.a.v.) yapılan ikaz olmalıdır. Günümüzde önce ebeveynlerin, ibadetlerine dikkat etmesi, İslamî bir aile ortamı oluşturması, daha sonra çocuklarının dünyalarını şekillendirmeleri beklenmektedir. Tüm bunları yaparken dünya ve ahiret dengesinin gözetilmesi esastır. Peygamber efendimiz (s.a.v.) ibadetlerine çok özen gösterirdi. Bir gün Hz. Aişe annemiz onu gözleri şişinceye kadar ibadet ile meşgul olduğunu gördüğünde: “*Neden böyle kendini zora sokuyorsun ey Allah’ın Rasûlü? Allah (c.c) senin gelmiş ve geçmiş tüm günahlarını bağışladı*” demiştir. Bunun üzerine Peygamber efendimiz (s.a.v.): “*Şükreden bir kul olmayayım mı?*” şeklinde cevap vermiştir.¹³³ Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bu kadar ibadet ile meşgul

¹³⁰ Buhârî, “Mevâkîf”, 6; Müslim, “Mesâcid”, 283; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Riyâzü’s-Sâlihîn*, çev. Kübra Öztürk (İstanbul: Risale Yayınları, 2022), 100.

¹³¹ Tâhâ 20/132.

¹³² en-Nisâ 4/59.

¹³³ Buhârî, “Teheccüd”, 6; Müslim, “Münâfikûn”, 79-81.

olduğu Dünya hayatında kendimizi ve ailemizi ibadete davet etme ve yaşatma noktasında eksik kalmamalıyız. Bunu yaparken az önce de bahsettiğimiz gibi dengeyi gözetmemiz aşırıya kaçmamamız gerekir. Bu husus ile ilgili Enes b. Mâlik tarafından aktarıldığına göre, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashâbından bazı kimseler Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eşlerine gelerek, onun yalnız başına iken yaptığı ibadetleri sordular. (Kendi ibadetlerini az görerek) birisi, "Kadınlarla evlenmeyeceğim."; birisi, "Et yemeyeceğim."; birisi de "Yatakta uyumayacağım." dedi. (Söylenen sözler kendisine bildirildiğinde Resûlullah) önce Allah'a hamdedip O'nun yüceliğini dile getirdikten sonra şöyle buyurdu: *"Bazılarına ne oluyor da bu sözleri söylüyorlar? Hâlbuki ben namaz da kılarım, uyurum da oruç da tutarım, tutmadığım da olur; kadınlarla da evlenirim. Her kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir."*¹³⁴

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnetine baktığımızda aile içinde ibadetlere devam etmenin, bu ibadetleri gençlerin görebileceği bir şekilde yapmanın önemini görmekteyiz. Peygamber efendimizin (s.a.v.) himayesi altında yetişen Hz. Ali'nin Müslüman olmasına vesile olan olayın, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) namaz kılariken görmesi sonunda gelişen muhabbetleri ile gerçekleştiğini görmekteyiz.¹³⁵ Aile içinde namaz ortamının, İslamî sohbetlerin ne kadar önemli olduğu bu örnek özelinde karşımıza çıkmaktadır.

Bu anket maddemizin değerlendirmesini bitirmeden önce Peygamber efendimizin (s.a.v.) namaz ve faziletleri ile alakalı hadis-i şeriflerine bazı örnekler vermek istiyoruz. Peygamber efendimiz (s.a.v.) *"Namaz gözümün nurudur."*¹³⁶ *"Amellerin en faziletlisi vaktinde kılınan namazdır."*¹³⁷ *"Kıyamet günü kulun ilk hesap vereceği şey namazdır."*¹³⁸ *"Büyük günah işlemedikçe beş vakit namaz ve iki Cuma,*

¹³⁴ Buhârî, "Nikah", 1; Müslim, "Nikâh", 5.

¹³⁵ Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* nşr. Mustafa Abdulvâhid, (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1395/1976), 1/428.

¹³⁶ Nesâî, "İşratü'n-Nisâ", 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/128, 199.

¹³⁷ Buhârî, "Tevhîd", 48; Müslim "İman", 137.

¹³⁸ Tirmizî, "Mevâkîf", 188; Ebû Dâvud, "Salât", 149; Nesâî, "Salât", 9.

aralarındaki günahlara kefarettir.”¹³⁹ “Cennetin anahtarı namazdır.”¹⁴⁰ şeklinde buyurduğu birçok hadis-i şeriflerde namazın Müslümanlar için önemini ve aksatılmaması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Madde 11: “Ailemde inanılan Dini inanış ve düşüncelerin bana benimsetildiğini düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	43	10,7	10,8	10,8
	katılmıyorum	50	12,5	12,5	23,3
	kararsızım	89	22,2	22,3	45,5
	katılıyorum	124	30,9	31,0	76,5
	kesinlikle katılıyorum	94	23,4	23,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 2. “Ailemde inanılan Dini inanış ve düşüncelerin bana benimsetildiğini düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on birinci maddesinde, gençlere yöneltilen “Ailemde inanılan Dini inanış ve düşüncelerin bana benimsetildiğini düşünüyorum.” İfadesine karşılık olarak; 43 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 50 kişi “katılmıyorum”, 89 kişi “kararsızım”, 124 kişi “katılıyorum” ve 94 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu madde de kararsız kalan, katılan ve kesinlikle katılan gençlerin seçimleri bizler için önem arz etmektedir. Bu madde özelinde uygulama esnasında bazı gençlerin “benimsetilmek” kelimesinden ne kastedildiğini sormuşlardır. Tarafımca yanlış anlaşılmalara olmaması için her uygulama salonunda aynı açıklama yapılmıştır. Gençlerin seçimlerine geldiğimizde, birçok gencimiz inanmış olduğu dinin mahiyetini kavrayamadığını görmekteyiz. Ailesinin inandığı din İslam olduğu için kendilerinin de başka bir seçim hakkı olmadığını düşünüyorlar. Gençlerin bu düşüncede olmalarının birçok sebebi olabilir. Aile içerisinde ebeveynlerin dahi neden inandıkları noktasında bilgi sahibi olmadıkları olabileceği gibi, gençlerin doğru eğitimleri almamış olmaları da bunun sebeplerinden birisi olabilir. Başlangıçta taklit ile başlayan öğrenmeler zamanla daha bilinçli ve kavrayarak

¹³⁹ Müslim, “Tahâret”, 14.

¹⁴⁰ Tirmizî, “Tahâret”, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/341.

gerçekleşir. Gençler belirli bir yaşa ulaştıklarında önce ailede başlayan ve sonrasında okul ve okul dışındaki din eğitimi ile devam eder. Tabîki de en önemlisi ailede verilen eğitimidir. O yüzden gençlere bu yaş seviyelerine geldiklerinde, İslam'ı, Kur'an'ı, Sünneti, akıllarında soru işareti kalmayacak şekilde anlatmalıyız. Aksi halde ailede verilmeyen bu tür bilgiler, dışarıda İslamiyet ile bağdaşmayan fikir akımları tarafından çarpıtılarak, gençlerin önüne serilmektedir. Malesef bu konuda yeterli donanıma sahip olmayan gençlerin, inandıkları değerleri savunmaları kolay olmayacaktır. Bu maddemizi sormamızdaki maksat gençlerin İslam'a inanmak zorunda oldukları için değil, onu bizzat kendi öğrenmeleri ile içselleştirmesi gerektiğini vurgulamak içindir. Bu hususta ailenin dini yaşayış biçimleri çok önemlidir. Ailenin dini tercihleri gençleri etkileyecektir. "Fıtrat hadisi" olarak da bildiğimiz hadis-i Şerif'te çocuklar bizzat ailesinin yönlendirmeleri ile dini tercihlerde bulunacaklardır.¹⁴¹ Bu sebeple özellikle ilk çocukluk dönemlerinde aldığımız kararlar ve aile içi roller çok etkili olacaktır.

Ailenin dini değerleri yaşaması ve bunları çevrelerine yansıtması çok önemlidir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tebliğinde en önemli husus, onun tebliğ öncesi yaşantısı ve tebliğ sonrası yaşantısının tutarlılığıdır. El-Emîn sıfatının ona uygun görülmesi, tebliğde bulunurken onun yalancılıkla ve büyüculükle itham edilmesini asılsız çıkarmıştır. Bu sebeple İslam'ı anlattığı herkes ona inanmış ve güvenmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) örnekliğinde, bizlerde aile hayatımızda önce İslam'ın emrettiği gibi yaşamalı daha sonra gençlerimizin de İslami değerleri içselleştirmelerini ve yaşamalarını beklemeliyiz. Yaşamadan yaşatmayı emretmek Kur'an tarafından yasaklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de: *"Sizler kitabı okuduğunuz halde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?"*¹⁴² Başka bir ayette ise: *"Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah (c.c) katında çok çirkin bir davranıştır."*¹⁴³

Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) İslam'ı ilk defa anlattığı kişilere, Allah'ın (c.c) bahsettiği mükâfatlardan bahsetmesi, Kur'an'da birçok yerde Müslümanlar için

¹⁴¹ Buhârî, "Cenâiz", 78; Müslim, "Kader", 23,25.

¹⁴² el- Bakara, 2/44.

¹⁴³ es-Saf, 61/2-3.

mükafatların geçmesi, kalplerin İslam'a ısındırılması için çok önemli bir etkileşim metodudur.

Ebeveynlerin İslam'ı, onun güzelliklerini, hikmetini, mahiyetini, çocuklarına anlatması en elzem görevlerinden bir tanesidir. Görev vurgusu yapmamızın gerekçesi bizzat Allah (c.c) ve Resulü (s.a.v.) tarafından emrolunup tavsiye edildiği içindir. Kur'an-ı Kerim'de "*Ey iman edenler, kendinizi ve ailenizi ateşten koruyunuz*"¹⁴⁴ buyurulmuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ise "*Her biriniz çobansınız ve güttüğünüz sürüden sorumlusunuz*"¹⁴⁵ buyurmuştur. Bu sebeple bu ilahi emir ve tavsiyelerden yola çıkarak çocuklara İslam'ı öğretmek ve sevdirmek ebeveynler için bir sorumluluktur. Tabi ki bu sorumluluğun yerine getirilirken en iyi şekilde yapılması gerekmektedir. Gençlerimizin zoraki kabulleri ile inşa edecekleri bir İslamî kimlik onların ilerleyen zamanlarda fikri bozulmalar yaşamasına sebep olacaktır. İlk olarak çocuklara yapılan davet Kur'an ve sünnet perspektifinde olmalıdır. Kur'an-ı Kerim'de "*Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et*"¹⁴⁶ ilahi emri buyrulmaktadır. Gençlerimize ve çocuklarımıza karşı yaklaşımımız bu metot ile olmalıdır. Onlarla olan ilk yaklaşımımız ibadet, kural, ceza, helal, haram merkezli değil, kalplerin İslam'a ısınması, Peygamber sevgisi, neden kulluk etmeliyiz? sorusunun cevabı niteliğinde olmalıdır. Tüm bu hususların sağlam işlenmesi neticesinde ibadet ve bazı uygulamalar kendiliğinden gelecek ve yerleşecektir. Yine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tebliğ metodu göz önüne alındığında, ayetlerin Mekki ve Medeni ayrımına baktığımızda, ilk olarak imanının sağlamlığı daha sonra ibadet sorumluluğu yüklenmiştir.¹⁴⁷ Sonuç olarak imanî temelleri düzgün atmak adına gençlerle sık sık sohbet etmeli, onları Kur'an ve sünnet konulu meclislere götürmeliyiz. Her anlarını takip etmeli, asla başı boş bir hayat tarzı sunmamalıyız.

Madde 27: "*Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.*"

¹⁴⁴ et-Tahrîm, 66/6.

¹⁴⁵ Buhârî, "Cum'a", 1; Müslim, İmâre, 11; Tirmizî, "Cihâd", 27.

¹⁴⁶ en-Nahl, 16/125.

¹⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz. Mesut Okumuş, Kur'an'ın Tedrici Nüzul Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Ayetler Üzerine *Eskiye Dergisi* sayı 27 (Güz 2013), 7-21.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	224	55,9	56,0	56,0
	katılmıyorum	78	19,5	19,5	75,5
	kararsızım	49	12,2	12,3	87,8
	katılıyorum	30	7,5	7,5	95,3
	kesinlikle katılıyorum	19	4,7	4,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 3. “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi yedinci maddesinde, gençlere yöneltilen “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.” İfadesine karşılık olarak; 224 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 78 kişi “katılmıyorum”, 49 kişi “kararsızım”, 30 kişi “katılıyorum” ve 19 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Gençlerin gelişim dönemlerinde kimlik ve kişilik problemleri yaşamasının en önemli sebeplerinden bir tanesi, gençlerin ailelerinde destek niteliğinde bir rol model bulamamasıdır. Bu durum gençlerde çeşitli sorunlar doğurabilir. Gençler ailelerinde rol model bulamadıklarında, kendilerini yetersiz hissedebilir, kimlik bunalımı, davranış bozuklukları, fikir karışıklıkları, akademik başarısızlık, sosyal ilişkilerinde bozukluk, gelecek kaygısı, öz güven eksikliği gibi olumsuz durumlarla karşılaşabilirler. Tüm bu olumsuz durumların oluşmaması için aile içerisinde ki iletişimin kuvvetli olması gerekmektedir.

Bu aile içi iletişimin en güzel şekilde sağlanabilmesi için, en güzel örneklerle ihtiyaç duyulur. Biz de çalışmamızın da konusu gereği Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun ailesi ile olan ilişkileri bağlamında bu konuya örnekler vermeye çalışacağız. Hz. Peygamber (s.a.v.), aile bireylerine karşı büyük bir sevgi ve şefkatle yaklaşmıştır.¹⁴⁸ Ev işlerine katılarak, ailenin yükünü paylaşmış ve onların yanında aktif bir destekçi olmuştur.¹⁴⁹ Ailesiyle vakit geçirmeyi sever,¹⁵⁰ aralarında şakalaşarak diyaloglar kurarak birbirlerine neşeli anlar yaşatmıştır.¹⁵¹ Ayrıca, akraba ziyaretleri¹⁵² ve hasta

¹⁴⁸ Tirmizî, “Menâkıb”, 1.

¹⁴⁹ Buhârî, “Nafakât”, 8.

¹⁵⁰ Buhârî, “Nikâh”, 108.

¹⁵¹ Müslim, “Eşribe”, 139.

¹⁵² Buhârî, “Edeb” 12, 15, 85, “Büyu”, 13.

olanların bakımına büyük bir özen göstermiştir.¹⁵³ Kendi ailesi, mutluluk ve bereketin kaynağı bu olmuştur. Bu yönleriyle pek çok insan için örnek teşkil etmiştir. Peygamber’imiz (s.a.v.), ideal bir aile reisi olmanın ne demek olduğunu gösteren çok güzel ve anlamlı örnekler sunmuştur.¹⁵⁴

Hız. Peygamber (s.a.v.), eşlerine karşı son derece saygılı ve nazık bir tutum sergilemiştir. Çünkü eşler arasındaki ilişki bizzat gençlerin duygusal gelişimlerinde etkili olmaktadır. “*Hanımlarınızla iyi geçinin...*”¹⁵⁵ Ayet-i kerimesinin verdiği ilahi emirle aile hayatını şekillendiren Hız. Peygamber’in (s.a.v.) örnek yaşamı bizler için çok kıymetlidir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) de bu mesaj doğrultusunda bizlere şu tavsiyede bulunmaktadır. “*Mümin bir kimse, mümin olan eşine nefret beslemesin. Çünkü onun bir huyunu beğenmezse, hoşlanayacağı başka bir huyu vardır.*”¹⁵⁶ Gençlerin ebeveynlerini örnek almaları için eşlerin kendilerini iyi yetiştirmiş olması gerekmektedir. Örneğin Hız. Aişe annemiz çok küçük yaşta okuma yazma öğrenmiştir. Peygamber efendimize (s.a.v.) olan yakınlığından dolayı da birçok İslâmî ilim konusunda bilgi sahibi olmuştur. Özellikle hadis ve fıkıh alanlarında ismi çokça zikredilmektedir. En çok hadis rivayet eden “Muksirûn”¹⁵⁷ sahâbîler arasında yer almaktadır. “*Fukahâ-i Seb‘a*”¹⁵⁸ diye isimlendirilen yedi fakihten birisidir. Hız. Peygamber’e (s.a.v.) olan yakınlığı genç, dinamik, ezber yönü kuvvetli olması da onun ilmi yönünün bu kadar güçlü olmasını açıklamaktadır.¹⁵⁹ Eşler arasındaki güzel ilişkiler çocuklar üzerinde çok etkili olmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalarda bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.¹⁶⁰ Hız. Peygamber (s.a.v.), Hız. Hatice (öl. 620) ile

¹⁵³ Buhârî, “Cenâiz”, 2; Müslim, “Libas”, 114.

¹⁵⁴ Ali Akpınar, “Aile İlişkilerinde Hız. Peygamber’in Örnekliği”, *Peygamberimiz ve Aile*, ed. Hale Şahin vd. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019), 31-39.

¹⁵⁵ en-Nisâ, 4/19.

¹⁵⁶ Müslim, “Radâ”, 61.

¹⁵⁷ Cemal Ağırman, “Muksirûn”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2020), 31/532-533.

¹⁵⁸ Cengiz Kallek, “*Fukahâ-i Seb‘a*”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/214.

¹⁵⁹ Ömer Sabuncu, *Hız. Aişe'nin hayatı, şahsiyeti ve İslâm tarihindeki yeri* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 113-116.

¹⁶⁰ Ayşe Rüveyde Günay, Ahmet Erdem, “Evlilik Uyumu, Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Aile İşlevselliği Arasındaki İlişki”, *Ekev Akademi Dergisi* Sayı 86, (Bahar 2021), 165.

evlendiğinde, ona büyük bir sevgi ve saygı gösterdi. Vahiy gelmeye başladığında, Hz. Hatice onun en büyük destekçisi oldu.¹⁶¹ Hz. Peygamberin 'de (s.a.v.) çocukluk dönemlerinde yetim olduğunu biliyoruz. Zorluklar içerisinde geçirdiği bir hayatın Allah (c.c) tarafından refaha kavuşturulması Kuran-ı Kerim'de şu şekilde belirtilmiştir: “*O seni yetim bulup barındırmadı mı? Seni yol bilmez halde bulup yol göstermedi mi? Ve seni yoksul bulup zengin etmedi mi?*”¹⁶² Hz. Peygamber'in (s.a.v.) çocukları ile olan güzel ilişkileri de bizlere hadisler vasıtasıyla ulaşmıştır. Hz. Muhammed (s.a.v.), sevgi ve saygının hâkim olduğu bir aile ortamında, Zeynep, (öl. 8/629) Rukiyye, (öl. 8/629) Ümmü Gülsüm (öl. 9/630) ve Fâtıma (öl. 11/632) isimli dört kızı ile Kâsım ve Abdullah adlı iki oğlu Dünya'ya gelmiştir.¹⁶³ Hayatlarının her noktasında onlarla birlikte olmaya çalışmış, olamadığı dönemlerde yanlarında destekçi olarak birini muhakkak bırakmıştır. Peygamber efendimizin (s.a.v.) kızı Rukiye hastalandığında savaşa giderken kendisi başında duramamış ancak Hz. Osman'ı onunla bırakmıştır.¹⁶⁴ Sadece zor zamanlarda değil, güzel günlerinde de onlarla birlikte olmuş, onlarla şakalaşmış¹⁶⁵ en mutlu günlerinde onların yanında bulunmuş, en büyük destekçileri olmuştur.¹⁶⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.) torunlarıyla da birlikte güzel vakit geçirmiştir.¹⁶⁷

		islamikimlik_27					Total
		kesinlikle katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	kesinlikle katılıyorum	
ebeveyn	evet	216	66	39	24	17	362
	hayır	8	12	10	6	2	38
Total		224	78	49	30	19	400

Tablo 4. “Ebeveynlerin birliktelik durumu ve ailede örnek alabileceğim kimse yok ilişkisi”

Aile içi iletişimin, hoşgörünün, merhametin gençlere en doğru şekilde aktarılması için, aile bireylerinin bütünlüğü çok önemlidir. Ailedeki bütünlüğün

¹⁶¹ Buhârî, “Bed’ü’l-vahy”, 3.

¹⁶² ed-Duhâ, 93/6-8.

¹⁶³ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*, 1, 133

¹⁶⁴ İbn Hişâm, *es-Siretü’n-Nebeviyye*, 1/470; İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra* 8/36-37.

¹⁶⁵ Tirmîzî, “Menâkıb”, 30; Nesâî, “Cum’a”, 30; Buhârî, “Edeb”, 22.

¹⁶⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*, 8/19-25.; İbn Mâce, “Nikâh”, 24.

¹⁶⁷ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübra*, 8/39-40.

bozulmasının birçok sebebi olabilir. Ebeveynlerden birinin vefatı, anlaşılamayan ebeveynlerin ayrılmaları gibi bazı sebepleri vardır. Bizim anketimizde de anne babası ayrı olanların toplam sayısı¹⁶⁸ yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere 38'dir. Bunun 17 tanesi, anne ya da babasının vefatı¹⁶⁹ ile olduğunu söyleyen gençlerimiz olduğu gibi, 21 tanesi ise anlaşılamayarak ayrıldıklarını belirtmişlerdir. Bu kısımda ailenin örnekliği hususu ile ebeveynlerin ayrı olması durumunu birlikte ele almamız gerektiğini düşünüyoruz. Yukarıdaki tablomuzda, ebeveynleri birlikte yaşamayan 38 kişinin *“ailemde örnek alacak kimse yok”* maddesine kararsız ve olumlu düşüncede olan gençlerin sayısı 18'dir. Ebeveynleri ayrı olan 38 gencimizin 18 tanesi, ailesindeki kişilerin kendilerine örnek teşkil etmediği düşüncesi içindeler. Bu durum gençlerin kimlik oluşumlarında olumsuz bir etki edecektir.¹⁷⁰ Bu iki maddenin önemi Hz. Peygamber'inde (s.a.v.) yetim olarak hayatına devam etmiş olması açısından önemlidir. Bu şekilde ailevi yönden eksiklik yaşayan gençler, dışsal faktörler tarafından desteklenmeli, gayri İslamî fikir ve düşüncelerden korunmalıdır. Anne ve babasının ayrı olması sebebiyle ailede örnek bir şahsiyet bulamayan gençler bu arayışlarını dışarıdan tamamlamaya çalışırlar. Böyle bir durumda gençlerin kontrolü kolay olmayacaktır. Bu sebeple aile bütünlüğünün sağlanması ve korunması çok önemlidir. Eşlerin birbirlerini boşaması helaldir. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.): *“Allah'ın (c.c) helal kıldıkları arasında en sevmediği şey boşanmaktır.”*¹⁷¹ buyurmuştur. Ebeveynlerin sorumlulukları altında bulunanların her türlü ihtiyaçlarını karşılamaları, bunun birer imtihan olduğu, açıkça ifade edilmektedir.¹⁷² Peygamber efendimiz de (s.a.v.) evlat yetiştirme hususunda birçok uyarıda bulunmuştur.¹⁷³ *“Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmali etmesi kişiye günah olarak yeter.”*¹⁷⁴

¹⁶⁸ Demografik bilgilerden yedinci maddeye verilen yanıtlar ile İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi yedinci maddesine verilen yanıtların birlikte yapılmış analizi.

¹⁶⁹ Ebeveynlerin genel durumları hakkında bilgi almak için çalışmamızın demografik bilgiler istatistik sonuçları bölümünü inceleyiniz. (s.43)

¹⁷⁰ Amine Akdemir, “Boşanmış Aile Çocuklarının Sosyal Uyum Süreci ile Dindarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 5. Sayı (Haziran 2022), 39-40.

¹⁷¹ Ebû Dâvud, “Talak”, 3; İbn Mâce, “Talak”, 1.

¹⁷² et-Tegâbün, 64/15.

¹⁷³ Ebû Dâvud, “Talak”, 28; Tirmizî, “Birr”, 33; Müslim, “Hibe”, 13-14.

¹⁷⁴ Ebû Dâvud, “Zekât”, 45.

hadis-i şerifi boşananlar sonucunda dahi çocukların bakımı ve yetiştirilmesi meselesi, ebeveynler üzerinde büyük bir sorumluluktur.

Bu noktada devlet eliyle yürütülen sosyal yardımların önemi kadar, gençlere verilen dini eğitimlerin önemi fazladır.

İslamî kimlik oluşumunun en önemli kısmının yani temelinin ailevi birikimler olduğunu belirtmiştik. Bu tarz ailevi sorun yaşayan gençlerin kimlik oluşumlarında temeli sağlam atması için çevresinin ve aldığı eğitimin, olumsuz fikirlerden arındırılmış olması gerekmektedir. Bu konu ile alakalı yapılmış çalışmaları ve bulguları konu ile doğrudan bağlantılı anket verilerimizin bulunduğu kısımda değineceğiz.

Madde 29: “*Ailem her fırsatta bana ibadetlerimi yapmam noktasında hatırlatmada bulunur.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	25	6,2	6,3	6,3
	katılmıyorum	55	13,7	13,8	20,0
	kararsızım	40	10,0	10,0	30,0
	katılıyorum	97	24,2	24,3	54,3
	kesinlikle katılıyorum	183	45,6	45,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 5. “*Ailem her fırsatta bana ibadetlerimi yapmam noktasında hatırlatmada bulunur.*”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi dokuzuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “*Ailem her fırsatta bana ibadetlerimi yapmam noktasında hatırlatmada bulunur.*” ifadesine karşılık olarak; 25 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 55 kişi “*katılmıyorum*”, 40 kişi “*kararsızım*”, 97 kişi “*katılıyorum*” ve 183 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Anket verimize baktığımızda “*Ailem her fırsatta bana ibadetlerimi yapmam noktasında hatırlatmada bulunur.*” Maddesine 120 kişi kararsız ve olumsuz yönde bir işaretleme yapmışlardır. Bu sayı genele vurulduğunda %30,1 gibi bir orana hitap etmektedir. Gençlerin İslamî kimlik kazanması noktasında imanî temellerin iyi atılmasının ardından, gençlerin ibadet noktasında kararlı ve devamlı bir davranış sergilemesi için gerekli eğitim de verilmelidir. Çocukluk döneminde başlayan taklit dönemi ibadetlerin gençlerin

yaşantısına kazandırılması noktasında çok önemlidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ailesi üzerinden bu konu bağlamında örnek vermek gerekirse, Hz. Peygamber (s.a.v.) hem çocukluk döneminde hem de ilerleyen yaşlarında ibadetlerini yapmaları noktasında onların her zaman takipçisi olmuştur. Bu ilahi bir emirdir.¹⁷⁵ Peygamber efendimiz (s.a.v.) evliliğinden sonra da Hz. Fatıma'yı ziyaret eder, her sabah onları namaza davet ederdi.¹⁷⁶ Bize düşen yegâne görev de çocuklarımız üzerinde bu hassasiyeti göstermektir. "Daha küçük zamanı gelince kılar" gibi aslı olmayan ifadeler arkasına saklanarak çocuklarımızın geleceği ile oynamamalıyız. Peygamber efendimiz (s.a.v.): "*Çocuğa yedi yaşındayken namaz kılmayı öğretin buyurmuştur.*"¹⁷⁷

2.4.2. Eğitimden Kaynaklı Kimlik sorunları

Gençlik dönemi, bireylerin kimliklerinin şekillendiği kritik bir evredir. Bu dönemde alınan eğitimler, özellikle din eğitimi, gençlerin İslamî kimliklerinin çok daha sağlam temeller üzerine inşa edilmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Çocukluk döneminde başlayan bu eğitim, gençlik dönemi ile devam etmektedir. Özellikle çocukluk döneminde, çocukların gelişimi açısından, geçirdikleri her evrenin farklı bir öğrenme metodu vardır.¹⁷⁸ Çocukluk dönemlerinde ebeveynler çocukları ile olan iletişimlerini kuvvetlendirmek için onlarla oyunlar oynayabilirler. Bu durum çocukların zihinlerinde çok büyük oranda yer edecektir. Çocuklar gündelik hayatta kullandığımız birçok kelime ve cümlelerin çok daha fazlasını oyun esnasında öğrenmektedirler.¹⁷⁹ Çocukların gelişim düzeylerine uygun oyunlar seçilerek onlara öğretilmek istenen ahlaki değerlerin, sosyal rollerin aktarılması hem kolay hem de kalıcı olacaktır. Çünkü oyunlar en doğal ve en eğlenceli öğrenme ortamını içinde barındırırlar.¹⁸⁰ İslami eğitim, sadece dini bilgilerin aktarılması olarak değil, aynı

¹⁷⁵ Tâhâ 20/132.

¹⁷⁶ Buhârî, "Teheccüd", 5; Müslim, "Müsâfirîn", 206.

¹⁷⁷ Ebû Dâvud "Salât, 26; Tirmizî, "Mevâkî", 182.

¹⁷⁸ Detaylı bilgi için bk. Süleyman Gümrükçüoğlu, "Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü", *Kadem Kadın ve Demokrasi Derneği*, (Mayıs 2017), 39-60.

¹⁷⁹ Abbas Çelik, "Çocuk, Oyun ve Din Eğitimi", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 12 (2004), 194-196.

¹⁸⁰ Seval Çakır, *Bir Kurum Olarak Ailenin Din Eğitimi İşlevi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 65.

zamanda ahlaki değerlerin, manevi duyguların ve toplumsal sorumlulukların aktarılması sürecidir. Bu süreç, gençlerin bireysel ve toplumsal hayatlarında dengeli, bilinçli ve erdemli bir şekilde yetişip, var olmalarını sağlayacaktır. Gençlerin din eğitimi alması, imanlarının sağlamlaşmasına ve manevi dünyalarının daha da zenginleşmesine katkıda bulunur. İslamî eğitim, Allah’a (c.c) iman, Peygamber (s.a.v.) sevgisi, Kur’an-ı Kerim’in ve sünnetin rehberliği gibi temel inanç esaslarını gençlere öğretir. Bu bilgiler, gençlerin hayatlarını anlamlandırmada ve karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarında yardımcı olacaktır. Maneviyatlarının güçlenmesi, gençlerin iç huzur bulmaları, dünya ve ahiret hayatının anlamını daha derinden kavramalarını sağlayacaktır. İslamî eğitim, gençlere adalet, merhamet, doğruluk, dürüstlük, sabır, şükür ve hoşgörü gibi evrensel nitelik taşıyan ahlaki değerleri kazandırır. Bu değerler, gençlerin kendi hayatlarında olduğu gibi toplum içinde de erdemli bir Müslüman gibi davranmalarını sağlayacaktır. Ahlaki eğitim, gençlerin bencil duygulardan arınarak, başkalarının haklarına da saygı göstermeleri gerektiğini ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerini teşvik edecektir. Günümüz gençleri, farklı kültür, inanç ve değerler arasında sıkışmış durumdadır. Bu durum onların, kimlik karmaşası yaşamasına ve aidiyet duygusunun zayıflamasına sebep olabilir. İslamî eğitim, gençlere sağlam bir kimlik olanağı sunar. Gençlerin İslam’ın evrensel değerleri etrafında birleşmesini sağlar. Bu sayede gençler, kendilerini daha doğru ve güçlü bir şekilde ifade edebilir ve dışsal faktörlere karşı daha koruyucu hale gelir. İslam dini, bireysel ibadetlerin yanı sıra toplumsal sorumlulukları da önemser. Gençlerin dini eğitim alması, onlara yardımlaşma, dayanışma, infak ve sosyal adalet gibi kavramları öğretir. Oluşan bu bilinç, gençlerin toplumun sorunlarına daha duyarlı ve çözüm odaklı çalışan bireyler olarak yetişmelerini sağlayacaktır. Ayrıca, İslamî eğitim, gençlere, çevreye, hatta tüm canlılara karşı sorumluluklarının bilincinde olmayı kavramalarını da sağlayacaktır. Biliyoruz ki gençlik dönemi, bireylerin kötü alışkanlıklara yönelme olasılığının en yüksek olduğu dönemdir.¹⁸¹ İslamî eğitim, gençlere haram ve helal olan her türlü durumu öğreterek onları zararlı alışkanlıklardan korur. Bunun yanı sıra, din eğitimi, gençlere nefsanî duygularını kontrol etme ve irade

¹⁸¹ Fatih Çınar, “Gençlik Değerler ve Bağımlılık Profilleri Üzerine Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/43 (2019), 174-178.

gücünü geliştirme hususunda rehberlik edecektir. Bu sayede gençler, alkol, uyuşturucu, kumar, zina gibi kötü alışkanlıklardan uzak durmayı öğrenir, helal olan her türlü imkânı kullanırlar. Gençlere verilen din eğitimi, onlara Kur'an-ı Kerim'i okuma, anlama ve hayatlarına yansıtma becerisi kazandırır. Kur'an, gençler için bir rehber ve hidayet kitabıdır. Aynı şekilde, Peygamber Efendimiz 'in (s.a.v.) sünneti, gençlerin en çok örnek almaları gereken bir yaşam tarzı olarak sunulmaktadır. Bu bilinç, gençlerin İslam'ı en doğru bir biçimde anlamalarını ve hayatlarında uygulamalarını sağlar.

Anketimizin, 8, 18, 19 numaralı maddeleri, gençlerin Eğitimden kaynaklı yaşadığı İslamî kimlik sorunlarını göstermektedir. İslamî kimlik ölçeği anketimizdeki bu maddeler ve bu maddelere göre elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir.

Madde 8: “*Bugüne kadar almış olduğum dini eğitimin yeterli olduğunu düşünüyorum.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	71	17,7	17,8	17,8
	katılmıyorum	103	25,7	25,8	43,5
	kararsızım	93	23,2	23,3	66,8
	katılıyorum	76	19,0	19,0	85,8
	kesinlikle katılıyorum	57	14,2	14,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 6. “*Bugüne kadar almış olduğum dini eğitimin yeterli olduğunu düşünüyorum.*”

İslamî kimlik ölçeğimizin sekizinci maddesinde, gençlere yöneltilen “*Bugüne kadar almış olduğum dini eğitimin yeterli olduğunu düşünüyorum.*” İfadesine karşılık olarak; 71 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 103 kişi “*katılmıyorum*”, 93 kişi “*kararsızım*”, 76 kişi “*katılıyorum*” ve 57 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Anket maddemize yapılan işaretlemeler neticesinde görmekteyiz ki, sayı olarak azımsanmayacak bir gençlik grubu bu maddeye yani, aldıkları eğitimin yeterliliği ile ilgili maddeye olumsuz bir dönüt vermişlerdir. Olumsuz dönüt verenlerin oranı %46,6’ ya tekabül etmektedir. Kararsız kalan gençleri de bu orana dahil edersek %67,4

olmaktadır. Bunun birçok sebebi olabileceği gibi, ana sebep, bireye din eğitiminin verilmemesi ya da verilen eğitimin yeterli olmaması olabilir.

Sorunun sebep, sonuç, değerlendirme ve çözüm önerileri kısmına geçmeden önce, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve eğitim konusuna değinmeyi uygun bulduk. Peygamber efendimiz (s.a.v.) eğitime çok önem vermiştir. Tebliğ faaliyetlerinin ilk zamanlarında Erkam b. Ebü'l-Erkam 'ın evinde ilk derslerine başlamıştır.¹⁸² Medine'ye hicret ettikten sonra baskı ve şiddetin son bulması hasebiyle Mescid-i Nebevi'nin inşası yapılmıştır. Asr-ı saadetin ilim merkezidir Mescid-i nebevi. Takva üzerine kurulan bir mescid.¹⁸³ Burada sahâbe-i kirâma farklı alanlarda eğitimler verilmiştir.¹⁸⁴ Hicret öncesinde Medine'ye Mus'ab b. Umeyr'i öğretmen olarak göndermiştir.¹⁸⁵ Bedir savaşından sonra esirlerin serbest bırakılması için okuma yazma öğretmelerini şart koşturmuştur.¹⁸⁶ Bunlar gibi sayısız örnek ile Hazreti Peygamber'in (s.a.v.) eğitime verdiği önemi anlatmak mümkündür.

Gençlere verilen din eğitiminde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunların başlıcaları şunlar olacaktır. Okullarda verilen din eğitiminde müfredatın yeterli olmaması, güncellenmemesi ya da çeşitlendirilmemesi olabilir. Okullarda Din eğitimi müfredatı, gençlerin güncel ihtiyaç ve sorunlarına cevap olabilecek şekilde yenilenmesi gerekmektedir. Örneğin, modern dünyanın getirdiği ahlaki farklılıklar, teknolojinin dini eğitimde doğru kullanımı, sosyal medya ahlakı gibi konular din eğitimi müfredatına dahil edilmelidir. Gençlerin yaş gruplarına göre oluşturulmuş bir eğitim programı hazırlanmalıdır. Ergenlik dönemindeki gençlerin sorun ve ihtiyaçları ile küçük yaştaki çocukların ihtiyaç ve sorunları farklılık gösterecektir. Bu farklılıklar da dikkate alınarak eğitimin içeriği oluşturulmalıdır. Onların sorunlarına ve ihtiyaçlarına ne kadar cevap bulabilirsek o kadar ilgilerini çekecektir. Eğitimde

¹⁸² İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/224; Önkol, "Erkam b. Ebü'l-Erkam, 11/ 305.

¹⁸³ *et-Tevbe*, 9/108.

¹⁸⁴ Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükbaşcı, "Mescid-i Nebevi" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2004), 29/ 281-290.

¹⁸⁵ İbn Hişâm, *es-Siretü'n nebeviyye*, 2/82; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 3/111-112.

¹⁸⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 2/22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/247.

gençlerin daha aktif olabilecekleri şekilde yaparak/yaşayarak öğrenme¹⁸⁷ gibi eğitim yöntemleri kullanılmalıdır. Soru-cevap yöntemi, grup tartışmaları ve münazara gibi karşılıklı etkileşim ile geçen yöntemler, gençlerin dini konuları daha iyi anlamalarına fayda sağlayacaktır. Tabi ki sadece okulda değil özellikle ailede verilecek dini eğitim de çok büyük önem arz etmektedir. İlk öğrenmelerin başladığı çocukluk döneminde bireylerin kazanımları gelecek dönemlere temel olacaktır. Aileler, yani ebeveynler, çocuklarının din eğitiminde aktif rol oynamalıdır. Bu nedenle, ailelere yönelik çocuk eğitimi temalı seminerler ve rehberlik hizmetleri sunulmalıdır. Bu da bize sorunun daha temelden halledilmesi noktasında fayda sağlayacaktır. Aileler, evde dini ibadetlerini (namaz, dua, Kur'an okuma gibi) çocuklarıyla birlikte yaparak onlara örnek olmalıdır. Ayrıca, aile içi sohbetlerde ara ara dini konularında gündeme gelmesi sağlanmalıdır. Eğitim ile ilgili bir diğer kurum ise cami ve Kur'an kurslarıdır. Camiler ve diğer dini kurumlar, gençlerin ilgisini çekecek çeşitli etkinlikler düzenleyerek görsel bir istek oluşturmalıdır. Örneğin, gençlik kampları, sporsal faaliyetler, sanatsal aktiviteler ve dini sohbet gibi programlar düzenlenmeli ve gençlerin katılımı sağlanmalıdır. Belki de en önemli hususlardan biri olan, gençlerle daha iyi iletişim kurabilecek, onların dilinden daha iyi anlayabilecek genç din görevlileri ön planda olmalıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gençlerle olan münasebetlerini de göz önüne aldığımızda, genç din görevlilerinin daha aktif olması, Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumların daha fazla iş birliği yaparak ortak etkinlikler düzenlemesi gerekmektedir.

Madde 18: “*Hayatıma yön verecek kadar ayet ve hadis bilgisine sahibim.*”

¹⁸⁷ Detaylı bilgi için bk. John Dewey, *Experience and Education* (Amerika Birleşik Devletleri: Collier Books, 1976); Merih Tekin Bender, “John Dewey’nin Eğitime Bakışı Üzerine Yeni Bir Yorum” *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi* 6/1 (2005), 13-19.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	46	11,5	11,5	11,5
	katılmıyorum	106	26,4	26,5	38,0
	kararsızım	150	37,4	37,5	75,5
	katılıyorum	64	16,0	16,0	91,5
	kesinlikle katılıyorum	34	8,5	8,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 7. “Hayatıma yön verecek kadar ayet ve hadis bilgisine sahibim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on sekizinci maddesinde, gençlere yöneltilen “Hayatıma yön verecek kadar ayet ve hadis bilgisine sahibim.” İfadesine karşılık olarak; 46 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 106 kişi “katılmıyorum”, 150 kişi “kararsızım”, 64 kişi “katılıyorum” ve 34 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Anketimizin on sekizinci maddesi olan “Hayatıma yön verecek kadar ayet ve hadis bilgisine sahibim.” Maddesine olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren bireylerin sayısı gençlerin %75,5 ‘ini oluşturmaktadır. Bu oran azımsanmayacak derecede önemlidir. Özellikle anket yaptığımız gençlerin birçoğunun İmam Hatipli olması bu durumu daha da dikkat çekici hale getirmektedir. Gençlerin ayet ve hadis bilgisinin az olması hem bireysel hem de toplumsal açıdan farklı sorunlara yol açabilir. Bu durum, onların dini kimliklerinin zayıflamasına, etik değerlerden uzaklaşmalarına ve modernitenin getirdiği karmaşık fikirlere karşı savunmasız kalmalarına neden olabilir. Ayetler ve hadisler, İslam’ın temel kaynaklarıdır. Bu değerlerden uzak kalan gençler, İslamî kimliklerini sağlam bir şekilde inşa edemeyebilir. Bu durum ise, kimlik karmaşasına yol açabilir. Ayet ve hadisler, ahlaki değerlerin temelini oluşturur.¹⁸⁸ Bu bilgileri eksik olan gençler, doğruluk, adalet, merhamet, sabır gibi evrensel değerleri hayatlarına yansıtamayabilirler. Ayet ve hadis bilgisi eksik olan gençlerimiz, dini konularda yanlış bilgilere veya batıl fikirlere kolayca inanabilirler. Bu durum, İslam’ın aslına, tevhidinde aykırı davranışlar ortaya koymalarına neden olabilir. Ayetler ve hadisler, insanın iç

¹⁸⁸ Âl-i İmrân 3/134; Buhârî, “Edeb”, 112; Müslim, “Mesâcid”, 267, “Edeb”, 30; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 1; Tirmizî, “Birr”, 69.

dünyasını şekillendirir. Bu bilgilerden uzak kalan gençler, manevi huzur bulmakta zorluk yaşayabilir ve hayatın gagesini sorgulayabilir. Bu tür olumsuz durumların yaşanmaması için bazı önlemler alınabilir. Bu sayede ayet ve hadisler gençlerin hayatına işlenmiş olur. Öncelikle ebeveynler, çocuklarına evde ayet ve hadis öğretmelidir. Özellikle aile içindeki sohbetlerde, ayet ve hadislerin günlük hayattaki kullanımı ve bu hususta yeri ve önemi vurgulanmalıdır. Peygamber Efendimiz ‘in (s.a.v.) hayatı ve genç sahâbe-i kirâm ınörnek hayatları, gençlere ilham verecek şekilde sürekli hatırlatılmalıdır. Bu konu bağlamında Tâ-hâ Sûresi’nde yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “Gerçekliğinde şüphe bulunmayan, her şeye hükümran olan Allah (c.c) yüceler yücesidir. Sana vahyi tamamlanmadan Kur’an hakkında aceleci davranma ve “Rabbim! İlmimi arttır” de.”¹⁸⁹ İlim sahibi olmanın, ilmin genişlemesi için bir mücadele vermenin önemini Hz. Peygamber’e (s.a.v.) nispet edilen bu dua ile daha da iyi anlamaktayız.

Madde 6: “Kendimi eksik hissettiğim zamanlarda dini araştırmalar yaparım.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	31	7,7	7,8	7,8
	katılmıyorum	72	18,0	18,0	25,8
	kararsızım	129	32,2	32,3	58,0
	katılıyorum	101	25,2	25,3	83,3
	kesinlikle katılıyorum	67	16,7	16,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 8. “Kendimi eksik hissettiğim zamanlarda dini araştırmalar yaparım.”

İslamî kimlik ölçeğimizin altıncı maddesinde, gençlere yöneltilen “Kendimi eksik hissettiğim zamanlarda dini araştırmalar yaparım.” İfadesine karşılık olarak; 31 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 72 kişi “katılmıyorum”, 129 kişi “kararsızım”, 101 kişi “katılıyorum” ve 67 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır.

Müslüman gençlerin ihtiyaç gördükleri zamanlarda dini araştırmalar yapmasının birçok önemli nedeni vardır. Anket maddemize olumsuz ve kararsız dönüt veren gençlerimizin oranı %58,1’dir. Bu oran gençlerimizin dini araştırmalar

¹⁸⁹ Tâhâ 20/114.

yapmakta zayıf kaldıklarını ve bunu yeteri kadar önemsemediklerini gösterir. İlk olarak, yapacakları bu araştırmalar inandıkları İslamî değerleri güçlendirmelerine ve daha sağlam bir temel üzerinde inşâ etmelerine yardımcı olur. Elde ettikleri dini bilgiler, gençlerin kendilerini ve hayat gayelerini daha iyi anlamlandırmalarına katkı sağlayacaktır. Gençlerimiz, İslamiyet ilgili akıllarındaki sorulara cevap bulmak için araştırmalar yaparak zihinlerindeki belirsizlikleri giderebilirler.

Bunun yanı sıra, yapacakları dini araştırmalar toplumsal bir bilinç de kazandıracaktır. Gençlerimiz, toplumsal sorunlar ve ahlâki konular hakkında daha bilinçli hale geleceklerdir. Din, aynı zamanda bizler için kültürel ve tarihsel bir mirasın parçasıdır. Bu konuda araştırmalar yapmış olmaları, gençlerimizin bu mirası daha iyi kavramalarına yardımcı olacaktır. Ayet ve hadisleri incelemek, düşünme becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlayacaktır. Gençlerin manevi gelişimi açısından da dini araştırmalar önemlidir. Bu süreç, bireylerin varoluşsal sorularına daha rahat cevaplar bulmalarına yardımcı olur. İyi bir eğitim almış, kendilerini iyi yetiştirmiş ve bilinçli bireyler olarak gençlerimiz, etrafındaki insanlara hatta toplumun ve gelecek nesillere daha fazla katkıda bulunacaklardır. Tüm bu sebepler, Müslüman gençlerimizin dini araştırmalar yapmaları, kendilerini eksik gördükleri noktada en sahih bilgileri Kur'an ve Hadis'ten bulmaları hem bireysel gelişimleri hem de topluma olan katkıları açısından son derece önemlidir. Kur'an-ı Kerim'de yüce Rabbimiz Sâlih bir iman ile Allah'a (c.c) bağlı olan kullarının ve ilim sahibi olan kullarının derecelerinin artırılacağını bildirmiştir.¹⁹⁰ Allah (c.c) bizlere ilmin ve ilim sahibi olmanın önemini çeşitli ayetler üzerinden aktarmaktadır. İnsanlar arasında bulunan herkesin aynı ilmi zenginliğe sahip olmadığı âşikardır. Hiç bilen bir kişi ile bilmeyen bir kişinin, aynı derecede olacağını düşünebilir miyiz? Bu durum ayetlerle de biz kullara şu şekilde bildirilmiştir: *“İnsanın başına bir sıkıntı geldiği zaman rabbine yönelip O'na yalvarır; sonra rabbi ona katından bir nimet verince, daha önce yalvardığını unutarak, yolundan saptırmak için, Allah'a (c.c) eşler koşmaya kalkar. De ki ona: “İnkârcı tutumunla biraz eğlenedur bakalım! Gerçek şu ki sen ateşi boylayacaklardansın. (Bu adam mı,) yoksa âhiret kaygısıyla ve rabbinin rahmetine nâil olma ümidiyle gece*

¹⁹⁰ el-Mücâdele 58/11.

vakitlerinde secde ederek, ayakta durarak kendini ibadete veren kişi mi (daha iyi)?” De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” Doğrusu bunu ancak akıl iz’an sahipleri anlar.”¹⁹¹

Genç kardeşlerimizin hayatlarına yapacakları ilmi dokunuşlar, onları Allah (c.c) katında çok daha güzel mertebelere ulaştıracığı gibi sâlih bir evlat olarak ailesine de fayda sağlaması, en güzel mükafatlardandır. Peygamber efendimiz (s.a.v.) bu ilim sahibi Sâlih evlatlar ile ilgili şu mesajı vermektedir: *“İnsanoğlu öldüğü zaman, bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu üç şey bundan müstesnâdır: Sadaka-i câriye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat.”¹⁹²* İlim öğrenmek ile ilgili Kur’an ve sünnette çok güzel mükafatlar da söz konusudur. *“Kim ilim için yola çıkarsa Allah (c.c) ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin bağışlanması için Allah’a (c.c) yakarır. Âlimin, âbid olana üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Şüphesiz âlimler Peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler mîras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır; onların bıraktıkları yegâne miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur.”¹⁹³*

İlmin ve ilim öğrenmenin önemi ile ilgili bâzı Hadis-i Şerif’ler:

1-) Abdullah b. Mes’ud (r.a) dedi ki: Rasul-i Ekrem şöyle buyurdu: *“Ancak iki kişiye gıpta edilir. Biri, Allah’ın (c.c) kendisine mal verdiği ve onu hak yolunda harcayan kimsedir. Diğeri ise Allah’ın (c.c) kendisine ilim verdiği, o ilme göre yaşayan, ona göre hüküm veren ve onu başkalarına öğreten kimsedir.”¹⁹⁴*

2-) Ebû Hüreyre’den (r.a) aktarıldığına göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *“Allah’ım (c.c), bana öğrettiklerinden istifâde etmemi nasip eyle. Bana fayda verecek bilgiyi bana öğret ve ilmimi arttır.”¹⁹⁵*

¹⁹¹ ez-Zümer 39/8-9.

¹⁹² Müslim, “Vasiyyet”, 14; Ebû Dâvûd, “Vasâya”, 14; Tirmizî, “Ahkâm”, 36; Nesâî, “Vasâyâ”, 8.

¹⁹³ Buhârî, “İlim”, 10; Ebû Dâvûd, “İlim”, 1; Tirmizî, “İlim”, 19.

¹⁹⁴ Buhârî, “İlim”, 15.

¹⁹⁵ Tirmizî, “Deavât”, 128; İbn Mâce, “Sünnet”, 23.

Peygamber efendimizin (s.a.v.) ilme verdiği önem çok büyüktür. O her zaman Müslümanların ilme değer vermesini, sürekli öğrenme isteğinin olmasını ve elde ettikleri ilmi insanlığın faydasına olacak durumlarda kullanmaları gerektiğini bizlere öğretmiştir. Bu düşünce ile gençlerimizin ilmi ve eğitimi, hayatlarının merkezine almasının en doğru tercih olacağını, nebevi bir yaşam tarzı için bu hassasiyetin gerekliliğini onlara anlatmalıyız. Bu nedenle, gençlerimizin ilim ve eğitim alanında gayret göstererek hem kendilerini hem de toplumlarını yararlı bireyler haline getirmelerini sağlamalıyız.

2.4.3. Çevresel Faktörlerden Kaynaklı Kimlik Sorunları

Gençlerin İslamî kimlik inşâ etme süreci, birçok çevresel faktörden etkilenir. Bu faktörler, gençlerin dini inançlarını, değerlerini ve davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynar. Ancak, olumsuz çevresel faktörler, gençlerin İslami kimliklerinin zayıflamasına veya yanlış yönlendirilmesine neden olabilir. Bunun birçok farklı sebebi olabilir. Bunlar başlıca aile, okul, arkadaş çevresi, toplum ve kültür, medya, ekonomi, eğitim gibi durumlar sayılabilir. Çalışmamızda medya, aile ve eğitimi ayrı bir başlık altında ele alacağımız için bu kısımda sadece okul, arkadaş çevresi ve toplumsal etkilerden söz edeceğiz.

Anketimizin, 7, 13, 24 ve 25 numaralı maddeleri, gençlerin çevreden kaynaklı yaşadığı İslamî kimlik sorunlarını göstermektedir. İslamî kimlik ölçeği anketimizdeki bu maddeler ve bu maddelere göre elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir.

Okullarda eksik kalmış din eğitimi, dini konuların yeterince özenli öğretilmemesi veya dini değerlere karşı önyargılı bir okul ortamı, gençlerin İslamî kimliklerinin zayıflamasına neden olabilir. Bunun yanı sıra, belki de en önemli çevresel faktör, gençlerin akran baskısı hissetmesi ve olumsuz arkadaş çevresidir. Maalesef bu durumlar gençlerin dini değerlerden uzaklaşmasına yol açabilir. Dini değerlere önem veren ve ibadetlerini yerine getiren arkadaş çevresi, gençlerin İslamî kimliklerini daha da sağlam kılar. Arkadaşlar arasında gerçekleşecek olan dini sohbet ve etkinlikler, gençlerin iç dünyalarını zenginleştirir. Aksi durumlarda, Dini değerlere önem vermeyip, kötü alışkanlıklara sahip veya dini hususlarda yanlış bilgilere sahip arkadaş çevresi, gençlerin İslamî kimliklerinin zayıflamasına neden olabilir. Nitekim bu hususta Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “İyi arkadaş ve kötü arkadaşın

*durumu, güzel koku satanla, körük üfürenin haline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar verir ya sen satın alırsın ya da (onunla beraber olduğun süre içinde) güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise ya elbiseni yakar ya da körüğün kötü kokusundan dolayı rahatsız olursun.”*¹⁹⁶ Gençlerin arkadaş çevresindeki olumsuz davranışlar, gençlerin haram ve helal konusunda hassasiyetlerini kaybetmelerine yol açabilir. Bir genç ailesinden daha çok arkadaş çevresi ile vakit geçirmektedir. Bu sebeple eşimize, dostumuza, arkadaşımıza karşı sorumlu olduğumuzu unutmamamız gerekir. Bu hususta da Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “*Kişi dostunun dini üzeredir. Bu sebeple her biriniz, kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin.*”¹⁹⁷

Madde 7: “*İnsanlar içerisinde dindar bir kişi olarak tanınmaktan çekinmiyorum.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	53	13,2	13,3	13,3
	katılmıyorum	65	16,2	16,3	29,5
	kararsızım	56	14,0	14,0	43,5
	katılıyorum	89	22,2	22,3	65,8
	kesinlikle katılıyorum	137	34,2	34,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Tablo 9. “İnsanlar içerisinde dindar bir kişi olarak tanınmaktan çekinmiyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yedinci maddesinde, gençlere yöneltilen: “*İnsanlar içerisinde dindar bir kişi olarak tanınmaktan çekinmiyorum.*” İfadesine karşılık olarak; 53 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 65 kişi “*katılmıyorum*”, 56 kişi “*kararsızım*”, 89 kişi “*katılıyorum*” ve 137 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Anketimizin yedinci maddesi olan “*İnsanlar içerisinde dindar bir kişi olarak tanınmaktan çekinmiyorum.*” Maddesine kararsız ve olumsuz dönüt veren kişilerin oranı %43,6’dır. Anket maddelerimizin yakınlığı hasebiyle 7. ve

¹⁹⁶ Buhârî, “Zebâih” 31, “Büyû” 38; Müslim, “Birr”, 146.

¹⁹⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 19; Tirmizî, “Zühhd”, 45.

25. maddeleri birlikte ele almayı daha doğru bulduk. Bu sebeple iki anket sonucunu da verdikten sonra genel bir değerlendirme yapacağız.

Madde 25: “Eğer akranlarım tarafından hor görüleceğimi düşünmeseydim daha çok ibadet ederdim.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	186	46,4	46,5	46,5
	katılmıyorum	62	15,5	15,5	62,0
	kararsızım	69	17,2	17,3	79,3
	katılıyorum	46	11,5	11,5	90,8
	kesinlikle katılıyorum	37	9,2	9,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Tablo 10. “Eğer akranlarım tarafından hor görüleceğimi düşünmeseydim daha çok ibadet ederdim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi beşinci maddesinde, gençlere yöneltilen: “Eğer akranlarım tarafından hor görüleceğimi düşünmeseydim daha çok ibadet ederdim.” ifadesine karşılık olarak; 186 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 62 kişi “katılmıyorum”, 69 kişi “kararsızım”, 46 kişi “katılıyorum” ve 37 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır. Anketimizin yirmi beşinci maddesi olan “Eğer akranlarım tarafından hor görüleceğimi düşünmeseydim daha çok ibadet ederdim.” Maddesine kararsız ve olumlu dönüt veren kişilerin oranı %38,1’dir.

Anket verimizde yer alan bu iki maddemiz gençlerdeki çevreden kaynaklı çekingenliğin İslamî kimlik oluşumlarındaki etkisini göstermektedir. Bu şekilde birbirine yakın iki madde almamızın sebebi gençlerin verdiği cevapların tutarlılığı ile ilgilidir. Sonuçlardan görmekteyiz ki oranlar birbirine yakındır.

Bu iki veri bize gençlerin bir kısmının bulundukları sosyal ortamlarda, dindar bir kişi olarak görünmekten çekindiklerini göstermektedir. Gençlerin İslamî kimlik kazanmasında sosyal çevrelerinden çekinerek dindar bir kişi olduklarını gizlemeleri, bireysel açıdan da toplumsal açıdan da çeşitli sorunlara yol açabilir. Gençler, inandıkları ile sosyal çevrelerinin beklentileri arasında kalabilirler. Bu durum

gençlerde kimlik karmaşasına ve iç çatışmaya sebep olabilir. Gençler, sosyal çevrelerinde popülerliği kaybetme korkusuyla kendilerini sürekli bir baskı altında hissedebilir. İnançlarını gizlemek, gençlerde sürekli bir stres ve kaygının sebebi olabilir. İnançlarını insanlar arasında açıkça yaşayamayan, çekinen gençler, zamanla dini değerlerinden uzaklaşabilir. Bu durum gençlerde, inancın zayıflamasına hatta tamamen kaybolmasına neden olabilir. Bu durum ibadetlerin gizlice yapılmasını tetikleyecektir. İbadetlerini gizli yapan gençler, o ibadetten aldıkları maneviyatı ve huzuru alamayacaktır. Bu tür durumlar gençlerin sosyal ilişkilerini de etkileyebilir. İnançlarını gizleme ihtiyacı duyan gençler, sosyal çevrelerine karşı güvensizlik hissedebilir. Bu durumda, samimi ilişkiler kurmalarını zorlaştırabilir. Ailesi dindar olan gençler, sosyal çevrelerinde inançlarını da gizledikleri için aileleriyle ters düşebilir. Bu durum, aile içi iletişimi olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu ve bunun gibi birçok bireysel ve toplumsal sonuçlar doğurabilir. Bunun çözümü olarak öncelikle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) genç sahâbe-i kirâm ile olan ilişkilerini daha iyi anlamak ve bilmek gerekmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) inanan gençlere, farklı yer ve zamanlarda sorumluluklar vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbe-i kirâm, İslâmî kimliklerini özgür bir şekilde yaşama ve toplumda bu kimliği güçlendirme konusunda bize birçok örnek sunmaktadır. Bu örnekler, gençlerin inançlarını gizlemek yerine daha cesur bir şekilde yaşamaları için öncülük edebilir. Hz. Ali, İslamiyet'i kabul eden ilk gençlerdendir. Henüz çocuk yaşta iken Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanında yer alarak İslâm'ı kabul etmiştir.¹⁹⁸ Bu kararın verilmesi, Mekke'nin putperest toplumunda büyük bir cesaret gerektiriyordu. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hicret gecesinde onun yatağına yatarak müşriklere karşı büyük bir fedakârlık ve cesaret örneği göstermiştir. Günümüz gençleri de Hz. Ali gibi inançlarını cesaretle savunabilir ve doğru bildikleri yolda kararlılıkla ilerleyebilirler. Bir başka örnek daha vermek gerekirse Hz. Zeyd b. Hârise (öl. 8/629), Hz. Peygamber'in (s.a.v.) azatlı kölesi ve evlatlığıydı.¹⁹⁹ İslâm'ı yaşamak ve tebliğ etmek

¹⁹⁸ Detaylı bilgi için bk. Ethem Ruhi Fırlalı "Ali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV yayımları, 1989), 2/371-374.

¹⁹⁹ Detaylı bilgi için bk. Bünyamin Erul, "Zeyd B. Hârise", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV yayımları, 2013), 44/319-320.

için büyük bir çaba gösterdi. Özellikle savaşlarda gösterdiği liderlik ve sadakat, gençler için örnek teşkil eder. Genç sahâbe-i kirâmdan Hz. Mus‘ab b. Umeyr, Mekke'nin zengin ve itibarlı ailelerinden birine mensuptu. İslam'ı kabul ettiğinde genç yaştaydı ve inancı uğruna tüm dünyevi imkanlarından vazgeçti. Medine'ye ilk hicret edenlerden biri oldu ve Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından orada İslam'ı tebliğ etmekle görevlendirildi. Genç yaşına bakılmaksızın, Medinelilere İslam'ı öğretti ve onların Müslüman olmalarında büyük rol oynadı.²⁰⁰ Mus‘ab b. Umeyr'in zengin yaşantısını bırakıp, İslamiyet için büyük fedakarlıklar yapması, maddi ve manevi olarak kendini Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yoluna adanmış olması günümüz gençlerine güzel bir örnek sunmaktadır.

Madde 13: “Arkadaşlarım ibadetlerini yerine getirir.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	87	21,7	21,8	21,8
	katılmıyorum	89	22,2	22,3	44,0
	kararsızım	125	31,2	31,3	75,3
	katılıyorum	69	17,2	17,3	92,5
	kesinlikle katılıyorum	30	7,5	7,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 11. “Arkadaşlarım ibadetlerini yerine getirir.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on üçüncü maddesinde, gençlere yöneltilen: “Arkadaşlarım ibadetlerini yerine getirir.” ifadesine karşılık olarak; 87 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 89 kişi “katılmıyorum”, 125 kişi “kararsızım”, 69 kişi “katılıyorum” ve 30 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır. Gençlerin İslamî kimlik oluşumunda ve şekillenmesinde en önemli etkilere bir tanesi de şüphesiz arkadaş çevresidir. Onların yaşadığı İslamî ya da gayri İslamî seçimleri arkadaşlarının seçimlerini de doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecektir. Bu alanda yapılmış çalışmalar, öğrenmelerin çoğu kez sosyal öğrenme yolu ile gerçekleştiğini bizlere göstermektedir. Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre, bireyler çevrelerini gözlemleyerek öğrenmelerini gerçekleştirirler.

²⁰⁰ Detaylı bilgi için bk. Gündüz, “Mus‘ab B. Umeyr'in Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihindeki Yeri”, 107-142.

Gençlerde, arkadaşlarının hayatlarında uyguladıkları ibadetleri gözlemleyerek, bu ibadet ve ritüelleri içselleştirebilirler. Gençlerin çevresindeki arkadaşlarının ibadetlerini yerine getirmesi, onların bu ibadetleri model almasına ve kendi ibadetlerini de yerine getirme noktasında motivasyonlarını artıracaktır.²⁰¹ Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramına göre de gençlerin İslamî kimliklerini oluşturmada sosyal çevreleri önemli bir rol oynamaktadır.²⁰² Gençler, çevresiyle olan ilişkilerinde sosyal kimliklerini geliştirirler. Dini yardımlaşma ve ibadetler gençlerin sosyal grup içinde kendini ifade etme ve rol kazanmasında çok önemlidir. Toplumdaki her bireyin ibadetlerini yerine getirmesi, gençlerin İslamî kimliklerini daha güçlü bir şekilde yaşamalarına ve bu kişiliği benimsemelerine katkı sağlamış olacaktır.

Yaptığımız anket uygulamasının sonucuna göre “*Arkadaşlarım ibadetlerini yerine getirir.*” Maddesine olumsuz ve kararsızım yanıtını veren kişiler anket grubumuzun %74,4’üne karşılık gelmektedir. Bu oran bizlere gösteriyor ki gençlerin sosyal çevresinde en çok gördükleri kişilerin çok büyük çoğunluğu, ibadetlerini yerine getirme noktasında yetersiz kalıyorlar. Bu durum dolaylı olarak bireyin sosyal öğrenmesini yani ibadetleri içselleştirmesini zorlaştıracaktır. Gençlerin birbirleri ile olan bu önemli etkileşim; konusunda Peygamber efendimizin (s.a.v.) Hadis-i Şerif’ini bir kere daha hatırlayalım: “*İyi arkadaş ve kötü arkadaşın durumu, güzel koku satanla, körük üfürenin haline benzer: Misk satan, ya sana güzel kokusundan bir miktar verir ya sen satın alırsın ya da (onunla beraber olduğun süre içinde) güzel koku koklamış olursun. Körük çeken kimse ise ya elbiseni yakar ya da körüğün kötü kokusundan dolayı rahatsız olursun.*”²⁰³ Gençler arasında arkadaş seçimi çok önemlidir. Özellikle kimlik karmaşası yaşayan gençler karşılaştıkları olumsuz fikir ve düşünceler karşısında kalkan oluşturamaz ve istenilmeyen kararlar verebilirler. Günümüz gençleri, popüler kültür ve akımların etkisi altında kalıp, İslamiyet’ten uzaklaşacakları bir ortam içerisinde bulunmamaları çok elzemdir. Kur’an-ı Kerim’de de bu husus vurgulanmakta, Müslümanların kimlerle birlikte yol yürümesi gerektiğini, çevresini

²⁰¹ Detaylı bilgi için bk. Demir Kurtbeyoğlu, *Öğrenme* (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2020), 24-30.

²⁰² Bilal Semih Bozdemir, sosyal gelişim, (Ankara: Medyapress Türkiye Bilgi Ofisi Yayınları, 2018), 70-75.

²⁰³ Müslim, “Birr”, 146; Buhârî, “Büyû”, 38.

kimlerden oluşturması gerektiğini vurgulamaktadır. Tevbe suresinde şöyle buyurulmaktadır: “*Ey iman edenler! Allah’a (c.c) karşı gelmekten sakının ve sadıklarla beraber olun.*”²⁰⁴ Müfessirlere göre Ayeti Kerime’de geçmekte olan “*sadıklar*” kelimesinden maksat, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Ashâbı olduğudur. Kur’an’daki diğer geçtiği yerlere de bakıldığında bu kelimeye, “özü sözü bir olan ve dürüst olan kişiler” mânâsı vermenin daha uygun olacağı bildirilmiştir. şüphesiz bu özellikleri taşıyan şahsiyetlerin başında Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ona gönülden bağlı olan sahâbe-i kirâm gelir.²⁰⁵ Çalışmamızın asıl gayesi gençlerin İslamî kimlik oluşumlarında karşılaşacakları sorunların çözümünü Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun tedrisatında yetişmiş olan sahâbe-i kirâmı bulmalarıydı. Ayet ve Hadislerin çokça zikredildiği bu konuda gençlere öncülük etmek, bu alışkanlığı onlara kazandırmak, bizlerin en büyük vazifesi olmalıdır.

Madde 24: “*Toplumdaki baskın din İslam olduğu için onu yaşamaya mecbur kaldığımı düşünüyorum.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	21	5,2	5,3	5,3
	katılmıyorum	44	11,0	11,0	16,3
	kararsızım	56	14,0	14,0	30,3
	katılıyorum	66	16,5	16,5	46,8
	kesinlikle katılıyorum	213	53,1	53,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 12. “*Toplumdaki baskın din İslam olduğu için onu yaşamaya mecbur kaldığımı düşünüyorum.*”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen: “*Toplumdaki baskın din İslam olduğu için onu yaşamaya mecbur kaldığımı düşünüyorum.*” İfadesine karşılık olarak; 21 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 44 kişi “*katılmıyorum*”, 56 kişi “*kararsızım*”, 66 kişi “*katılıyorum*” ve 213 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemede bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %83,8’ine karşılık

²⁰⁴ et-Tevbe 9/119.

²⁰⁵ Mütercimlerin yorumu hakkında bk. et-Tevbe 9/119.

gelmektedir. Bu oran oldukça yüksektir. Anket sonucuna göre görmekteyiz ki gençlerimizin çoğu çevresindeki insanların dini tercihlerine göre kendi dini tercihlerinin şekillendiğini ifade ediyorlar. Neden inandıklarını bilmeden mecbur kalarak İslamiyet'i seçtiklerini ifade ediyorlar. Maalesef bu durum gelecek nesillerimiz açısından daha da karamsar bir sonuç doğurabilir. Bu durumun çok farklı sebepleri olabilir. Sebepler sosyal çevreden kaynaklı olabileceği gibi, aileden ve bireysel tercihlerden kaynaklı da olabilir. Gençler genelde aile düşünce yapıları ve çevresel sosyal baskılar doğrultusunda seçimlerini yaparlar. Ebeveynlerin dinî tercihleri ve uygulamaları, gençlerin din seçiminde oldukça etkili olabilir ki bu durum kaçınılmazdır. Bu durum karşısında gençlere zorla seçim yaptırmak ya da öyle hissettirmek yerine, neye ve neden inandıkları noktasında öğretici bilgiler vermek daha doğru olacaktır. Gençlerin kendilerini İslam'ı seçme noktasında zorunlu hissetmelerinin bir başka sebebi, yaşadıkları coğrafyada İslam'ın hâkim olması, gençlerin bu dine yönelmelerini zorunlu bir durum olarak hissetmelerine sebep olabilir. Din, sosyal kimlik ve ait olma duygusu ile sıkı bir ilişki içindedir. Gençlerimiz, tercihleri neticesinde sosyal açıdan kabul ve saygı görmek için İslam'a yönelerek, toplumun temel yapı taşını oluşturan dini normlara uymayı tercih edebilirler. Gençlerin Allah (c.c) sevgisiyle dolmuş kalpleri onlarda kendilerini iyi tanıma, kendilerini koruyabilme ve kendilerini yalnız hissetmeme gibi duyguları pekiştirmelerine yardımcı olacaktır. Toplum nazarında kabul görmediklerini düşündükleri zamanda ise Allah'tan (c.c) uzaklaşmak yerine dua ve ibadetleriyle O'na daha da yakınlaşacaklardır.²⁰⁶

Gençler doğru ve samimi dini bilgilere vakıf olduğunda İslam'a ısınmaları daha mümkün olacaktır. Bunun yolu doğru zamanda ve doğru yerde onların ihtiyacını karşılayacak ve dini değerleri sevdirecek her türlü bilgi ve muhabbetten geçmektedir. Ailede başlayan öğrenmeler ile atılacak temelin sevgi ve muhabbete dayalı olması, gençlerin İslam'a olan bağlılıklarını daha da kuvvetli hale getirecektir. Hz. Peygamber (s.a.v.) gençlerle sürekli bir araya gelir, onlarla sohbet eder, gerektiğinde onlara yemek

²⁰⁶ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar* (Ankara, TDV Yayınları, 1991), 84.

ikramında bulunurdu.²⁰⁷ Bazı zamanlarda kendisi de gençlere misafir olur, onların dertlerini dinler, onlarla hasbihal ederlerdi.²⁰⁸ Yaptıkları hatalardan sonra hemen onları kırmaz, onları doğru olana ulaştırmak için en güzel vakti bekler, en güzel mesajı verirdi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gençlerle olan güzel bağlarına birkaç örnek verelim. Zeyd b. Sâbit'in aktardığı bir rivayette; “Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vahiy geldiği zaman bana birini gönderirdi ve ben de inen vahyi yazardım. Bizler ahiretten bahsettiğimiz zaman o da bizimle beraber ahiretten bahsederdi. Bizler dünyadan bahsettiğimiz zaman o da bizimle beraber dünyadan bahsederdi. Biz yemeklerden bahsettiğimizde o da bizimle beraber yemeklerden bahsederdi.”²⁰⁹ Şeklinde aktarmıştır. Bu rivayette de gördüğümüz gibi, Hz. Peygamber (s.a.v.) bulunduğu ortama ayak uydurmuş, toplumun ve fertlerin ihtiyacına ve merakına saygı göstermiştir. Yaptığı bu davranışla gençlerin ilgisini kazandığı da bir gerçektir. Ashâb-ı Suffe'de kalan gençlere ganimetten elde edilen gelirin bir kısmını dağıtması, onları unutmaması, onlara verdiği değeri göstermektedir.²¹⁰ Peygamber efendimiz (s.a.v.) farklı bölgelerden gelen gençleri uzun süreler misafir etmesi, bu süre boyunca onlara sadece ilmi aktarımlar değil, İslam'ın merhametinden, şefkatinden faydalanmalarını sağlamıştır.²¹¹ Bu ve bunun gibi birçok örnek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gençlere verdiği değeri göstermektedir. Tüm bu karşılıklı sevgi ve hoşgörü ortamı gençlerin daha sağlam bir bağ ile İslam'a ve Peygamber'ine (s.a.v.) bağlı olmasını beraberinde getirmiştir. Bizlerde bu güzel örnekler neticesinde gençlere olan yaklaşımlarımızı gözden geçirmeli, temsil ettiğimiz dine uygun davranışlar sergilemeli, en doğru ve en güzel örneklerle gençlerin kalplerine nüfuz etmeliyiz. Bu sayede inandıkları değerlere mecburiyetten değil sevdikleri ve kalben bağlı kaldıkları için inandıklarını düşüneceklerdir.

²⁰⁷ Buhârî, “De'avât”, 10.

²⁰⁸ Buhârî, “Savm”, 61; Ebû Dâvud, “Cenâiz”, 5.

²⁰⁹ Tirmîzî Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ, *eş-Şemâ'ilü'n-nebeviyye ve'l-haşâ'ilü'l-Muştafiyye*, nşr. Fevvâz Ahmed Zemerlî, (Beyrut: Darü'l-Kitabi'l-Arabi, 1417/1996), 136.

²¹⁰ Buhârî, “Farzî'l-Humus”, 6; Mustafa Baktır, “Suffe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV yayınları, 2009), 37/469-470.

²¹¹ Buhârî, “Ezân”, 17,18,49; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred*, (İstanbul: Tahlil Yayınları, İstanbul, 2017), 1/275-277.

2.4.4. Rol- Model Kaynaklı Kimlik Sorunları

Anketimizin, 12, 14, 19 ve 27 numaralı maddeleri, gençlerin rol model alacağı kişilerden kaynaklı yaşadığı İslamî kimlik sorunlarını göstermektedir. İslamî kimlik ölçeği anketimizdeki bu maddeler ve bu maddelere göre elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir.

Madde 14: “Hayatımda rol model aldığım herkes İslam dinine uygun yaşamaya özen gösterir.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	49	12,2	12,3	12,3
	katılmıyorum	66	16,5	16,5	28,8
	kararsızım	99	24,7	24,8	53,5
	katılıyorum	105	26,2	26,3	79,8
	kesinlikle katılıyorum	81	20,2	20,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 13. “Hayatımda rol model aldığım herkes İslam dinine uygun yaşamaya özen gösterir.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen: “Hayatımda rol model aldığım herkes İslam dinine uygun yaşamaya özen gösteririm.” ifadesine karşılık olarak; 49 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 66 kişi “katılmıyorum”, 99 kişi “kararsızım”, 105 kişi “katılıyorum” ve 81 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %71,4’üne karşılık gelmektedir.

Elde ettiğimiz sonuca göre gençlerin çok büyük bir çoğunluğu hayatlarında öncü olarak gördükleri kişilerin İslam dinine uygun bir yaşantısı olduğunu düşünmüyor. Bu durumun birçok farklı sebebi olabileceği gibi, sonuçları da olacaktır. En büyük sebeplerden bir tanesi, en güzel ve en doğru olan örnek şahsiyeti, yani Hz. Peygamber’i (s.a.v.) tanımıyor olmaları olabilir. Bir başka sebep, gençlerin dini bilgi ve birikimlerinin yetersizliği olabilir. Gençlerin ihtiyaçlarını karşılayacak fırsatların önüne sunulmaması ve bu ihtiyaçlarını farklı mecralarda aramaya başlamış olmaları olabilir.

Gençler, kendilerine örnek alacakları şahsiyetlerden etkilendiklerinde, bu bireylerin fikirleri ile İslam'ın bildirdikleri arasında bir iç çatışma yaşayabilirler. Örnek vermek gerekirse, ateist bir inanç tarzını benimsemiş birinin örnek alınması, gençlerin manevi değerlerine olan ilgilerinin azalmasına yol açabilir. Gençler, İslam'ı yansıtan şahsiyetler yerine, İslamiyet'e uygun olmayan kişileri örnek aldıklarında, İslamî kimliklerini şekillendirmekte zorlanabilirler. Bu durum, onların kendi inançları ile toplumsal değerler arasında bir çatışmaya neden olabilir. Gençler, İslami değerler ile modernizmin fikirlerinin arasında gidip gelirken, zihinlerinde bir çatışma yaşayabilirler. Bu çatışma, gençlerin psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkileyebilir. Birçok olumsuz etken sayılabileceği gibi gençlerin bu tür bunalımlara girmemesi, değerlerini kaybetmemesi için bazı önlemler geç kalınmadan alınmalıdır. Bunların en başında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gençlere en iyi şekilde tanıtılması gelmektedir. Tam burada anketimizin on dokuzuncu maddesini de ele almalıyız. Çünkü en iyi örnek, rol ve model şahsiyet olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.), gençler tarafından tanınıp tanınmadığı hususu bizler için önemlidir.

İslam'a uygun yaşamak ve uygun yaşayanların yolundan gitmek hem Kur'an'da hem de hadislerde ifade edilmektedir. Fatiha suresinde (غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ...) şeklinde ifade edilen “Gazaba uğrayanların ve azıp sapanların yoluna değil” yoluna gidilmemesi gerekenler açıkça zikredilmiştir.²¹² (إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ) ayetinde ise Allah'ın (c.c) övgüye layık kıldığı “Bizi dosdoğru yola eriştir, Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna” kişilerden de bahsedilmiştir.²¹³ Övgüye layık olan kullar ise “Müslüman erkekler, Müslüman kadınlar, mümin erkekler, mümin kadınlar, ibadet ve itaat eden erkekler, ibadet ve itaat eden kadınlar, özü sözü doğru erkekler, özü sözü doğru kadınlar, sabreden erkekler, sabreden kadınlar, gönlünü ibadete vermiş erkekler, gönlünü ibadete vermiş kadınlar; (Allah (c.c) için) yardım yapan erkekler, yardım yapan kadınlar, oruç tutan erkekler, oruç tutan kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler, iffetlerini koruyan kadınlar, Allah'ı (c.c) çokça anan erkekler, çokça anan kadınlar, işte bunlar için Allah (c.c) büyük bir ödül

²¹² el-Fâtiha, 1/7.

²¹³ el-Fâtiha, 1/6-7.

hazırlamıştır.”²¹⁴ âyetinde ifade edilmiştir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) ise: “Kişi sevdikleriyle beraberdir.”²¹⁵ “Mümin müminin aynasıdır.”²¹⁶ “Müminler bir binanın tuğlaları gibidir. Birbirlerini desteklerler buyurmuştur.”²¹⁷

Madde 19: “Hz. Muhammed’i (s.a.v.) iyi tanıyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	27	6,7	6,8	6,8
	katılmıyorum	38	9,5	9,5	16,3
	kararsızım	53	13,2	13,3	29,5
	katılıyorum	125	31,2	31,3	60,8
	kesinlikle katılıyorum	157	39,2	39,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 14. “Hz. Muhammed’i (s.a.v.) iyi tanıyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on dokuzuncu maddesinde, gençlere yöneltilen: “Hz. Muhammed’i (s.a.v.) iyi tanıyorum.” İfadesine karşılık olarak; 27 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 38 kişi “katılmıyorum”, 53 kişi “kararsızım”, 125 kişi “katılıyorum” ve 157 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %29,6’sına karşılık gelmektedir.

Bu anket maddesinin de sonucuna bakıldığında gençlerin neredeyse yüzde otuzu Hz. Peygamber’i (s.a.v.) tanımadığını, tanısa dahi bunu yeterli görmedikleri anlaşılmaktadır. Bu sorunun sebepleri farklılık gösterebilir. Aile, eğitim, çevre bunların başlıcalarıdır. Aslında çalışmamızın başından beri ele aldığımız genel konu ile ortak bir durum olduğunu anlıyoruz. Burada da gençlerin yanlış bir tercih yapması; aile, çevre, sosyal medya ve en önemlisi eğitimin yetersizliğidir. Gençlerin İslam’ı ve Hz. Peygamber’i (s.a.v.) iyi tanımaması bu fırsatın onlara verilmemesi, maalesef yanlış tercihlerde bulunmalarına yol açabilir. En iyi örneğin Hz. Peygamber (s.a.v.)

²¹⁴ el-Ahzâb, 33/35.

²¹⁵ Buhârî, “Edeb”, 96; Müslim, “Birr”, 165; Tirmizî, “Zühd”, 50.

²¹⁶ Ebû Dâvud, “Edeb”, 49.

²¹⁷ Buhârî “Mezâlim”, 5; Tirmizî, “Birr”, 18.

olduğunu ve ondan sonra bizzat onunla yaşama şerefine nail olmuş sahâbe-i kirâm olduğunu gençlerimize anlatmalıyız. Kur'an-ı Kerim'de “İçinizden Allah'ın (c.c) lütfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı (c.c) çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resulullah'ta güzel bir örneklik vardır.”²¹⁸ Ayet-i Kerimesi ile Hz. Peygamber'i (s.a.v.) tanımanın bir Müslüman için ne denli önemli olduğu ifade edilmektedir.

Günümüz gençlerine Hz. Peygamber'i (s.a.v.) tanıtırken, onun daha çok beşerî özelliklerinden söz etmeliyiz. Gençler kendilerine yakın gördüklerinde, anlamlandıramadıkları bazı hususları daha iyi kavrayacak ve hayatlarına uygulayacaklardır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Peygamberlik öncesinde dâhi “Emîn” olarak bilinmesi²¹⁹, onun Risâlet döneminden önce dönemin en meşhur sosyal oluşumlarından, Hilfû'l-Fudûl'da bulunmuş olması²²⁰, gençler üzerinde daha etkili olacaktır. İslam dininin Peygamber'i olmadan önce putperestler gibi batıl ritüellerde bulunmadığını²²¹, ticaretini en iyi şekilde yaptığını²²², kimsenin hakkına girmedğini ve kötü söz söylemediğini²²³, gençlerimize hatırlatmalıyız. Gençlerimiz neye değil neden inandıklarını iyi bilirlerse, inandıkları değerleri içselleştirmeleri daha kolay ve kalıcı olacaktır.

Madde 27: “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.”

²¹⁸ el-Ahzâb 33/21.

²¹⁹ Detaylı Bilgi İçin bk. Hüseyin Algül, “Emîn”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/111; Ayrıca bk. Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 79.

²²⁰ Detaylı Bilgi İçin bk. Muhammed Hamîdullah, “Hilfû'l-Fudûl”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/31-32; Ayrıca bk. Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 68.

²²¹ Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 80.

²²² Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 77.

²²³ Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 79-80.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	224	55,9	56,0	56,0
	katılmıyorum	78	19,5	19,5	75,5
	kararsızım	49	12,2	12,3	87,8
	katılıyorum	30	7,5	7,5	95,3
	kesinlikle katılıyorum	19	4,7	4,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 15. “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi yedinci maddesinde, gençlere yöneltilen: “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.” İfadesine karşılık olarak; 224 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 78 kişi “katılmıyorum”, 49 kişi “kararsızım”, 30 kişi “katılıyorum” ve 19 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %24,6’sına karşılık gelmektedir.

Gençlerin aile bireylerinden kimseyi kendilerine rol model olarak görmemesi, İslamî kimliklerinin oluşumu açısından bazı sorunlar oluşturabilir. Bu durum, gençlerin değer, inanç ve sosyal gelişimi açısından sağlıklı bir gelişim göstermelerini olumsuz etkileyebilir. Aile, gençlerin ilk sosyal yaşam alanıdır. Eğer ki gençler ebeveynlerinden birini ya da ikisini rol model olarak almazlarsa, İslamî değerlerin hayatlarına yansıtılması ve inançların içselleştirilmesi zorlaşacaktır. Bu durum, gençlerin dini inançlarını sorgulamalarına veya daha sıkı bir şekilde ele almalarına neden olacaktır. Gençlerde Rol model eksikliği, onların kendi kimliklerini bulmalarını zorlaştırabilir. İslamî kimlik, bireyin kendini İslami açıdan nasıl tanımladığı ve toplum içindeki konumunu nasıl gördüğü ile ilgilidir. Aileden alınabilecek örnekler, bu kimliğin şekillenmesinde büyük ölçüde önemli bir rol oynar. Bireylerin Rol model eksikliği, onların kimliklerini bulmalarında belirsizlik ve çelişkiler yaratabilir. Gençler, ailelerinden rol model bulamadıklarında, dışarıda karşılaştıkları alternatif rol modellere yönelirler. Bu rol ve modeller, sosyal medya, arkadaş çevresi veya popüler kişilerden olabilir. Eğer bu alternatif olarak seçilen bireyler, İslami değerlere aykırı davranışlar sergiliyorsa, maalesef gençler bu davranışları içselleştirerek hayatlarının

merkezine koyabiliyorlar. Aile, dini ibadetlerin öğrenilmesi ve uygulanması noktasında önemli bir rol oynar. Rol model eksikliği, gençlerin ibadetlerini yerine getirmekte isteksizlik göstermelerine veya dini ibadetlerden uzaklaşmalarına yol açabilir. Ebeveynlerden alınan örnek değerler, gençlerin kendi değer sistemlerini oluşturmalarına yardımcı olacaktır. Rol model eksikliği, ya da gayri İslamî hal ve davranışlar sergileyen popüler şahsiyetlerin, gençlerin kendi İslamî değerlerini kimliklerine işlemesini zorlaştırabilir ve başkalarının değerlerini sorgulamadan içselleştirmelerine yol açabilir.

Bu kısımda ailenin birbirlerine olan sorumlulukları ön plana çıkmaktadır. Bu konu bağlamında Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: *“Lokmân oğluna öğüt verirken ona şöyle dedi: “Sevgili oğlum! Allah’a (c.c) ortak koşma. Çünkü O’na ortak koşmak kesinlikle çok büyük bir haksızlıktır.”²²⁴ Biz insana anne babasıyla ilgili öğütler verdik. Annesi, güçten kuvvetten düşerek onu karnında taşımıştır; çocuğun süten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bunun için hem bana hem anne babana minnet duymalısın, sonunda dönüş yalnız banadır.”²²⁵ Bu Ayet-i Kerîme’ler, aile içi ilişkilerin ve ebeveynlerin rolünün önemini vurgular. Anne ve babanın, çocuklarına sahih değerleri ve inançları öğretmesi ve anlamalarını sağlaması gerektiğini belirtir. Aile bireylerinin birbirlerine olan sorumlulukları ile ilgili bir başka Ayet-i Kerîme’de şöyle buyurulmaktadır: *Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...*²²⁶ Bu Ayet-i Kerîme, bireylerin yalnızca kendi inançlarını değil, ailelerinin de ahiret hayatını koruma sorumluluğunu taşıdığını ifade etmektedir. Ailede ki her bireyin dini değerlerle donatılması ve bunun sorumluluğunun en başta ebeveynlerde olduğunu bizlere hatırlatmaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarının gözünde iyi bir örnek olma sorumluluğu dinimizce emredilmiştir. Özellikle çocuklar belli bir yaş ve donanımına gelinceye kadar, aile içinde ki İslamî eğitimin devam etmesi gerekmektedir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) de bu konu bağlamında bizlere şöyle bir mesaj vermiştir: *“Hepiniz çobansınız. Hepiniz güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Âmir memurlarının çobanıdır. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın da evinin ve**

²²⁴ Lokmân 31/13

²²⁵ Lokmân 31/14

²²⁶ et-Tahrîm 66/6

çocuğunun çobanıdır. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve hepiniz idâre ettiklerinizden sorumlusunuz.”²²⁷ Hadis-i Şerif bizlere, aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluklar taşıdığını ve özellikle ebeveynlerin çocuklarına her zaman doğru yolu göstermeleri gerektiğini ifade etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) aile saadetine ve eğitimine çok önem vermiş, onu her şeyin üzerinde tutmuştur. Peygamber efendimiz (s.a.v.) insanların en hayırlısını bizlere şu şekilde ifade etmiştir: Hz. Âişe’nin naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi olanınızdır. Ben de aileme karşı en iyi olanıyım.”²²⁸ Aile içindeki rollerin en iyi anlatıldığı sözlerden muhakkak en şerefli bu sözdür. Hz. Peygamber (s.a.v.) efendimiz insanların en hayırlı olanının bizzat kendi davranışı olan, ailesine karşı sorumluluğunu yerine getiren, onların ihtiyaçlarını karşılayan, onlara iyi davranan, gerekli eğitimi veren kişiler olduğunu bizlere aktarmıştır. Çünkü biz kullar ona olan bağlılığımızı, onun her yaptığını yaparak, söylediklerini uygulayarak, onu sıkça anarak gösteririz.

Madde 12: “Etrafımda ki insanlara iyi bir örnek olmaya çalışırım.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	15	3,7	3,8	3,8
	katılmıyorum	16	4,0	4,0	7,8
	kararsızım	72	18,0	18,0	25,8
	katılıyorum	156	38,9	39,0	64,8
	kesinlikle katılıyorum	141	35,2	35,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 16. “Etrafımda ki insanlara iyi bir örnek olmaya çalışırım.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on ikinci maddesinde, gençlere yöneltilen: “Etrafımda ki insanlara iyi bir örnek olmaya çalışırım.” İfadesine karşılık olarak; 15 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 16 kişi “katılmıyorum”, 72 kişi “kararsızım”, 156 kişi “katılıyorum” ve 141 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır.

²²⁷ Buhârî, “Cum`a”, 11, “İstikrâz”, 20, “İtk”, 17, 19, “Vesâyâ”, 9, “Nikâh”, 81, 90, “Ahkâm”, 1; Müslîm, “İmâre”, 20.

²²⁸ Tirmizî, “Menâkıb”, 63.

Anket maddemizden aldığımız sonuç genel anlamda olumlu bir durumu göstermektedir. Anket maddemize olumlu yanıt veren kişilerin yüzdesi %74,3'dür. Gençlerimizin her ne kadar etrafındaki insanların kendilerine olumlu katkıda bulunduğu noktasında karamsar olsalar da kendilerinin diğer insanlara karşı iyi bir birey olma düşüncesini görmekteyiz. Müslüman gençlerin çevresindeki insanlara karşı iyi olma niyeti, İslamiyet'in temel değerlerinden bir tanesidir. İyilik, hoşgörü, sevgi ve saygı, toplumun huzur bulması için oldukça önemlidir. Gençlerin bu konuda yapacakları hem kendileri hem de çevresindekiler için olumlu sonuçlar doğurabilir. İyi bir örnek olma hâlinin gençlerde ki karşılığının, iyi bir Müslüman olma şeklinde olması gerektiğini onlara anlatmalıyız. Kur'an-ı Kerim'de: *"İyilik, yüzlerinizi doğuya veya batıya çevirmeniz değildir. Fakat gerçek iyilik, Allah'a (c.c), ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman eden, malını sevdiği halde yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere ve kölelere veren, namaz kılan, zekât veren, söz verdiklerinde yerine getiren, zorlukta, hastalıkta ve savaş anında sabredenlerin iyiliğidir. İşte bunlar, doğru olanlardır ve takva sahipleridir."*²²⁹ Buyurulmaktadır. Bu durum biz Müslümanların iyi insanlar olmasının, takva sahibi bireyler olmaktan geçtiğini anlatmaktadır. Gençlerimizin iyi bir insan olma, çevrelerine karşı faydalı bireyler haline gelme çabası üzerine bir de iyi bir Müslüman olma, Allah'ın (c.c) razı olduğu kullar arasına dahil olma gibi isteklerinin de oluşmasını sağlamalıyız. Peygamber efendimiz (s.a.v.) ise insanların en hayırlısını şöyle ifade etmektedir: *"Sizin en hayırlınız, ahlakı en güzel olanınızdır."*²³⁰ Peygamber efendimiz (s.a.v.) örnek şahsiyetler olarak betimlediği bir diğer Müslüman özelliğini de şu şekilde ifade etmiştir: *"Müslüman, dilinden ve elinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimsedir..."*²³¹

²²⁹ el-Bakara 2/177.

²³⁰ Buhârî, "Edeb", 1.

²³¹ Buhârî, "İmân", 4; Müslim, "İmân", 65.

2.4.5. Medyadan Kaynaklı Kimlik Sorunları

Anketimizin, 26. 33 ve 34 numaralı maddeleri, gençlerin medyadan kaynaklı yaşadığı İslamî kimlik sorunlarını göstermektedir. İslamî kimlik ölçeği anketimizdeki bu maddeler ve bu maddelere göre elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir.

Madde 26: “Gayri İslami olan her paylaşımdan rahatsızlık duyarım.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	103	25,7	25,8	25,8
	katılmıyorum	71	17,7	17,8	43,5
	kararsızım	95	23,7	23,8	67,3
	katılıyorum	65	16,2	16,3	83,5
	kesinlikle katılıyorum	66	16,5	16,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 17. “Gayri İslami olan her paylaşımdan rahatsızlık duyarım.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi altıncı maddesinde, gençlere yöneltilen: “Gayri İslami olan her paylaşımdan rahatsızlık duyarım.” ifadesine karşılık olarak; 103 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 71 kişi “katılmıyorum”, 95 kişi “kararsızım”, 65 kişi “katılıyorum” ve 66 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %67,4’üne karşılık gelmektedir.

Madde 33: “Twitter, Tik Tok, Instagram gibi sosyal medya içeriklerinin beni olumsuz etkilediğini düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	70	17,5	17,5	17,5
	katılmıyorum	54	13,5	13,5	31,0
	kararsızım	84	20,9	21,0	52,0
	katılıyorum	96	23,9	24,0	76,0
	kesinlikle katılıyorum	96	23,9	24,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 18. “Twitter, Tik Tok, Instagram gibi sosyal medya içeriklerinin beni olumsuz etkilediğini düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz üçüncü maddesinde, gençlere yöneltilen: “Twitter (X), Tik Tok, Instagram gibi sosyal medya içeriklerinin beni olumsuz

etkilediğini düşünüyorum.” İfadesine karşılık olarak; 70 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 54 kişi “*katılmıyorum*”, 84 kişi “*kararsızım*”, 96 kişi “*katılıyorum*” ve 96 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %52’sine karşılık gelmektedir.

Madde 34: “*Sosyal medyada takip ettiğim sayfaların İslam’a uygun olmasına özen gösteririm.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	25	6,2	6,3	6,3
	katılmıyorum	66	16,5	16,5	22,8
	kararsızım	111	27,7	27,8	50,5
	katılıyorum	97	24,2	24,3	74,8
	kesinlikle katılıyorum	101	25,2	25,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 19. “*Sosyal medyada takip ettiğim sayfaların İslam’a uygun olmasına özen gösteririm.*”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “*Sosyal medyada takip ettiğim sayfaların İslam’a uygun olmasına özen gösteririm.*” İfadesine karşılık olarak; 25 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 66 kişi “*katılmıyorum*”, 111 kişi “*kararsızım*”, 97 kişi “*katılıyorum*” ve 101 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %50,6’sına karşılık gelmektedir.

Yukarıdaki üç maddemiz gençlerimize, sosyal medya kullanımı ve içerikleri ile ilgili yöneltilmiş olup karşılığında onların sosyal medya kullanımlarında ne kadar hassas davrandıklarını, içeriklerini seçerken İslamî kâidelere özen gösterip göstermediklerini tespit etmiş olduk.

Sosyal medya, günümüz gençleri için çok önemli bir iletişim aracı konumuna sahiptir. Ancak, bu sosyal medya platformlarının sunduğu fırsatların yanı sıra birtakım sorunlar da beraberinde gelmektedir. Müslüman gençlerin sosyal medya kullanımı, İslamî değerler, ahlaki normlar ve sosyal ilişkiler açısından çeşitli zorluklar barındırmaktadır. Sosyal medya platformları, gençlerin kendilerini ifade etme ve farklı sosyal camiâlarla iletişim kurma imkânı sunarken, aynı zamanda bazı ahlaki problemleri de beraberinde getirmektedir. İslam dini her zaman, bireylerin ahlaki ve

etik değerlerini korumalarını teşvik etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, *"Ey iman edenler! Çokça zanda bulunmaktan sakının. Zîrâ zannın bir kısmı günahdır."*²³² Ayet-i Kerimesi, günümüz şartları neticesinde düşünüldüğünde, sosyal medyada dolaşan yanlış bilgilerin ve safsataların tehlikelerine dikkat çekmektedir. Gençler, sosyal medya üzerinden yayılan gayri İslamî içeriklere karşı dikkat etmeli ve bu tür içeriklere karşı savunmacı ve eleştirel bir bakış açısı geliştirmelidir. Ayrıca, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerif'inde şöyle buyurmuştur: *"Müslüman, dilinden ve elinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimsedir..."*²³³ Bu hadis-i Şerif günümüz teknolojisi ve şartları bağlamında düşünüldüğünde, sosyal medya platformlarında başkalarına karşı saygılı ve hoşgörülü bir tutum sergilemenin önemini vurgulamaktadır. Ancak, sosyal medya platformlarında sürekli karşılaşılan kin ve nefret söylemleri, hakaret ve aşağılamalar, bu ilâhi ilkeye ters düşmektedir. Sosyal medya kullanımı, gençlerin zaman yönetimi konusunda da olumsuz durumlar yaşamasına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalardan elde ettiğimiz bilgilere göre, gençlerin sosyal medya kullanımının, akademik başarılarını olumsuz etkilediğini göstermekteyiz.²³⁴ Sosyal medya kullanımının bir diğer olumsuz yanlarından bir tanesi de sosyal medya bağımlılığıdır. Gençler, sürekli olarak akıllarını meşgul etme ve sosyal medya etkileşimlerine cevap verme ihtiyacı hissedebilirler. Bu durum onların, gerçek hayatta kurdukları ilişkileri zayıflatabilir ve yalnızlık hissine kapılmalarına yol açabilir. Maalesef her geçen gün edindiğimiz tecrübeler sosyal medyada geçirilen zamanın, insanları gereksiz tartışmalara ve zaman kaybına sürükleyebileceğini göstermektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) gençlerin içinde bulunduğu dinamik dönemin kıymetini çok güzel ifade etmiştir. *"Beş şey gelmeden önce şu beş şeyin kıymetini bil. Ölüm gelmeden önce hayatının, hastalıktan önce sağlığının, meşguliyet gelmeden boş vaktinin, yaşlılık gelmeden önce gençliğinin, fakirlik gelmeden önce zenginliğinin."*²³⁵

²³² el-Hucurât, 49/12.

²³³ Buhârî, "Îmân", 4.

²³⁴ Ünsal Bekdemir, Pınar Tağrikulu, "The Academic and Social Effects of Using Social Media on University Students", *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 7(1) (2018), 342-345.

²³⁵ Buhârî, "Rikâk", 3; Tirmizî, "Zühd", 25.

Hadis-i şerifte birçok hususa değinmiş olan Hz. Peygamber (s.a.v.) konumuzla ilgisi bağlamında ihtiyarlamadan önce gençliğin kıymetinin bilinmesini tavsiye etmiştir. Özellikle sosyal medya bağımlılığı çocukların en dinamik, en potansiyel sahibi oldukları dönemde onları kuşatmaktadır. Bazı gençlerimiz bu platformlar üzerinden (X, Instagram, Tiktok, vb.) maddi gelir elde etme çabası içine girip kendisine yakışmayacak iş ve eylemlerde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra şan ve şöhret elde etmek niyetiyle tasvip edilmeyen içerikler çekerek veya bunları paylaşarak ön planda kalmaya çalışırlar. Helal ve haram dengesinin gözetilmemesi sonucu olarak, helal kazanç elde etme meselesi karşımıza çıkmaktadır. Bir Müslümanın helal kazanıp helal tüketmesi, Kur'an ve sünnet merkezli bir hayat yaşaması şarttır. Peygamber efendimiz (s.a.v.) *“Şüphesiz ki hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir yemek yememiştir.”*²³⁶ buyurmaktadır. Helal kazanç elde eden insanların ahlakı da çevresi de kendisi de güzelleşir.

Gençlerin tercihlerinde İslamî içerikler tercih etmemesi, maalesef bu durumu daha da kötü bir hale getirmektedir. Sosyal medya platformları olumlu anlamda kullanılmış olsa, gençlere birçok katkıda bulunacaktır. İstedikleri bilgilere anlık ulaşabilme, çok daha kısa bir sürede çok daha fazla kişiye ulaşma fırsatı sunmaktadır. Ancak anket verilerimize bakıldığında çoğunluğun sosyal medya da içerik seçimlerinde, İslamî kriterler koymadığını görmekteyiz. Bu araştırmanın çoğunluk olarak İmam Hatip Lisesi öğrencileri üzerinde uygulandığı da düşünülürse, sonuçlar daha da önemli hale gelmektedir.²³⁷

Sosyal medya ve zararları noktasında alınması gereken birçok önlem vardır. İlk olarak ebeveynlerin çocukları için bu uygulamaları "ebeveyn kontrol uygulamaları",²³⁸ tarzı uygulamalarla kontrol altında tutması gerekir. Sosyal medyada harcanılan zaman, ilgi duyulan içerikler gözden geçirilmeli ve erkenden önlem alınmalıdır. Bu önlemin alınamadığı durumlarda ister gençlik döneminde, isterse

²³⁶ Buhârî, “Büyü”, 15.

²³⁷ Bk. Demografik bilgiler bölümünde ankete katılan öğrencilerin okudukları okulların istatistik verileri s. 43.

²³⁸ Uygulama ve içeriklerini, yetişkinlere veya çocuklara uygunluğu noktasında zararlı içeriklerinin filtrelmesi, internette geçirilen zamanın kontrol altına alınması ve izlenen içeriklerin takibi için kullanılan uygulama ya da uzantılar.

çocukluk döneminde olsun ebeveynlerin evlatları ile iyi iletişim içinde olması, günün belli vakitlerini dini sohbetlere ayırması gerekmektedir. Dönemsel yaşanan sorunlar varsa (ergenlik, kıskançlık, yalnızlık vb.) bu sorunlar özelinde daha derin bir bağ kurulması gerekmektedir.

2.4.6. İtikadi Meselelerden Kaynaklı Kimlik Sorunları

Gençlerin itikâdının kuvvetli olması, İslamî kimliklerinin oluşumunda çok önemli bir rol oynamaktadır. İtikâd, inanmak, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tebliğ ettiği hususları doğrulamak, kabul etmek anlamına gelmektedir. İman ve İtikâd aynı manada kullanılır. İman, güven duygusu ile tasdik etmek manasında bulunan “emn” kökünden gelmektedir. İtikâd ise sağlam ve kesin karar ile tasdik etmek manasında kullanılan “akd” kökünden gelmektedir.²³⁹ Genel anlamda İtikâd, İslam'ın temel inanç esaslarını içeren, kişilerin duygu ve düşüncelerini davranışsal boyutta etkileyen ve bütünleştiren bir kavramdır. Bu sebeple bireylerin İtikâdî sağlamlılığı hem bireysel hem de sosyal açıdan çok yönlü olarak önem arz etmektedir.

İnanmanın temeli bilişsel ve psikolojik olarak sağlam bir alt yapı ister. Çünkü gençlerin dini değerleri içselleştirmesi, sosyal rollerini tamamlaması, iman esaslarını doğru bir şekilde kavraması ile gerçekleşecektir. Örneğin tevhit inancı bireylerin varoluşsal yönden anlamlandırma çabası ile gerçekleşebilir. Bu yapılan sağlam temelli anlamlandırmalar, bireylerin ilerleyen zamanlarda karşılaşacakları modernist, seküler ve materyalist yaklaşımlara karşı, savunma mekanizması oluşturmaya katkı sağlayacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de bu husus çok fazla zikredilmiş, sahih bir iman ile Allah'ın (c.c) huzuruna gidilmesi emredilmiştir. Hz. Peygamber'de (s.a.v.) tebliğ ve tebyin faaliyetlerinde önce Sahih bir imanın sağlanması için akıllarda bulunan her soru işaretini kaldırmış, bunun üzerine kulluk görevlerinin yerine getirilmesi için mücadele vermiştir.

²³⁹ Mustafa Sinanoğlu, “İmân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2000), 22/ 212-214.

Anketimizin, 1, 2, 4 ve 21 numaralı maddeleri, gençlerin inanç/îtikâd kaynaklı yaşadığı İslamî kimlik sorunlarını göstermektedir. İslamî kimlik ölçeği anketimizdeki bu maddeler ve bu maddelere göre elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir. Değerlendirme kısmında 1, 2 ve 4. Maddelerin anket sonuçlarını verdikten sonra değerlendirmelerini birlikte yapacağız. 21. Maddenin sonuç ve değerlendirmesi ise ayrı bir şekilde yapılacaktır.

Madde 1: “İslam dininin varlığına ve hak olduğuna inanırım.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	12	3,0	3,0	3,0
	katılmıyorum	3	,7	,8	3,8
	kararsızım	8	2,0	2,0	5,8
	katılıyorum	66	16,5	16,5	22,3
	kesinlikle katılıyorum	311	77,6	77,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 20. “İslam dininin varlığına ve hak olduğuna inanırım.”

İslamî kimlik ölçeğimizin birinci maddesinde, gençlere “İslam dininin varlığına ve hak olduğuna inanırım.” İfadesine karşılık olarak; 12 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 3 kişi “katılmıyorum”, 8 kişi “kararsızım”, 66 kişi “katılıyorum” ve 311 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %5,8’ine karşılık gelmektedir.

Madde 2: “Kur’an ayetlerinin değişime uğramadan günümüze kadar gelmesinden şüphe ediyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	211	52,6	52,8	52,8
	katılmıyorum	116	28,9	29,0	81,8
	kararsızım	48	12,0	12,0	93,8
	katılıyorum	20	5,0	5,0	98,8
	kesinlikle katılıyorum	5	1,2	1,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Tablo 21. “Kur’an ayetlerinin değişime uğramadan günümüze kadar gelmesinden şüphe ediyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin ikinci maddesinde, gençlere yöneltilen “*Kur’an ayetlerinin değişime uğramadan günümüze kadar gelmesinden şüphe ediyorum.*” İfadesine karşılık olarak; 211 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 116 kişi “*katılmıyorum*”, 48 kişi “*kararsızım*”, 20 kişi “*katılıyorum*” ve 5 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %18,3’sına karşılık gelmektedir.

Madde 4: “*Dünya’da yaşadıklarım karşısında ahirette hesap vereceğime inanıyorum.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	19	4,7	4,8	4,8
	katılmıyorum	9	2,2	2,3	7,0
	kararsızım	11	2,7	2,8	9,8
	katılıyorum	105	26,2	26,3	36,0
	kesinlikle katılıyorum	256	63,8	64,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 22. “*Dünya’da yaşadıklarım karşısında ahirette hesap vereceğime inanıyorum.*”

İslamî kimlik ölçeğimizin dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “*Dünya’da yaşadıklarım karşısında ahirette hesap vereceğime inanıyorum.*” İfadesine karşılık olarak; 19 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 9 kişi “*katılmıyorum*”, 11 kişi “*kararsızım*”, 105 kişi “*katılıyorum*” ve 256 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %9,9’una karşılık gelmektedir.

Anketimizin 1, 2 ve 4. maddeleri iman kriterlerimizin temelini, Tevhîd’i, Kur'an ve Sünnet ’in günümüze kadar güvenilir bir şekilde ulaşıp ulaşmadığı ve ahirete iman ile ilgili meseleleri içermektedir. Bu üç maddemiz de elde edilen verileri birlikte ele alıp değerlendireceğiz.

Bu konu bağlamında farklı alanlarda ve farklı türlerde yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Anket verilerimizin sunum ve değerlendirilmesine geçmeden önce yapılmış çalışmalardan faydalanmanın uygun olacağını düşünüyoruz. Bu durum bize

konu ile ilgili daha detaylı bilgi elde edebilmek, anketimizin sonuçlarını daha doğru yorumlayabilmek açısından fayda sağlayacaktır. Gençlerin inanç problemleri ile ilgili yapılmış olan çalışmalar çeşitlilik göstermektedir. Çalışmaların bazıları güncel dini akımlar üzerinden yapılırken, bazıları gençler üzerine yapılan araştırma ve incelemeler üzerinden yapılmıştır. Güncel dini akımlar ve onlar üzerine yapılmış çalışmalara Deizm, Ateizm ve Agnostisizm örnek verilebilir. Ne yazık ki İslami kimliği tam olarak sağlamlaşmamış olan genç bireylerin, en çok akıllarının bulandığı, en çok etkileri altında kaldığı fikir akımları bunlardır. Bu bölümde, bu yeni dini akımlar hakkında çok fazla derinlemesine girmeden, bilgiler vererek, neden gençlerimizin aklının bulandığını ve bu durum karşısında ne gibi önlemler alınabileceğini ortaya koymaya çalışacağız.

Deizm, Tanrı'nın varlığını kabul eden, Tanrı'nın evrenin ilk nedeni olduğunu kabul eden ancak akıl ve mantığa dayalı bir din anlayışı ile Peygamberliği şüphe duyarak sorgulayan, hatta inkâr eden felsefi bir akımdır.²⁴⁰ Tarihsel bağlamda bakıldığında 17. yüzyıla kadar devam eden bir düşünce akımıdır. Hristiyanlıkta 17. ve 18. yüzyıllarda kilisenin otoritesine karşı ortaya atılmış tepkisel bir fikir hareketidir. Genel anlamda Allah'ın (c.c) evreni yarattığını ancak sonrasında ona bir müdahalede bulunmadığını ifade etmektedir. Bu oluşumun merkezinde tabii ki de akıl bulunmaktadır. Bu sebeple Peygamberlik, nübüvvet, ahiret, vahiy, mucize gibi kavramları toplu olarak reddetmektedir.²⁴¹

Ateizm tanrının var olduğuna inanmama düşüncesinin hâkim olduğu bir fikir akımıdır. Yapılan çalışmalara bakıldığında genel anlamda ateizm, tanrının var olmadığına inanmak değil, tanrının var olduğuna inanmamaktır. Bu düşüncelerinden dolayı tanrının var olduğuna inanmamaları, ona herhangi bir delil ve argüman getirme

²⁴⁰ Detaylı bilgi için bk. Hüsameddin Erdem, “Deizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1994), 9/ 109-111.

²⁴¹ Temel Yeşilyurt, “Deizmin Türkiye’deki Etki Boyutu”, *Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı – IX Güncel İnanç Problemleri*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018), 25-34.

durumuna da ihtiyaç olmadığını belirtirler.²⁴² Pozitif ateizm ise argümana dayalı bir görüşe sahiptir.²⁴³

Agnostisizm dilimize bilinemezcilik şeklinde çevrilmektedir. Genel tanımlara göre agnostisizmde gerçek ve mutlak olan varlığa hiçbir şekilde bilinip ulaşılamayacağına ya da bir başka görüşe göre gerçek ve mutlak varlığa akıl ile değil de inanç ile ulaşılabilceği düşüncesi hakimdir.²⁴⁴

Günümüzde en çok gençler tarafından takip edilen, ilgi duyulan yeni fikir akımlarını kısa bir şekilde tanım ve genel kaidelerini belirterek paylaştıktan sonra, anket verilerimizin sonuçlarının değerlendirilmesine geçebiliriz. Anketimizin 1, 2 ve 4. Maddelerinden elde edilmiş sonuçlara göre 1. Maddeye yani “*İslam dininin varlığına ve hak olduğuna inanırım.*” Maddesine gençlerimizin sadece %5,8’i kararsız ve olumsuz şeklinde dönüt vermiştir. Genele bakıldığında bu oran gençlerin çoğunun inanmak ile ilgili bir problemi olmadığını, ancak neye ve neden inandığı noktasında soru işaretleri olduğunu göstermektedir. Oran az dahi olsa %5,8’lik dilimde bulunan gençlerimiz, akıllarında oluşan karmaşanın kurbanı olmuştur. Biraz önce de aktardığımız gibi bu karmaşanın sebebi, gençlerin kritik dönemlerinde İslamî kimliklerinin oluşum safhalarında yetersiz kaldıkları ya da akıllarında oluşan sorulara ikna edici bir cevap bulamadıklarını ortaya çıkarmaktadır. Çalışmamızda bahsettiğimiz aile, medya, çevre gibi temel etkenler bunların başlıca sebepleri olabilir. Anketimizin 2. Maddesine yani “*Kur’an ayetlerinin değişime uğramadan günümüze kadar gelmesinden şüphe ediyorum.*” Maddesine olumlu ve kararsız şeklinde cevap veren gençlerin oranı %18,3’tür. İslamî kimlik ölçeğimizin ikinci maddesi, ilk maddenin tamamlayıcısı niteliğindedir. İkinci madde deki yüzdelik oranın fark edilir derecede artması bize gençlerin İslam’ın hak olduğuna olan inancının Kur’an ve sünnetin sahih ve bağlayıcı olduğu düşüncesinden daha sağlam olduğunu göstermektedir. Bu demek oluyor ki gençlerin inanmak ile ilgili problemlerinin

²⁴² Mehmet Latif Bakış, *Felsefî Bir Problem Olarak Ateizm*, (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 3-4.

²⁴³ Kemal Batak, “Ateizm ve Türkiye”, *Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı – IX Güncel İnanç Problemleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018), 63.

²⁴⁴ Kasım Küçükaltı, “Agnostisizm ve Nihilizm”, *(Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı – IX Güncel İnanç Problemleri)* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018), 104-105.

yanında, inandıkları şeye yani İslam'ın temel kaynaklarına olan güvenin zayıflığıdır. Anketimizin dördüncü maddesine verilen dönütte, yine aynı şekilde gençlerin İslam'ın temel inanç kriterlerinden birine olan şüphesi bu durumu desteklemektedir.

Bu durumun çözümü ve önüne geçilmesi için gençlere en doğru ve en güvenilir bilgilerin, onların ilgilerini çekecek şekilde öğretilmesi ve kavratılması ile gerçekleşebilir. Çünkü imanî problemler yaşayan gençlerin Allah'a (c.c) olan bağları zayıf kalacak ve zamanla kopma durumuna gelecektir. Bu kısımda gençlerimize hatırlatmak amacıyla bazı ayet ve hadisleri zikredeceğiz.

“Kuşkusuz Allah (c.c) katında din İslâm'dır. Kitap verilenler, ancak kendilerine ilim geldikten sonradır ki, aralarındaki hak tanımazlık yüzünden ayrılığa düştüler. Allah'ın (c.c) âyetlerini inkâr edenler bilmelidirler ki Allah'ın (c.c) hesabı çok çabuktur.”²⁴⁵

“Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim sahte tanrıları reddeder de Allah'a (c.c) inanırsa kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah (c.c) her şeyi işitir ve bilir.”²⁴⁶

“Enes b. Mâlik anlatıyor: Resûlullah bineğiyle giderken arkasında oturan Muâz'a seslendi: “Yâ Muâz b. Cebel” Muâz: “Buyur yâ Resûlallah (s.a.v.), Emret!” diyerek cevap verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) tekrar, “Yâ Muâz” diye seslendi. Muâz: “Buyur yâ Resûlallah (s.a.v.) Emret!” dedi. Bu durum üç kere tekrarlandı. Daha sonra Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kim kalbiyle tasdik ederek Allah'tan (c.c) başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in (s.a.v.) Allah'ın (c.c) Resûlü olduğuna şehadet ederse, Allah (c.c) ona cehennemi haram kılar.”²⁴⁷

“İbn Ömer'den rivayet ediliyor: Cebrail Aleyhisselam, Hz. Peygamber'e (s.a.v.): “İman nedir?” diye sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şu şekilde

²⁴⁵ Âl-i İmrân 3/19.

²⁴⁶ el-Bakara 2/256.

²⁴⁷ Buhârî, “İlim”, 49.

buyurdu: “İman; Allah’a (c.c), meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, âhiret gününe, hayır ve şerriyle birlikte kadere inanmaktır...”²⁴⁸

Sonuç olarak zikrettiğimiz ayetler sağlam bir îmânın, kurtuluşu getireceğini kesin bir dille ifade etsede, günümüz gençlerinin Îmân ve inkâr arasında tercih yapmalarını etkileyecek birçok dünyevi etken bulunmaktadır. Modern çağın getirdiği medya ve teknolojik yenilikler, bu etkenleri daha da farklılaştırarak, etki boyutunu artırmaktadır. Bu olumsuz etkenlerin karşısında ki en kesin çözüm, sağlam bir tevhîd inancıdır. İnandığı değerler sayesinde, ahlakını ve davranışlarını, her türlü zaafılardan korumak kolaylaşacaktır. Bu noktada “eğitimden kaynaklı sorunlar” başlığı altında yaptığımız değerlendirmeler büyük önem arz etmektedir. Îmânı sağlam olmayan gençlerimiz maalesef İtikâdî problemler yaşamaya maruz kalmaktadır.

Madde 21: “İbadet etmesem de iyi bir insan olmamın beni cennete götüreceğini düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	93	23,2	23,3	23,3
	katılmıyorum	61	15,2	15,3	38,5
	kararsızım	101	25,2	25,3	63,8
	katılıyorum	100	24,9	25,0	88,8
	kesinlikle katılıyorum	45	11,2	11,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 23. “İbadet etmesem de iyi bir insan olmamın beni cennete götüreceğini düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi birinci maddesinde, gençlere yöneltilen “İbadet etmesem de iyi bir insan olmamın beni cennete götüreceğini düşünüyorum.” ifadesine karşılık olarak; 93 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 61 kişi “katılmıyorum”, 101 kişi “kararsızım”, 100 kişi “katılıyorum” ve 45 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %61,6’sına karşılık gelmektedir.

²⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, el- Müsned, 1/28; Buhârî, “Îmân”, 37.

Bu anket maddemizi ayrı bir şekilde ele almamızın sebebi, gençlerin büyük bir çoğunluğunun Allah'ın (c.c) emirlerini yerine getirmesem de iyi insan olarak cennete gideceğim düşüncesinde olmasıdır. Kimin cennete gidip, kimin cehenneme gideceği bilgisi muhakkak Allah'a (c.c) aittir. Bu bilgiyi yalnız o bilebilir. İman eden herkes cennete girecektir.²⁴⁹ Ancak şöyle bir gerçekte vardır ki kişinin ibadetleri onun imanının pratiğe dökülmüş halidir. İyi insan olmak muhakkak bir Müslüman için büyük bir erdemdir. Lakin iman çizgisinin sağlandığı bazı ibadetler vardır. Bunlar ehliyet²⁵⁰ sahibi olan her Müslümanın yapması gereken ibadetlerdir. Bunların başında namaz gelmektedir. Namaz kılan gençler Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından defalarca övülmüştür.²⁵¹ Peygamber efendimiz (s.a.v.) İslam'ın temel şartlarını belirtilirken şu şekilde ifade etmektedir: *“İslâm beş şey üzerine kurulmuştur: Allah'tan (c.c) başka bir ilâh olmadığına, Muhammed'in Allâh'ın elçisi olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak.”*²⁵² Kuran-ı Kerim'de de ibadetlerin insanlar için ne denli önemli olduğu vurgulanmıştır. *“Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.”*²⁵³ İbadetler insanları kötülükten ve hayasızlıktan alıkoymaz. İyi bir insan olma gayesi sadece Allah'a (c.c) koşulsuz ve tam bir kulluk ile olacaktır. Bu durum Kurân-ı Kerîm'de şu şekilde ifade edilmektedir. *“Kitaptan sana vahyedilenleri oku, namazı özenle kıl. Şüphesiz namaz hayasızlıktan ve kötülükten meneder. Allah'ı (c.c) anmak her şeyden önemlidir. Allah (c.c) yaptıklarınızı bilir.”*²⁵⁴

Yapılan araştırmalara bakıldığında kişilerin yerine getirdiği ibadetler, onların erdemli bir birey olması açısından anlamlı bir ilişkiyi ortaya koymaktadır.²⁵⁵ Sonuç olarak iyi bir insan olmak, aynı zamanda iyi bir Müslüman olmaktan geçer. Dinimizin

²⁴⁹ Müslim, İmân 151; en-Nisâ 4/124.

²⁵⁰ Ali Bardakoğlu, “Ehliyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1994), 10/ 533-539.

²⁵¹ Detaylı bilgi için bk. Buhârî, “Ezan”, 36, “Zekât”, 16, “Rikak”, 24, “Hudüd”, 19.

²⁵² Buhârî, “İmân”, 1; Müslim, “İmân”, 19.

²⁵³ ez-Zâriyât 51/56.

²⁵⁴ el-Ankebût 29/45.

²⁵⁵ Detaylı bilgi için bk. Mevlüt Kaya- Nurettin Küçük, “İbadetler ile Hayatın Anlamı ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (Eylül 2017), 27-40.

ahlaki sorumlulukları, kişinin erdemli bir birey olmasını sağlar. Sadece bireysel değil, toplumsal açıdan da ibadetler önemlidir. İbadetler, kulun Allah (c.c) ile olan bağının kuvvetini ve bağlılığını gösterir. Allah'ın (c.c) sevdiği bir kul olmak, onun isteklerini yerine getirip hayatın her anında onu anmak ile gerçekleşecektir. İhlas ve samimiyet bu bağlılığın özünü temsil etmektedir.

2.4.7. Dini Yaşantı ve Tercihlerden Kaynaklı Kimlik Sorunları

Anketimizin 5, 9, 15, 3, 16, 17, 22, 23, 30, 31 ve 32 numaralı maddeleri, gençlerin hayatlarındaki tercihlerinden kaynaklı yaşadığı İslamî kimlik sorunlarını göstermektedir. İslamî kimlik ölçeği anketimizdeki bu maddeler ve bu maddelere göre elde edilen veriler aşağıda belirtilmiştir.

Madde 5: “Çevremde farklı din ve mezhepten olan insanların varlığı beni rahatsız etmez.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	39	9,7	9,8	9,8
	katılmıyorum	36	9,0	9,0	18,8
	kararsızım	64	16,0	16,0	34,8
	katılıyorum	140	34,9	35,0	69,8
	kesinlikle katılıyorum	121	30,2	30,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 24. “Çevremde farklı din ve mezhepten olan insanların varlığı beni rahatsız etmez.”

İslamî kimlik ölçeğimizin beşinci maddesinde, gençlere yöneltilen “Çevremde farklı din ve mezhepten olan insanların varlığı beni rahatsız etmez.” İfadesine karşılık olarak; 39 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 36 kişi “katılmıyorum”, 64 kişi “kararsızım”, 140 kişi “katılıyorum” ve 121 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %34,8’sine karşılık gelmektedir.

Müslüman gençlerin farklı din ve mezhepten olan kişilere karşı olumsuz bir tavır takınması, sosyal ve psikolojik olmak üzere birçok açıdan kaynaklanıyor olabilir. Bu durum gençlerde, zamanla önyargıların ve ayrımcılık duygusunun artmasına neden olabilir. İslam dini, hoşgörü ve anlayış üzerine kurulmuş bir din olduğundan, bu tür

olumsuz tavırların sorgulanması ve değiştirilmesi gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim’de, farklı inançlara sahip olan insanlara karşı hoşgörölü olmayı teşvik eden birçok ayet mevcuttur. “*Dinde zorlama yoktur...*”²⁵⁶ Ayet-i Kerimesi inancın özgürlüğünü ifade eder. Hiç kimse bir başkasının inancı üzerinde söz hakkına sahip değildir.

Günümüzde, insan haklarının en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilmiş olan din ve vicdan özgürlüğü, her bireyin kendi inancını seçme ve yaşama serbestliğine, inanan insanların inançlarını özgür bir şekilde yaşamasına imkân tanır. Bu konu Kuran-ı Kerim’de Kâfirûn suresinde özel bir pasaj olarak ele alınmış olup, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) gayri Müslimlerle olan konuşmasından bahsetmektedir: “*De ki: Ey inkârcılar! Ben sizin tapmakta olduğunuz şeylere tapmam. Siz de benim taptığıma tapıyor değilsiniz. Ben sizin taptıklarınıza tapacak değilim. Siz de benim taptığıma tapıyor değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim banadır.*”²⁵⁷ Bu sure, tevhîd inancının bir işareti olarak Mekke döneminin başlarında vahyedilmiş ve Mekkeli müşriklerin şahsında tüm putperest insanlara bildirilmek üzere, iman ile şirkin ayrı şeyler olduğunu, iki inanç düşüncesi arasında hiçbir ilişki bulunmadığını ve bu nedenle ikisinin birlikte olmasının veya iki inanç arasında bir uzlaşma ile ortaklık sağlanmasının mümkün olmadığı kesin bir şekilde ifade edilmiştir.²⁵⁸ Hz. Peygamber’in (s.a.v.) de İslam toplumunda yaşayan zımmîlerle ilgili hadis-i şerifleri vardır. ²⁵⁹ O’da bu kişilere karşı hoşgörölü olmayı, adaletten vazgeçilmemesini ifade etmiştir. “*Kim bir zımmî’ye zulmeder veya gücünün üstünde bir iş yükler ya da zorla ondan bir şey alırsa kıyamet günü ben onun hasmıyım.*”²⁶⁰ “*Bir zımmî’yi haksız yere öldüren cennetin kokusunu alamaz. Hâlbuki onun kokusunu kırk yıllık yoldan alabilir.*”²⁶¹ “*Hız. Peygamber (s.a.v.), yanlarından geçen bir cenaze için ayağa kalkmış, orada bulunan kişiler kendisine bunun bir Yahudi cenazesi olduğunu haber*

²⁵⁶ el-Bakara 2/256.

²⁵⁷ el-Kâfirûn 109/1-6.

²⁵⁸ Mütercimlerin yorumu için bk. Âl-i İmrân 3/156-163.

²⁵⁹ Mustafa Fayda, “Zımmî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2013), 44/ 438-440.

²⁶⁰ Ebû Dâvûd, “Harac”, 31-33.

²⁶¹ Buhârî, “Cizye”, 5.

vermeleri üzerine, “O’da bir insan değil miydi? buyurmuştur.”²⁶² Peygamber efendimiz (s.a.v.) sadece barış günlerinde değil savaş günlerinde de ordusuna farklı din ve görüşler ile ilgili hoş görülmesi olmayı emretmiştir. Bunun en güzel örnekleri şunlardır: Allah Resûlü (s.a.v.) ordusunu savaşa göndermeden önce onlara şöyle tembih ederdi: “Allah (c.c) adına yola çıkınız. Çünkü siz Allah (c.c) yolunda savaşıyorsunuz, zulmetmeyiniz. İnsanların organlarını kesmek suretiyle işkencede bulunmayınız. Çocukları, manastırlarda oturan din adamlarını öldürmeyiniz.”²⁶³ Bir defasında Hayber Yahudileri Hz. Peygamber’e (s.a.v.) gelerek ürünlerinin bâzı Müslümanlar tarafından izinsiz bir şekilde alındığını ifade ederek şikâyetle bulunmuşlardır. Bu olay üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), Müslümanları mescitte toplayıp onlara kendileriyle muâhede (sulh) yapılanların mallarının haram olduğunu ilan etmiş ve yaptıkları şeyin doğru olmadığını açıklamıştır.²⁶⁴

Bu konu bağlamında çok sayıda hoşgörü örneği verilebilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) en zor zamanlarda bile gayri müslime karşı olan hoş görüyü bırakmamıştır. Çünkü bugün inanmayan bir kişi yarın inanabilir ve doğru yolu bulabilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Taif’te taşlandığında bile Allah’tan (c.c) onlar için bir ceza istememiştir. Çünkü onlar olmasalar dahi onların soylarından gelenler Müslüman olabilir, Allah (c.c) yolunda mücadele edebilir düşüncesindeydi.²⁶⁵

Müslüman gençlerin, etraflarındaki insanların sözlerine kulak asmadan, kendi inançlarına ve değerlerine sadık kalmaları büyük bir önem taşımaktadır. İslam, yaşamın her alanında Allah’a (c.c) olan bağlılığı ve samimiyeti esas alan bir dindir. Bu nedenle, gençlerin kendilerini çevrelerindeki olumsuz etkilerden koruyarak, inandıkları gibi yaşamaları ve ibadetlerini çekinmeden yerine getirmeleri, onların ruh sağlığı, manevi gelişimi ve toplumsal sorumlulukları açısından hayati bir öneme sahiptir.

²⁶² Buhârî, “Cenâiz”, 49; Nesâî, “Cenâiz”, 46.

²⁶³ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 120.

²⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, “Müsneid”, 4/89.

²⁶⁵ İbn Hişâm, *es-Siretü’n-nebeviyye*, 2/60-63; Buhârî, “Bed’ü’l-Halk”, 7.

İlk olarak, gençlerin kendi inançlarına sahip çıkması, onların Allah’a (c.c) olan bağlılıklarını güçlendirir ve iç huzur sağlar. İnsanlar, zaman zaman çevrelerindeki insanların olumsuz sözleri veya toplumun genel bakış açıları karşısında kendilerini sorgulayabilirler. Ancak, Allah’ın (c.c) kelamı ve Peygamberimizin (s.a.v.) sünneti, her zaman rehberlik eden en güvenilir kaynaktır. Gençler, bu kayıtlara sımsıkı sarılarak, kendilerini ve inançlarını koruma yolunda kararlı olmalıdırlar. Bu, onları dünyevi kaygılardan uzaklaştırıp, manevi olarak güçlü kılar.

İkinci olarak, ibadetlerini çekinmeden yerine getirmek, Allah’a (c.c) olan sevgi ve bağlılığın göstergesidir. Namaz, oruç, zekât ve diğer ibadetler, Müslümanların Allah (c.c) ile bağlarını kuvvetlendiren ibadetlerdir. Bu ibadetleri yerine getirirken, gençlerin içlerindeki samimiyeti ve bağlılığı göstermekten çekinmemeleri gerekir. Toplumun bazen bu ibadetlere bakış açısı olumsuz olabilse de Allah’ın (c.c) rızası ve sevabı, her zaman insanın iç huzurunu ve manevi gelişimini sağlar. Bu nedenle, gençler, ibadetlerini gizlemeksizin, samimiyetle yerine getirmeli ve Allah’a (c.c) olan sevgi ve bağlılıklarını açıkça göstermelidirler.

Üçüncü olarak, etraflarındaki insanların sözlerine kulak asmadan, kendi inançlarına göre yaşamaları, onların özgür iradelerini ve manevi duruşlarını gösterir. Toplumda zaman zaman farklı görüşler ve eleştiriler olabilir. Ancak, gerçek Müslüman, Allah’ın (c.c) emrettiği doğrulara sadık kalmalı ve başkalarının olumsuz sözlerine aldırış etmemelidir. Bu, onların iç disiplinini ve kararlılığını artırır. Ayrıca, böyle bir duruş, diğer gençlere de örnek olur ve İslam’ın güzelliklerini yansıtarak, toplumda daha fazla kabul görmelerine katkı sağlar.

Madde 9: “Hayatta sorumluluk almaktan çekinmem.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	24	6,0	6,0	6,0
	katılmıyorum	13	3,2	3,3	9,3
	kararsızım	73	18,2	18,3	27,5
	katılıyorum	133	33,2	33,3	60,8
	kesinlikle katılıyorum	157	39,2	39,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 25. “Hayatta sorumluluk almaktan çekinmem.”

İslamî kimlik ölçeğimizin dokuzuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “Hayatta sorumluluk almaktan çekinmem.” İfadesine karşılık olarak; 24 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 13 kişi “katılmıyorum”, 73 kişi “kararsızım”, 133 kişi “katılıyorum” ve 157 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %27,6’sına karşılık gelmektedir.

Gençlik çağları, bireylerin kimliklerini geliştirdiği, sosyal beceriler kazandığı ve gelecekteki hayatları için temel değerleri benimsediği kritik bir evredir. Bu dönemde gençlerde sorumluluk almak, onların hem kişisel hem de sosyal gelişimlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Sorumluluk, bireylerin kendi fiillerinin sonuçlarını kabullenme yeteneği olarak tanımlanabilir. Gençlerin bu sorumlulukları alması, onların bağımsızlık düşüncelerini artırırken, aynı zamanda toplumsal uyum ve etik değerlerin gelişmesi hususunda da katkı sağlamaktadır. Sorumluluk bilincinin gelişmesi, gençlerin kendi ayakları üzerinde durabilme yetisini, öz saygılarını ve bireysel yeterlilik duygularını güçlendirmektedir. Yapılan araştırmalar, sorumluluk duygusu gelişmiş bireylerin zorlayıcı yaşam koşullarıyla başa çıkma becerilerinin daha yüksek olduğunu ve genel yaşam doyumlarının arttığını ortaya koymaktadır.²⁶⁶ Gençler, sorumluluk alarak karar verme süreçlerine katıldıklarında, problem çözme becerilerini geliştirir ve eleştirel düşünme yeteneklerini güçlendirirler. Bu süreç, onların gelecekteki yaşamlarında karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma yetisi kazandırır.²⁶⁷

Gençlerin sorumluluk alması, sosyal ilişkilerinin kuvvetlenmesine de katkı sağlar. Aile içinde, okulda veya sosyal hayatta sorumluluk üstlenmek, gençlerin empati kurma yeteneklerini geliştirir ve sosyal ilişkilerini güçlendirir. Sorumluluk, insanların başkalarının ihtiyaçlarını görebilme ve topluma katkıda bulunma bilincini geliştirir. Söz konusu bu durum, genç bireylerin toplumsal sorumluluk bilinci

²⁶⁶ Aslı Taylı, “Sorumluluğun Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (2013), 68- 84.

²⁶⁷ Hamza Özdemir, Taner Atmaca, (2022). “Sosyal sorumluluk çalışmalarının öğrencilerin sosyal gelişimlerine etkisinin öğretmenlerin görüşlerine göre incelenmesi” *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 6(2) (2022), 69-89.

kazanmalarına ve sosyal adalet temelli konularda farkındalık geliştirmelerine önemli ölçüde katkı sunmaktadır.²⁶⁸

Eğitim faaliyetleri, gençlerin sorumluluk alma becerilerini geliştirmeleri açısından çok önemlidir. Öğrencilerin liderlik rolleri üstlenmeleri, ortak projelerde aktif görev almaları ve okul etkinliklerine katılım göstermeleri, bireysel sorumluluk duygularını pekiştirecektir.²⁶⁹

İslam dini de sorumluluk almayı, bu bilinçte yetişmeyi her zaman önemli görmüştür. Gençlerimize uygulamış olduğumuz ankete göre, bazı gençler sorumluluk almaktan çekindiklerini ifade etmişlerdir. Çalışmamızın bu kısmında genç sahâbe-i kirâma verilen sorumluluk örneklerinden bahsedeceğiz. Hz. Peygamber (s.a.v.) gençlere önemli sorumluluklar vermiştir. Gençlerin yaşları gereği sergiledikleri kural tanımaz, başına buyruk tutumları, onlara kendilerini değerli ve sorumlu hissettirecek görevler verilerek dönüştürülebilir.²⁷⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.) genç yaşlı demeden her Müslümana değer vermiş, onların dertlerine derman olmuş, vakti geldiğinde çok önemli sorumluluklar vermiştir. Bu sorumluluklar eğitim, devlet işleri, ordu komutanlığı gibi çok önemli meselelerde gerçekleşmiştir. Hz. Ali'nin Yemene kadı olarak görevlendirilmesi,²⁷¹ Muâz b. Cebel'in Yemen'e vali tayin edilmesi,²⁷² Usame b. Zeyd'in ordu komutanı olarak görevlendirilmesi,²⁷³ Abdullâh b. Amr b. As'ın ilmine ve zekasına güvendiği için ona hadis yazımında özel olarak müsaade etmesi²⁷⁴ Mus'ab b. Umeyr'in birinci akabe biâtından sonra Medine'ye İslam'ı tebliğ ve

²⁶⁸ Adem Ateş, *Öğrencilerin Özgüven ve Sorumluluk Duygusunun Akademik Başarı Üzerindeki Rolü*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, 2020), 15-17.

²⁶⁹ Ateş, *Öğrencilerin Özgüven ve Sorumluluk Duygusunun Akademik Başarı Üzerindeki Rolü*, 19-22.

²⁷⁰ Hayati Hökelekli, “Hz. Peygamberin Çocuk ve Gençlere Yaklaşımı, Hz. Muhammed ve Gençlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 47.

²⁷¹ Ebû Dâvûd, “Kazâ”, 6.

²⁷² İbn Sa'd *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 7/438.

²⁷³ Buhârî, “Megâzî”, 87; Müslim, “Fedâil”, 63.

²⁷⁴ İbn Sa'd *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 2, 373.

öğretmen olarak görevlendirilmesi²⁷⁵, Zeyd b. Sâbit'i vahiy kâtibi yapması, gençlere verilecek sorumluluklar bağlamında en güzel örneklerdendir.

Bir sonraki dört maddemizin konuları birbirine yakın olması hasebiyle birlikte ele alacağız. 15, 3, 22 ve 31 numaralı İslamî kimlik ölçeği maddelerimizi birlikte değerlendireceğiz.

Madde 15: “*Helal ve haramlara dikkat ederim.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	11	2,7	2,8	2,8
	katılmıyorum	38	9,5	9,5	12,3
	kararsızım	68	17,0	17,0	29,3
	katılıyorum	78	19,5	19,5	48,8
	kesinlikle katılıyorum	205	51,1	51,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 26. “*Helal ve haramlara dikkat ederim.*”

İslamî kimlik ölçeğimizin on beşinci maddesinde, gençlere yöneltilen “*Helal ve haramlara dikkat ederim.*” ifadesine karşılık olarak; 11 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 38 kişi “*katılmıyorum*”, 68 kişi “*kararsızım*”, 78 kişi “*katılıyorum*” ve 205 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %29,3’üne karşılık gelmektedir.

Madde 3: “*Bir Müslüman olarak yerine getirmem gereken tüm ibadetleri yerine getiriyorum.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	20	5,0	5,0	5,0
	katılmıyorum	70	17,5	17,5	22,5
	kararsızım	156	38,9	39,0	61,5
	katılıyorum	91	22,7	22,8	84,3
	kesinlikle katılıyorum	63	15,7	15,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 27. “*Bir Müslüman olarak yerine getirmem gereken tüm ibadetleri yerine getiriyorum.*”

²⁷⁵ Buhârî, “Menâkıbu'l-Ensâr”, 46.

İslamî kimlik ölçeğimizin üçüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “*Bir Müslüman olarak yerine getirmem gereken tüm ibadetleri yerine getiriyorum.*” ifadesine karşılık olarak; 20 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 70 kişi “*katılmıyorum*”, 156 kişi “*kararsızım*”, 91 kişi “*katılıyorum*” ve 63 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %61,5’ine karşılık gelmektedir.

Madde 22: “*Karşı cins ile olan ilişkilerimi her zaman İslami doğrultuda yaşarım.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	27	6,7	6,8	6,8
	katılmıyorum	66	16,5	16,5	23,3
	kararsızım	89	22,2	22,3	45,5
	katılıyorum	74	18,5	18,5	64,0
	kesinlikle katılıyorum	144	35,9	36,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 28. “*Karşı cins ile olan ilişkilerimi her zaman İslami doğrultuda yaşarım.*”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi ikinci maddesinde, gençlere yöneltilen “*Karşı cins ile olan ilişkilerimi her zaman İslami doğrultuda yaşarım.*” ifadesine karşılık olarak; 27 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 66 kişi “*katılmıyorum*”, 89 kişi “*kararsızım*”, 74 kişi “*katılıyorum*” ve 144 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %45,6’sına karşılık gelmektedir.

Madde 31: “*Dini ve dünyevi olan iki şey arasında kalsam dini olanı tercih ederdim.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	21	5,2	5,3	5,3
	katılmıyorum	35	8,7	8,8	14,0
	kararsızım	64	16,0	16,0	30,0
	katılıyorum	87	21,7	21,8	51,8
	kesinlikle katılıyorum	193	48,1	48,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 29. “Dini ve dünyevi olan iki şey arasında kalsam dini olanı tercih ederdim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz birinci maddesinde, gençlere yöneltilen “*Dini ve dünyevi olan iki şey arasında kalsam dini olanı tercih ederdim.*” İfadesine karşılık olarak; 21 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 35 kişi “*katılmıyorum*”, 64 kişi “*kararsızım*”, 87 kişi “*katılıyorum*” ve 193 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %30,1’ine karşılık gelmektedir.

Helaller ve haramlar, İslam dininin temel yapı taşlarından biridir ve insanların hayatlarını şekillendiren önemli kuralları ifade eder. Ancak, modernizmin getirdiği yenilikçi fikirler, özellikle gençler arasında helal ve haramlara dikkat edilmesini zorlaştırmış, hatta engellemiştir. Bu kısımda gençlerin helal ve haram anlayışlarının nasıl şekillendiğini, yaşanan bu olumsuz durumun arkasındaki bireysel, toplumsal ve psikolojik faktörleri incelemeyi amaçlamaktayız. Gençler, sosyal çevrelerinden, aile yapılarından ve medya araçlarından etkilenerek helal ve haram kavramlarını kendilerine uyarlayarak içselleştirmeye çalışırlar. Ailelerin dini değerleri ve pratikleri, gençlerin inandığı şeyleri belirlemede önemli bir rol oynar. Fakat, günümüzde gençlerin birçoğu, İslâmî değerlerinden uzaklaşmakta ve toplumun oluşturduğu baskılar altında farklı fikir ve oluşumları benimsemektedir. Sosyal medya ve eğlence platformları, gençlerin dikkat etmesi gereken helal ve haram hassasiyetlerine yönelik düşüncelerini değiştirmekte ve daha seküler bir yaşam tarzının örneklerini onlara sunmaktadır. Bu durum karşısında İslamî kimliğinde zafiyet bulunan genç bireyler, gayri İslamî düşüncelerin etkisi altına girebilmektedir. Gençler bulundukları gelişim evresinde, kimlik arayışı ve bağımsızlık isteği ile donatılmıştır. Bu süre zarfında, gençler kendi değerlerini oluşturma gayreti içine gireceklerdir. Bu durum onlarda, helal ve haramlara karşı sorgulayıcı bir yaklaşımda sergilemelerine yol açabilir. Ayrıca, çalışmamızda değindiğimiz akran baskısı ve toplum tarafından kabullenme isteği, gençlerin dînî kurallara uyma noktasında yanlış seçimler yapmasına sebep olabilir. Bu psikolojik etkenler, gençlerin helal ve haram sınırlarını esnetmelerine ve bu kavramları daha bireysel bir şekilde değerlendirmelerine yol açmaktadır.

Anket verilerimize baktığımızda ibadetlerini yerine getirmekte sorunlar yaşayan, İslamî hassasiyetlere yeterince riayet etmeyen gençlerimizin oranı %61,5, helal ve haramlara dikkat edemediğini ifade edenlerin oranı %29,3, karşı cins ile olan ilişkilerinde İslamî çizgiyi gözetme konusunda yetersiz kalan oranı %45,6, ve son olarak âhiretini ile Dünyasını etkileyecek olan durumlarda dünyevi olanı tercih edenlerin oranı ise %30,1'dir. Elimizdeki bu veriler bize gençlerin yaşantısında yaptıkları tercihlerde İslamî kriterleri tercih etmekte zayıf kaldıklarını ve bu durumun onların kimlik gelişimini olumsuz etkilediğini görmekteyiz. Çalışmamızın bu bölümünde söz konusu maddelerle bağlantılı olan, Kur'an ve Sünnet'de sabit olan, bazı örnek ayet ve hadisler zikredeceğiz.

Helal ve haramlara riayet etme ile ilgili deliller:

1-) *“Ey insanlar. Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin. Şeytanın adımları ardınca gitmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.”*²⁷⁶

2-) *“Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helâl olanlarından yiyin! Eğer yalnız Allah'a (c.c) kulluk ediyorsanız O'na şükredin.”*²⁷⁷

3-) *“Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınmak ve putlara kurban kesmek için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.”*²⁷⁸

4-) *“Helâl bellidir; haram da bellidir. İkisinin arasında ise birtakım şüpheli şeyler vardır ki insanların çoğu bunları bilmezler. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse, harama düşmüş olur...”*²⁷⁹

²⁷⁶ el-Bakara, 2/168.

²⁷⁷ el-Bakara, 2/172.

²⁷⁸ el-Mâide, 5/90.

²⁷⁹ Müslim, “Müsâkât”, 107.

5-) “Helâl, Allah’ın (c.c) Kitabı’nda helâl kıldıklarıdır. Haram da Allah’ın (c.c) Kitabı’nda haram kıldıklarıdır. Hakkında bir şey demedikleri ise müsamaha gösterdiği (mübah) şeylerdendir.”²⁸⁰

Bu şekilde örnek verilebilecek birçok ayet ve hadis bulmak mevcuttur. Verdiğimiz delillerden de bellidir ki Allah (c.c) ve Rasûlü (s.a.v.) haram olan hususları bizlere bildirmiş, onun dışında kalan şeyler şüpheli değilse ibâha-i asliyye²⁸¹ ilkesi gereği insanlar için helal olduğu ifade edilmektedir.

Helal ve haramların gençlerde uyandırdığı manayı daha da derinleştirmek için bereket kavramını onlara anlatmalıyız. Helal olan her şeyin bereketli olduğunu, haram olan işlerin ise bu bereketi ortadan kaldırdığını anlatmalıyız. Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: “Allah (c.c) aranızda rızıklarınızı dağıttığı gibi ahlakınızı da dağıtmıştır. Şüphesiz Allah (c.c) dünyayı sevdiği kişiye de sevmediği kişiye de verir. Dini ise sadece sevdiklerine verir. Allah kime dini vermişse onu sevmiştir. Nefsini elinde tutan Allah’a (c.c) yemin olsun ki dili ve kalbi Müslüman olmadığı takdirde kul Müslüman olamaz. Komşusu kötülüğünden emin olmadığı takdirde iman etmiş olamaz. Haramdan bir mal kazanmış olan kimse onunla infakta bulunsa da malı bereketlenmez. Tasadduk etse kabul edilmez. Ölümünden sonra geride bıraksa cehenneme azık olur. Şüphesiz Allah (c.c) bir kötülüğü başka bir kötülükle ortadan kaldırmaz. İyilik kötülüğü siler, kötülük ise pisliği temizlemez.”²⁸² Helal olup bereketlenen her şeyin kişinin ahiretine de dünyasına da faydalarından bahsetmeliyiz.

İncelediğimiz anket maddeleri içinde İslamî kimlik ölçeğimizin 22. Maddesi için özel olarak birkaç hususa değinmemiz doğru olacaktır. Genlerimizin karşı cins ile olan ilişkilerinde dinin emir ve yasaklarını gözeterek hareket etmemesi, birçok kötülüğü de beraberinde getirmektedir. Bu husus ile ilgili ayet ve hadisler çok net olmasına karşın insanın en büyük düşmanı olan nefis²⁸³ karşısında özellikle

²⁸⁰ Tirmizî, “Libâs”, 6; İbn Mâce, “Et’ime”, 60.

²⁸¹ İbrahim Kâfi Dönmez, “Mubah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2020), 30/ 339-343.

²⁸² Ahmed b. Hanbel, “Müsneid”, 6/189.

²⁸³ Süleyman Uludağ, “Nefis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 2006), 32/ 529-531.

gençlerimiz maalesef bu savaşı kazanamıyor ve inandığı ile örtüşmeyen hal ve davranışlar içerisinde girebiliyorlar. Kur'an ve Sünnette bu konu ile ilgili mesajları paylaştıktan sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu durumlar karşısında ki tutum ve davranışlarını, gençlere olan yaklaşımlarını ele alacağız.

1-) *"Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o hayâsızlıktır, çok kötü bir yoldur."*²⁸⁴

2-) *"Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu onlar için daha arındırıcıdır. Allah (c.c) onların bütün yaptıklarından haberdardır."*²⁸⁵ *"Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Dışarıda kalanlardan başka ziynetlerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, başka kadınlar, hizmetlerinde bulunan köleleri ve câriyeleri, cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye süslerini göstermesinler. Yürürken, gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler, Hepiniz Allah'a (c.c) tövbe edin, umulur ki kurtuluşa erersiniz"*²⁸⁶

3-) *"Ey Peygamber (s.a.v.) Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, dış giysilerini üzerlerine bürünsünler. Bu, tanınıp rahatsız edilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah (c.c) ziyadesiyle bağışlamakta ve çok esirgemektedir."*²⁸⁷

4-) *"Allah'ım! (c.c) Senden hidayet, takva, iffet, gönül zenginliği isterim."*²⁸⁸

5-) *"Kim bana iki dudağı arasındakini ve iki bacağı arasındakini korumayı garanti ederse, ben de ona cenneti garanti ederim."*²⁸⁹

Bu konu bağlamında verilebilecek çok sayıda ayet ve hadis vardır. Şimdi de Peygamber efendimizin (s.a.v.) bu durum karşısında ki tutumuna örnek olacak birkaç

²⁸⁴ el-İsrâ, 32.

²⁸⁵ en-Nûr, 30.

²⁸⁶ en-Nûr, 31.

²⁸⁷ el-Ahzâb, 56.

²⁸⁸ Müslim, "Zikr", 72; İbn Mâce, "Dua" 2.

²⁸⁹ Buhârî, "Rikâk", 23.

rivayeti anlamaya çalışalım. Gençlerin yaşadıkları karşısında onlara karşı olan tutumlarımız çok önemlidir. Hata yaptıklarında göstereceğimiz hal ve hareketler, söyleyeceğimiz sözler, onları bu durumdan caydırabileceği gibi, aramızdaki bağların tamamen kopmasına da sebep olabilir. Tam da bu noktada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) karşılaştığı bir genç ile aralarında geçen diyalogu kendimize şiar edinmemiz gerekmektedir. Bir genç Peygamber efendimizin (s.a.v.) huzuruna gelerek: "*Yâ Resûlallah /s.a.v), bana zina yapmam için izin ver*" demiştir. Orada bulunan sahâbîler öfkelenerek gencin üzerine yürürler ve ona kızarlar. Hz. peygamber (s.a.v.) ise onların aksine "*O genci bana getirin*" der. Hz. Peygamber (s.a.v.) önce genci dinler ve şöyle buyurur: "*Bu zina fiilinin annene yapılmasını ister misin?*" diye gence sorar. Genç asla istemeyeceğini belirtir. Peygamberimiz'de (s.a.v.) diğer insanların da böyle düşündüğünü ona söyler. Daha sonra, peşi sıra kızı, kız kardeşi, halası ve teyzesi içinde aynı soruları sorar ve her defasında gençten "Hayır" cevabını alınca, Hz. Peygamber (s.a.v.) genç için şöyle bir dua eder: "*Yâ Rabbi bu gencin günahlarını affet, kalbini pak et, iffetini muhafaza et.*" Bu olay üzerine o genç bir daha zinaya meyletmez.²⁹⁰ sahâbe-i kirâmın bu kadar sinirlendiği, öfkелendiği bir durum karşısında Peygamber efendimizin (s.a.v.) sakin kalması, gencin hâlini anlayarak, ona, yaptığıının yanlış olduğunu anlatması, bizlerin, en başta ebeveynlerin gençlerin yaşadıkları olaylar karşısında itidal sahibi olması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak gençlerimize Kur'an ve Sünneti, iffeti, helali ve haramı sürekli hatırlatmalıyız. Yapılan her fiilin bir karşılığının olduğunu, Allah'ın (c.c) rızasının olmadığı işlerde, dünya ve ahiret için kötü sonuçları olacağını anlatmalıyız. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) örneklığı, Hz. Yusuf'un iffet ve teslimiyeti, her fırsatta dile getirilmelidir. Aile içinde sık sık sohbet ederek karşılıklı güven ortamının oluşturulmalıdır. Denetimsiz bir sosyal medya kullanım fırsatı verilmemelidir. Tüm bu çözüm yolları aileler, eğitimciler ve toplumun önde gelen rol ve modelleri tarafından uygulanmalı, bu fikre öncülük etmelidirler.

Madde 16: "*Gerekli gördüğüm zamanlarda yalan söylerim.*"

²⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/256-257.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	54	13,5	13,5	13,5
	katılmıyorum	58	14,5	14,5	28,0
	kararsızım	112	27,9	28,0	56,0
	katılıyorum	132	32,9	33,0	89,0
	kesinlikle katılıyorum	44	11,0	11,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 30. “Gerekli gördüğüm zamanlarda yalan söylerim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on altıncı maddesinde, gençlere yöneltilen “*Gerekli gördüğüm zamanlarda yalan söylerim.*” İfadesine karşılık olarak; 54 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 58 kişi “*katılmıyorum*”, 112 kişi “*kararsızım*”, 132 kişi “*katılıyorum*” ve 44 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %72’sine karşılık gelmektedir.

İslamî kimlik ölçeğimizin on altıncı maddesini ayrı olarak ele almak istedik. Çünkü gençlerimiz arasında en çok rastladığımız, İslam’ın özü ile bağdaşmayan yalan unsuru, ankete katılan gençlerimizin oranından da belli olacağı üzere azımsanmayacak derecededir. Hiçbir toplum ve coğrafyada din fark etmeksizin yalan, hoş karşılanmaz, kullanılması ayıp bir davranış olarak belirtilmektedir. Dinimizde de bu durum hem ayetlerde hem de hadislerde defalarca yasaklanmış, bir Müslümana yakışmayan durumlar arasında sayılmıştır.

Yalan söyleme davranışı, insan tutumlarının olumsuz bir tarafıdır ve özellikle ergenlik çağı, bu davranışın yoğun bir şekilde gözlemlendiği bir evredir. Gençler, sosyal ilişkilerin yoğun olduğu, kimlik arayışının devam ettiği ve bağımsızlık arzusunun arttığı bir dönemde bulunurlar. Bu sebeple, yalan söyleme davranışının arka planında psikolojik ve sosyal etkenler bulunmaktadır. Yalan söyleme davranışı, sosyal ortamlarda, gençlerin kendilerini koruma içgüdüğü ve sorunlarından kaçma amacıyla

başvurdıkları bir çıkış yolu olarak görülebilir.²⁹¹ Çocukluk döneminde de bu durum oluşabilir ve bu durumun birçok bilişsel ve sosyal sebepleri olabilir.²⁹²

İslam’da yalan konuşmanın yerini daha iyi anlayabilmek adına Kur’an ve Sünnetten örnekler vereceğiz;

1-) *“Kalplerinde bir bozukluk vardır, Allah da (c.c) onlardaki bozukluğu arttırmıştır. Yalan söylemeleri yüzünden, kendilerine acı verici bir azap da vardır.”*²⁹³

2-) *“Münafıklar sana geldiğinde, “Tanıklık ederiz ki sen gerçekten Allah’ın (c.c) elçisisin” derler. Senin hiç kuşkusuz kendi elçisi olduğunu Allah elbette biliyor; ama Allah (c.c) tanıklık eder ki münafıklar kesinlikle yalan söylemektedirler.”*²⁹⁴

3-) *“Ey iman edenler. Allah’tan (c.c) sakının ve doğru söz söyleyin. Böyle davranırsanız, Allah (c.c) işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah (c.c) ve Resulüne (s.a.v.) itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur.”*²⁹⁵

4-) *“Resûlullah (sav) üç kere, 'Size büyük günahların en büyüğünü söyleyeyim mi?' buyurdu. “Evet söyle yâ Resûlallah (s.a.v.)” dedik. Bunun üzerine Resûlullah, “Allah'a (c.c) ortak koşmak ve anne-babaya saygısızlık etmektir.” buyurdu. Sonra arkasına yaslanmış durumdayken, doğruldu ve şöyle buyurdu: 'Dikkat edin (buna ek olarak) yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır. Bu cümleyi o kadar çok tekrarladı ki 'Susmayacak.' dedim.”*²⁹⁶

5-) *“Hz. Ali (r.a) anlatıyor: "Allah Rasûlü (s.a.v.) buyurdular ki: "Benim hakkımda yalan söylemeyin. Zirâ benim üzerime yalan uyduran cehenneme girer.””*²⁹⁷

²⁹¹ Mustafa Remzi Atay, *Çocuklarda Uyum Sorunları ve Psikolojik Danışma Ergenlik Dönemi ve Yalan Söyleme Davranışı* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü 2020, 1-2.

²⁹² Muhammed Şükrü Aydın, “Çocuklarda Yalan Söyleme Davranışı ve Gelişim Süreçleri”, *Muhakeme Dergisi* 4(1) (2021, 7-9.

²⁹³ el-Bakara, 2/10.

²⁹⁴ el-Münâfıkûn 63/1.

²⁹⁵ el-Ahzâb, 33/70-71.

²⁹⁶ Buhârî, “Edeb”, 6.

²⁹⁷ Buhârî, “İlm”, 38; Müslim, “Mukaddime”, 1; Tirmizî, “İlm” 8.

6-) “Yazıklar olsun o kimseye, insanları güldürmek için konuşur ve yalan söylerler yazık ona, yazık ona...”²⁹⁸

Bu konu bağlamında birçok ayet ve hadis zikredilebilir. Önemli olan gençlerimize bu hususları ulaştırabilmek, içinde bulundukları durumdan onları en az zararla kurtarabilmektir.

Yukarıda ifade edilen ayet ve hadisler, yalan söyleme davranışının bir Müslümana yakışmadığını, İslami düşünceye uygun olmadığını, yalanın münafıklık alameti olduğunu ve büyük günahlar arasında zikredildiğini göstermektedir. Özellikle gençler arasında şaka yoluyla yalan söyleme fiilinin kalıcı hale gelmesi söz konusudur. Gençlerin yalan söyleme davranışını sergilemeleri çok farklı sebeplere dayanabilir. Bunların en başında, karşılaştıkları sorunlar karşısında çıkış yolu arama ve kendilerini ifade etme noktasında yaşadıkları zorluklar gelmektedir. Yalan söyleme davranışıyla ilgili yapılan çalışmalar, insanların yalan söyleme gerekçesinin en önemli sebeplerinin cezadan kaçınma ve ödül elde etme isteği olduğunu göstermektedir.²⁹⁹ Yalan, insanların arasında beyaz yalan ya da pembe yalan şeklinde normalleştirilmektedir. Bu tür yalanların ahlakî sorunlar teşkil etmediği ve yanlış bir davranış olarak kabul görmediği benimsenmektedir. Bu araştırmalar, yalan söyleme davranışının özellikle çocukluk dönemlerinde kolay bir kurtuluş yolu olduğu düşüncesini bireylere öğretmektedir. Bu davranışı alışkanlık haline getiren çocuklar, genç bireyler haline geldiklerinde söyledikleri ifadelerin yanlış olduğunu düşünmezler ve bu kötü alışkanlığa devam edebilirler.

Yalan söyleme davranışı, insanların iletişimde yaygın olarak kullanılan ve çeşitli psikolojik, sosyolojik ve kültürel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan bir davranıştır. Müslüman gençler arasında da yalan söyleme davranışı, bireysel ve çevresel faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir.

Dinimiz, yalanı ciddi şekilde yasaklamış ve dürüstlüğü teşvik etmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Kur'an-ı Kerim ve hadislerde yalan söylemenin İslam dini

²⁹⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 88.

²⁹⁹ Detaylı bilgi için bk. Muhammed Şükrü Aydın- Sercan Balım, “Neden yalan söyleriz? Üniversite öğrencileri ve yetişkinlerin yalan söyleme davranışlarına keşifsel bir bakış”, *Nesne*, 9(20), 291-304.

ile bağdaşmayan bir eylem olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu dini öğretiler, Müslüman gençlerin yalan söyleme davranışlarını azaltmayı ve dürüstlüğü benimsemeyi amaçlar. Ancak, gençler bazen çeşitli sebeplerle bu dini ve ahlaki değerlerin dışına çıkabilmektedir.

Araştırmalar, gençlerin yalan söyleme davranışlarını çeşitli faktörlere bağlamaktadır. Bunlar arasında arkadaş çevresi, aile tutumu, okul ortamı ve sosyal medya etkileri bulunmaktadır. Örneğin, arkadaş çevresinde yalan söylemenin kabul gördüğü veya teşvik edildiği durumlarda, gençlerin bu davranışı sergileme olasılığı artabilir. Ayrıca, aile içinde dürüstlüğün yeterince vurgulanmaması veya çocuğa karşı tutarsız disiplin uygulamaları, yalan söyleme eğilimini güçlendirebilir. Bu alanda yapılmış araştırmalar bize gösteriyor ki insanların yalan söyleme gerekçesinin en önemli sebepleri cezadan kaçınma ya da ödül elde etme çabasıdır.³⁰⁰

Dini inançlar ve ahlaki değerler, gençlerin yalan söyleme davranışlarını azaltmada önemli bir rol oynar. Müslüman gençler, İslam'ın örnek şahsiyetleri doğrultusunda, dürüstlüğü benimsemeye teşvik edilirse, yalan söyleme oranları düşebilir. Bununla birlikte, gençlerin psikolojik ihtiyaçları, özgüven eksikliği veya sosyal baskılar gibi faktörler de yalan söyleme davranışını etkileyebilir.

Sonuç olarak, Müslüman gençlerin yalan söyleme davranışları, dini değerler ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle şekillenir. Bu davranışların azaltılması için, dini eğitim ve ahlaki değerlerin gençlere etkili şekilde aktarılması, aile ve okul ortamında dürüstlüğün teşvik edilmesi önemlidir.

Madde 17: *“Bazen çevremdeki insanların beni anlamadıklarını düşünüyorum.”*

³⁰⁰ Detaylı bilgi için bk. Paul Ekman, *Çocuklar Neden Yalan Söyler?* Çev. Çiğdem Dirhemsiz (İstanbul: Yakamoz Yayınevi, 2016)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	27	6,7	6,8	6,8
	katılmıyorum	21	5,2	5,3	12,0
	kararsızım	83	20,7	20,8	32,8
	katılıyorum	104	25,9	26,0	58,8
	kesinlikle katılıyorum	165	41,1	41,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 31. “Bazen çevremdeki insanların beni anlamadıklarını düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “Bazen çevremdeki insanların beni anlamadıklarını düşünüyorum.” İfadesine karşılık olarak; 27 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 21 kişi “katılmıyorum”, 83 kişi “kararsızım”, 104 kişi “katılıyorum” ve 165 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Bireylerin ergenlik dönemleri, onların fiziksel, duygusal ve hormonal olarak en çok değişime uğradığı bir gelişim dönemidir. Bu gelişim evresinde genç bireyler çevresini ve kendine uyum sürecinde bazı zorluklar yaşayabilir. Bu dönem içerisinde gelişim sorunları yanında oluşan en büyük temel sorunlardan birisi kuşkusuz kimlik karmaşasıdır. Çalışmamızın da konusu olması sebebiyle gençlerin ergenlik dönemlerinde yaşadığı kimlik karmaşasının onların İslamî kimliklerini nasıl etkilediğini ve bu etkilerin nasıl düzeltilebileceğini ele almaya çalışacağız. Bu dönemde pozitif anlamda bir kimlik ve karakter oluşumu gösteren bireyler daha özverili ve kendisini iyi tanıyan bireyler haline gelirler. Bu dönemde negatif anlamda bir kimlik oluşumu gerekçesiyle bireyler kendilerini iyi tanımayan, içe kapanık, üretken olmayan durgun bireyler haline gelebilirler. Ergenlik dönemi içerisinde bireyler, aileden ve diğer insanlardan bağımsız bir hayat sürebilme düşüncesi içerisinde olurlar. Bu sebeple kendilerini onlardan uzak tutma ya da fikirlerinin

ebeveynler tarafından anlaşılmadığı düşüncesi ortaya çıkabilmektedir. Bu olumsuz duygular, onlar da yalnızlık duygusuna da yol açabilir.³⁰¹

İnsanlar yaratılışı gereği sosyal bir varlıktır. Kuran-ı Kerim’de bu husus dile getirilmiş, insanların erkek ve dişilerden, birbirlerini tanıması için boylar ve kabileler halinde yaratıldığı şeklinde vurgulanmıştır.³⁰² Bu doğal etkileşimler, insanların birbirleri ile olan duygu ve düşünce aktarımını paylaşımlarını kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu etkileşimler ergenlik dönemindeki bireylerde azalma gösterebileceği gibi yalnızlık duygusuna da yol açabilir. Bu yalnızlık duygusu onlarda hayat şartlarını, kalitesini olumsuz yönde etkileyecektir.³⁰³ Yalnızlık yaşayan gençler, kendilerinin anlaşılmadığı düşüncesine varabilirler. Çünkü sosyal yaşantılarını kesintiye uğrattıklarından dolayı daha içe kapanık hale geleceklerdir. Bu durumda onların, diğer insanlar tarafından, kendilerini anlamadıkları şeklinde ifade etmelerine sebep olmaktadır. Bu durum ise gençlerin kendilerini toplum içinde ifade edememelerine sebep olacaktır. Yaşanan bu olumsuz durumlar gençler için "toplumsal yalnızlık" olarak da ifade edilmektedir.³⁰⁴

Anketimizin on yedinci maddesi “*Bazen çevremdeki insanların beni anlamadıklarını düşünüyorum.*” olan ifadesine gençlerin %88,1’i kadarı olumlu ve kararsız şeklinde dönüt vermiştir. Gençlerimizin içi kapanık halinin önüne geçmek, öz benliklerini geri kazanmaları için, çalışmamızın da asıl gayesi olan Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbîler üzerinde örnekler vererek değerlendirmeye çalışacağız. Gençlerin içe kapanıklık, yalnızlık ve anlaşılmadıkları düşüncesinin önüne geçmek için, onlarla olan ilişkilerimizi güçlendirmeli, ilgilerini çekecek faaliyetler düzenlemeli ve farklı ile özel sorumluluklar vermeliyiz. Bu durum onların kendilerini

³⁰¹ Ender Durualp, Pınar Çiçekoglu, “Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Yalnızlık Düzeylerinin İnternet Bağımlılığı Ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Dokuz Eylöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15/1 (2013), 35-43.

³⁰² el-Hucurât, 49/13.

³⁰³ Melih Sever, Seyhan Özdemir, “Uluslararası Öğrencilerin Algıladıkları Sosyal Destek Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi: Bir Karma Yöntem Çalışması”, *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi* (4) (2020), 51-60.

³⁰⁴ Mehmet Engin Deniz, Abdullah Ensar Uzun, Gülgün Uzun, “Ergenlerde Yalnızlığın Benlik Saygısı ve Duygusal Özerklik ile Açıklanması”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (61) (2022), 209-228.

size karşı daha yakın hissetmelerine olanak sağlayacaktır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) de bu şekilde bir uygulama ile gençleri kazanmıştır. Bu sebeple genç sahâbîleri her zaman yakınında ve kendisine sadık olarak bulmuştur.

Görev ve sorumluluk almak bireylerde sosyal açıdan aktif olmayı sağlayacaktır. Bunun ilk örneği Hz. Peygamber efendimizin (s.a.v.) genç yaşında dönemin en önemli cemiyetlerinden biri olan Hilfü'l-Fudûl cemiyetine katılması olarak söylenebilir. Kendisi de bu cemiyete katılmasının önemini şu şekilde ifade etmiştir: “Ben, Abdullah b. Cüd'an'ın evinde bir antlaşma yapılırken bulundum ki bu antlaşmayı güzel ve kızıl develere değişmem. İslam'da böyle bir antlaşmaya çağrılırsam derhal kabul ederim.”³⁰⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.) genç yaşında katıldığı bu cemiyetin onda oluşturduğu duygu ve muhabbetten olmalıdır ki İslam'ın hüküm sürdüğü dönemlerde gençler ile özel bir şekilde ilgilenmiştir. Anketimizin dokuzuncu maddesinde yapacağımız değerlendirmelerde sorumluluk bilincini özel olarak ele alacağımızdan dolayı burada bir örnek vererek geçmeyi uygun bulduk. Hz. Peygamber (s.a.v.) birçok alanda genç sahâbîlere özel görevler vermiştir. Bunlardan bir tanesi Zeyd b. Sâbit 'tir. Genç yaşta olmasına rağmen, Hz. Peygamber (s.a.v.) onun ilme olan sevgisi ve yatkınlığından dolayı başta vahiy katipliği olmak üzere birçok görev vermiştir. Hz. Ebûbekir döneminde Kur'an'ın cem edilmesi görevi de ona verilmiştir. Bu görevin ona tebliğ edilmesindeki en büyük etken Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Hz. Cebrail'in Kur'an-ı Kerim'in son okunuşunda yani arza-i âhire'de hazır bulunmasıdır.

Madde 23: “Siyasi ve sosyal etkenler neticesinde İslam'ın yanlış anlaşıldığını düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	48	12,0	12,0	12,0
	katılmıyorum	25	6,2	6,3	18,3
	kararsızım	97	24,2	24,3	42,5
	katılıyorum	123	30,7	30,8	73,3
	kesinlikle katılıyorum	107	26,7	26,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 32. “Siyasi ve sosyal etkenler neticesinde İslam'ın yanlış anlaşıldığını düşünüyorum.”

³⁰⁵ İbn Hişâm, *es-Siretü'n nebeviyye*, 1/141-142; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, 1/129.

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi üçüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “*Siyasi ve sosyal etkenler neticesinde İslam’ın yanlış anlaşıldığını düşünüyorum.*” ifadesine karşılık olarak; 48 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 25 kişi “*katılmıyorum*”, 97 kişi “*kararsızım*”, 123 kişi “*katılıyorum*” ve 107 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %81,9’sına karşılık gelmektedir.

Gençler tarafından İslam’ın yanlış anlaşılması birçok sebebe dayanabilmektedir. Tarihsel, sosyal, siyasal, medya ve eğitimsel faktörler olabilir.

İslamiyet, Arap Yarımadası’nda ortaya çıkan bir din olarak, tarihî süreç içerisinde farklı coğrafyalara yayılmıştır. Bu süre zarfında, çeşitli kültürler ve medeniyetlerle etkileşimde bulunmuştur. Bu etkileşimler, İslam’ın temel öğretilerinin farklı yorumlanmasına yol açmıştır. Siyasi çıkar ilişkileri, şahsi menfaatler, yeni fetihlerle genişleyen topraklar gibi temel nedenler farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca, İslam’ı zedelemek, ona olan güveni sarsmak amacıyla yapılan söylemler ve gruplar da ortaya çıkmıştır. Bu durum, dinin özünden sapmalara ve yanlış anlaşılmalara yol açmaktadır. Özellikle bazı kesimler, İslam’ı kendi ideolojilerini meşrulaştırmak için araç olarak kullanmışlar ve bu da dinin yanlış yorumlanmasına neden olmuştur. Bu tür grupların eylemleri, İslam’ın barış ve hoşgörü ortamının kaybolmasına ve zedelenmesine sebep olmaktadır.

İslam’ı zedeleyen en büyük fikir akımlarından bir tanesi şüphesiz İslamofobi söylemidir. Çok farklı tanımlar yapılmakla birlikte genel manada, İslam’a olan nefret ve düşmanlık söylemlerini ifade eden, Müslümanlara olan güvenin kaybolması gerektiğini içeren bir söylemdir.³⁰⁶ İslamofobi’yi destekleyen ana unsurlar; ırkçı söylemler, oryantalizm, medeniyetler çatışması, farklı görüşleri dışlama gibi temel etkenlerdir.³⁰⁷ 80’li yılların başından beri az konuşulan bu kavram, ABD’de 11 Eylül

³⁰⁶ Murat Aktaş, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 3/1 (Mayıs 2014), 36.

³⁰⁷ Hüsnü Ezber Bodur, “Batı’da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi”, *İlahiyat Akademi Dergisi* 6 (Aralık 2017), 72.

saldırıları ile birlikte daha da gün yüzüne çıkarılmıştır.³⁰⁸ Özellikle 1997 de İngiliz kuruluşu olan “Runnymede Trust” tarafından yayınlanan “*Islamophobia: A Challenge For Us All*” (İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma)” adlı rapora dayandırılmaktadır.³⁰⁹

İslam karşıtlığı adına ortaya atılmış ve yaygın biçimde dolaşıma sokulmuş bu kavram, gençlerimizin kendi inandıkları dine yönelik bakış açılarını etkilemektedir. Özellikle sosyal medyada, cihâd adı altında besmeleler çekilerek gerçekleştirilen terör faaliyetleri, insanların İslam’a olan duygularını olumsuz yönde etkilemektedir. Bizlere düşen en önemli görev, bu gerçeğe dışı algıların gençlerimize ulaşmasını engellemektir. Gençlerimizi sağlam bir İslamî kimlik ile donatmalıyız ki karşılaştıkları bu asılsız fikirlere karşı kendilerini ve temsil ettikleri değerleri koruyabilsinler. Nitekim, elimizden geleni yaptığımızda, Allah’ın yardımı ve hidayeti bizimle olacaktır. Kur’an-ı Kerim’de bu husus çok güzel bir ayet-i Kerime ile zikredilmiştir: “*Ey iman edenler! Siz kendi sorumluluklarınıza dikkat edin. Siz doğru gittiğiniz takdirde yanlış yola sapanlar size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah’adır (c.c) ve yapmakta olduğunuz her şeyi o zaman Allah (c.c) size bildirecektir.*”³¹⁰ Gayri İslami paylaşımlar karşısında Müslümanlar savunmacı bir yaklaşım sergilemelidir. Her duyulan haberi doğru diye aktarmamalı, gerekli araştırmaları yapmalıdır. Kur'an-ı Kerim'de " *Ey iman edenler! Bilmeden birilerine zarar verip de sonra yaptığınıza pişman olmamanız için, yoldan çıkmışın biri size bir haber getirdiğinde doğruluğunu araştırın.*"³¹¹ buyrulmaktadır. Maalesef gençlerimizin anket maddesine verdikleri cevaplara baktığımızda bu tür bilgilerden fazlasıyla etkileniyorlar. Bunun önüne geçmek için onların araştırma ve okuma alışkanlıklarının artırılması gerekmektedir.

Anketimizin otuzuncu ve otuz ikinci maddelerini birlikte ele alıp değerlendireceğiz.

³⁰⁸ Ekrem Ece, *Günümüz Avrupa’sında İslamofobi ve Yansımaları: Almanya ve Fransa Örneği* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2019), 4.

³⁰⁹ Erhan Akdemir, “11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı” *Avrupa Çalışmaları Dergisi* 8/1, (2009), 4-5.

³¹⁰ el-Mâide, 5/105.

³¹¹ el-Hucurât, 49/6.

Madde 30: “Dışarıdan bakıldığında Müslüman gibi yaşadığımı düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	37	9,2	9,3	9,3
	katılmıyorum	53	13,2	13,3	22,5
	kararsızım	78	19,5	19,5	42,0
	katılıyorum	109	27,2	27,3	69,3
	kesinlikle katılıyorum	123	30,7	30,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 33. “Dışarıdan bakıldığında Müslüman gibi yaşadığımı düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuzuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “Dışarıdan bakıldığında Müslüman gibi yaşadığımı düşünüyorum.” ifadesine karşılık olarak; 37 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 53 kişi “katılmıyorum”, 78 kişi “kararsızım”, 109 kişi “katılıyorum” ve 123 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %42,1’ine karşılık gelmektedir.

Madde 32: “İleride bir aile kurduğumda evlatlarımın benim gibi bir kişi olmasını isterdim.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	29	7,2	7,3	7,3
	katılmıyorum	23	5,7	5,8	13,0
	kararsızım	97	24,2	24,3	37,3
	katılıyorum	75	18,7	18,8	56,0
	kesinlikle katılıyorum	176	43,9	44,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 34. “İleride bir aile kurduğumda evlatlarımın benim gibi bir kişi olmasını isterdim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz ikinci maddesinde, gençlere yöneltilen “İleride bir aile kurduğumda evlatlarımın benim gibi bir kişi olmasını isterdim.” ifadesine karşılık olarak; 29 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 23 kişi “katılmıyorum”, 97 kişi “kararsızım”, 75 kişi “katılıyorum” ve 176 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde

işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %37,4'üne karşılık gelmektedir.

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz ve otuz ikinci maddeleri gençlerimizin şimdiye kadar ifade etmiş oldukları kimlik özellikleri neticesinde kendilerini nasıl gördükleri ve dışarıya olan yansımalarının onları memnun edip etmemesi noktasında bizlere yol göstermektedir. Her iki maddemizin de sonuçlarına bakıldığında gençlerin bir kısmı İslam'ı yaşayış şekillerinden memnun değiller. Hatta ileride gelecek olan nesiller için kendisini örnek bir Müslüman olarak ifade etmemektedirler. Bu durumun birçok sebebi vardır. Çalışmamızın başından itibaren belirttiğimiz olumsuz etkenlerin her biri bir araya geldiğinde gençler kendilerini yetersiz hissetmektedir. Gençlerde bu fikrin oluşum nedenlerini maddeler halinde yazarsak şu şekilde sıralayabiliriz;

1-) Gençlerin namaz kılmama, oruç tutmama, dini vecibeleri yerine getirmeme gibi davranışları, inandıkları din ile çelişen hayatları, onların kendilerini eksik hissetmelerine sebep olabilir.

2-) Gençlerin İslam kültüründe yeri olmayan Batı tarzı giyim, eğlence alışkanlıkları, sosyal medya kullanımı ve içerik seçimi gibi modern yaşam tarzının benimsenmesi, gençler tarafından Müslümanlık ile bağdaşmayan davranışlar olarak görülebilir.

3-) Gençlerin akıllarına takılan dini konuları sorgulaması, eleştirel bakış açısı ve İslam'a uygun olmayan fikirlerin onlara cazip gelmesi, gençler tarafından inançlarında zayıflık veya İslam'dan uzaklaşma olarak değerlendirilebilir.

4-) Gençlerin yaşadığı toplumda gördüğü baskı, sözlü şiddet, adaletsizlik, fikirlerine önem verilmemesi, gerekli eğitimin verilmemesi gibi onların dinden uzaklaşmasına veya farklı arayışlara yönelmesine sebep olabilir.

5-) Gençlerle kurulan bağların kuvvetli olmaması, dindar olarak nitelendirilen kişi veya kurumların gençlerin dilinden konuşmaması, iletişim kopukluğu gibi etkileşim sorunları, gençlerin kendilerini yetersiz hissetmelerine sebep olabilir.

Bu ve bunun gibi birçok etken gençlerin kendilerini yetersiz hissetmelerine sebep olabilir. Bu demek değildir ki gençler için öne sürülen bu varsayımlar doğrudur ve çözümü yoktur. Her genç ne kadar uzak olursa olsun, tekrar İslami yaşantıya

dönebilir. Belki de yaşamış olduğu dönemsel bir arayış, psikolojik bir olayın tezahürü olabilir.

Bu noktada, iş birliğı yapılarak uygun bir eğitim metodu tercih edilmelidir. Bireysel çözümler yerine toplumsal çözümler üretmek önemlidir. Eğitim veren her kurum birlikte hareket etmeli ve bu eğitimin sistemli ve kararlı bir şekilde devam etmesi sağlanmalıdır. Merkezi, aile, okul ve cami gibi farklı kurumların birlikte çalışmasıyla gençlerdeki eksiklikler giderilebilir. Yapılan çalışmalar daha da zenginleştirilebilir. Öncelikle, problem tespiti iyi yapılmalı ve bu probleme çözüm olabilecek uygulamalar seçilmelidir. Uygulamaların sürekliliğı büyük önem taşımaktadır. İlk olarak, gençlerde oluşan yetersizlik düşüncesinin önüne geçilmelidir. Dinimizin kolaylaştırıcı yönleri anlatılmalı ve insan olmamız nedeniyle kusurlarımız olabileceğı öğretilmelidir.

Gençlerin bilinçlendirilmesi ve motivasyonunun artırılması da büyük önem taşımaktadır. Onlara güven aşlamak ve kendilerine olan inançlarını geliştirmek için çeşitli etkinlikler ve rehberlik programları düzenlenebilir. Ayrıca, gençlerin sosyal ve kültürel alanlarda aktif olmaları teşvik edilerek, kendilerini ifade etmeleri ve topluma katkıda bulunmaları sağlanabilir. Bu süreçte, ailelerin de etkin rol alması ve gençlerle düzenli iletişim kurması gerekmektedir. Aile içi iletişimin güçlendirilmesiyle gençlerin sorunlarına daha erken çözümler bulunabilir ve onların sağlıklı gelişimi desteklenebilir. Ayrıca, teknolojinin ve medya araçlarının doğru ve bilinçli kullanımıyla gençlerin doğru bilgiye ulaşması sağlanmalı, olumsuz etkilerden korunmaları için bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu bütünsel yaklaşım sayesinde, gençlerin hem kişisel gelişimleri hem de topluma uyumları daha sağlıklı ve güçlü bir şekilde desteklenebilir.

SONUÇ

Araştırma bulgularından elde edilen çıkarımlar şunlardır;

Yaptığımız Yüz yüze görüşmeler neticesinde, Gençlerimizin çoğu, İslam’a, Kur’an’a ve Hz. Peygamber’e (s.a.v.) karşı olumsuz bir tutum sergilemekten çok, onları tanımakta ve hayatlarına yansıtmakta eksiklikler yaşamaktadır. Bu çalışmayı ele almamızın temel amacı, gençlerin kalplerinde yer eden bu değerleri canlı tutmak ve hayatlarının her alanına entegre etmelerini sağlamaktır. Bu perspektiften bakıldığında, gençler hızla akan hayat içerisinde, inandıkları değerleri tamamen reddetmek yerine, ikinci plana atmaktadırlar. Dünyevi arzular, psikolojik ve biyolojik gelişimlerle sosyal etkileşimler gibi bazı temel ihtiyaçlar, onların zihinlerini meşgul ederken, “İnanıyoruz ama bilmiyoruz” diyerek ifade ettikleri bu değerleri, yaşamalarına engel olmaktadır.

A) Ebeveyn tutumları ile gençlere inanmaları için dikte ettikleri hususların birbirleriyle çelişkili olması.

B) Ebeveynlerin eğitim düzeyi, gençlerle aralarındaki yaş farkı ve çocukların gelişim özellikleri ile kritik dönemlerini bilmemelerinden kaynaklanan iletişim kopuklukları.

C) Gençlerin inandıkları değerleri, hayatlarına yansıtamamalarındaki sosyal sebepler.

D) Gençlerin çevrelerindeki insanlar tarafından anlaşılamadıkları düşüncesiyle yalnızlık duygusuna kapılıp, kendilerini her şeyden soyutlama isteği.

E) Sosyal medya kullanımı ve olumsuz etkileri

F) Eğitim, Din Hizmetleri, Dini Danışmanlık gibi kurum ve kuruluşların yetersiz kalması ya da gençlere ulaşamaması.

Elde edilen çıkarımlar üzerine çözüm önerileri;

A) Bireylerin kimlik ve karakter inşası için en önemli dönem, çocukluk ve gençlik dönemidir. Çünkü bu dönemlerde, onlara sevdirilerek öğretilen doğru bilgiler ile yaptıkları gözlem ve deneyimler, sağlam bir temel teşkil edecektir. Bu noktada en önemli görev ebeveynlere düşmektedir. Bu durum hem Kur'an'da hem de Hz.

Peygamber'in (s.a.v.) Hadis-i Şerif'lerinde vurgulanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de namazın kılınması ile ilgili vurgu yapılırken ilk muhatap Hz. Peygamber (s.a.v.) olmuştur. “*Aile fertlerine namazı emret, kendin de bunda kararlı ol...*” Ayet-i kerimeden çıkardığımız mesaj gayet açıktır. Bir ebeveyn olarak, önce Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz ile emrolunmuş, sonra sorumluluğu altında bulunanlara emrolunmuştur. Bizler de önce kendimiz namaza riayet ederek gençlerimizin de namaza yaklaşmalarını sağlamalıyız. Ebeveynlerin sadece çocuklarına doğru bilgi aktarması yetmez, aktarılan bilgilerin, inanılan değerlerin, bizzat kendileri tarafından da uygulanmasına özen göstermeleri gerekir. Bu durumu şöyle örneklendirebiliriz: Sigara, alkol gibi zararlı ürünleri tüketmemesi konusunda çocukları uyaran bir ebeveynin, bu zararlı ürünleri kullanması. Çocuklarını Kur'an kurslarına gönderip namaza teşvik etmeye çalışan aile bireylerinin, evde namazlarını aksatması. Başkalarına sözlü ya da fiziksel olarak zarar verilmemesini söyleyen ebeveynlerin, ev içinde yaşadığı tartışmalarda birbirlerine karşı olan sözlü veya fiziksel tepkileri gibi birçok örnek, gençlere aktarılan bilgiler doğru bile olsa, onlar tarafından kabul görmemeye başlar. Bu sebeple sadece ebeveynler değil, öğretmenler, aile büyükleri ve kısacası, çocuğun örnek alabileceği, tüm rol model kişilerin önce kendi yaşantılarını güzelleştirip İslami bir görünüm kazanmaları gerekmektedir. Sonraki aşamada ise onlara uygun olan davranışların anlatılması ve benimsetilmesi önemlidir. Allah Resulü (s.a.v.) yanında bulunan gençlere şöyle buyurmuştur. “*Benim nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle kılın.*” Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kendisi yapmadan, kendisi uygulamadan hiçbir ilahi emir vermemiştir. Aksi düşünülemez ve tutarsız olur. Hz. Ali'nin Müslüman olmasına vesile olan ilk adım, Peygamber Efendimizi (s.a.v.) namaz kılarken görmesidir. Peygamber olmasına rağmen vaktini ibadetle geçiren Hz. Muhammed (s.a.v.) insanların dikkatini çekmiş; bu tutumu, genç sahâbe-i kirâmın, ibadet ve kulluk isteğini artırmıştır.

B) Bireylerin kimlik oluşumunda karşılaştığı etkenlerden biri gençlerin ebeveynler ve toplumla yaşadığı iletişim problemleridir. Temeli teşkil etmesi açısından ebeveynlerle iletişim sorunları daha çok önem arz etmektedir. Çünkü bireylerin kimlik ve karakter inşası için en kritik dönemler çocukluk ve gençlik dönemleridir. İlk öğrenmelerin başladığı çocukluk döneminde, en çok etkileşimde bulunulan ve örnek alınan kişiler ebeveynler olduğundan, çocuklar ve ebeveynler

arasında oluşan iletişim sorunları daha ciddi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem içinde çocuklara sevdirilerek öğretilen doğru bilgiler onların yaptıkları gözlem ve deneyimlerle birleşerek, sağlam bir temel oluşturur. Burada sevdirmeye ve doğru bilgiyi aktarma unsurları önemlidir. Çocukların severek öğrendiği bilgiler veya etik değerler, onları ezberlemekten ziyade, benimsemelerine fayda sağlayacaktır. Yukarıda bahsettiğimiz iletişim problemi tam da bu noktada engel teşkil etmektedir. Doğru bir iletişim yoksa, çocuğun ebeveynlerinin söylediklerini severek öğrenmesi ve benimsemesi oldukça zordur. İletişim kopukluğunun birçok nedeni olabilir. Başlıca nedenler arasında; Yaş farkı, eğitim eksikliği, çocukların gelişim özelliklerinin ve kritik dönemlerinin bilinmemesi yer almaktadır. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan yaş farkının fazla olması, özellikle çocukluk döneminde eğitsel oyunlarda aktif rol oynayamamalarına yol açar. Bu durum, iletişim kurma noktasında sorunları tetikler. Ayrıca ebeveynlerin eğitim yetersizliği, çocuklarının gelişim evrelerini ve kritik dönemlerini bilmemeleri sorunları daha da derinleştirir.

Çocukluk döneminin farklı evreleri vardır ve her evrenin kendine özgü kritik dönemleri bulunur. Çalışmamızın konusu gereği en çok odaklandığımız evre, gençlerin 6-12 yaş arasındaki bilişsel gelişim dönemidir. Bu evrede (6-12 yaş) çocuklar, soyut düşünme, problem çözme gibi bazı temel becerilerini geliştirir. Bu evre gençlik döneminin başlangıcıdır. Bu yaş grubundaki çocukların fikirlerini dinlemek, onlara değer verildiğini hissettirmek son derece önemlidir. Özellikle konumuz bağlamında gençlerin bu bilişsel evrede akıllarına takılan soyut fikirlerin, etik değerlerin ve inanç temelli ilkelerin anlatılması büyük önem taşır. İlk Müslümanlara baktığımızda aralarındaki genç sahâbîlerin de bu yaş civarında olduğunu görmekteyiz.

Erkam b. Ebü'l-Erkam, İslam ile şereflenip, evini Allah Resulü'nün (s.a.v.) hizmetine sunduğunda 17 yaşındaydı.

Haz. Ali Müslüman olduğunda 10 yaşındaydı. İslam'ın müdafaası için mücadele ettiğinde yirmili yaşlarındaydı.

Mekke'nin refah seviyesi en yüksek gençlerinden Mus'ab b. Umeyr, 18 yaşlarında İslam ile şereflenmiş, Medine'ye İslam'ı öğretmek için 25 yaşında gönderilmiştir. Birçok Medinelinin Müslüman olmasını sağlamıştır.

Zeyd b. Sâbit 11 yaşlarında Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile tanışana kadar 17 sure ezberlemiştir. İlme olan düşkünlüğü sebebiyle Allah Resulü (s.a.v.) tarafından vahiy kâtibi olarak görevlendirilmiştir. Resmi yazışmalar için İbranice ve Süryanice dillerini öğrenmiştir. Allah Resulü (s.a.v.) vefat ettiğinde 21 yaşlarındaydı.

Muâz b. Cebel 18 yaşında Müslüman olmuştur. 26-27 yaşlarındayken Allah Resulü (s.a.v.) tarafından Yemen'in bir bölgesine kadı olarak tayin edilmiştir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) de 25 yaşlarında toplum tarafından El-Emin olarak tanınırdı. 20 yaşlarında dönemin en önemli cemiyetlerinden Hilfû'l-Fudûl cemiyetine katılmıştır.

Gençlik döneminin en iyi şekilde değerlendirilmesi çok önemlidir. Nitekim Hz. Peygamber'de (s.a.v.) gençleri bu bilinç ile yetiştirmiştir. Bu da İslam'ın tahrif edilmeden günümüze kadar gelmesinin en önemli göstergesidir. Peygamber efendimiz (s.a.v.) gençlerle sohbet ettiğinde muhatabının durumuna göre bir yaklaşım tarzı benimserdi. Çocuklarla vakit geçirirken onlarla şakalaşır, Torunlarıyla oyun oynar, namaz kılarken dahi onların oyunlarını bölmezdi. O halde namaz kılmaya devam ederdi. Yapılan hatalar karşısında onları kaybetmemek için yaptıkları hataları anlamalarını ve bundan pişman olmalarını sağlardı. Onlara sorular sorar ve bu sayede doğru yolu bulmalarını hedeflerdi. Çalışmamızda vurguladığımız üzere gençlerin temel sorunu inançsızlık değil, neye ve neden inandığını anlamadıkları için, ibadetlerini ve sosyal davranışlarını yerine getirmemeleridir. Bu nedenle gençleri anlamak, fikirlerinin arkasında yatan sebepleri öğrenmek ve çözüm olmak, onlarla sağlam bir iletişim kurarak zihinlerindeki soru işaretlerini gidermek gereklidir. Sonuç olarak bu durumun önemini kavramak ve akılda kalıcı olması için şu sözü kendimize rehber edinmeliyiz: “Bilinçli anneler ve babalar, aydınlık gelecekler.”

C) Çalışmamız içerisinde gençlerin sosyal kabul görmeleri adına inandıkları değerleri hayatlarına yansıtamadıkları görülmektedir. Gençler anket verilerinde (İslamî Kimlik Ölçeği 7. Ve 25. Maddeleri) çevrelerindeki sosyal topluluklarda kendileri gibi olamadıklarını ve bu durumdan etkilendiklerini belirtmiştir. Bir gencin namaz kılarken “acaba beni görenler hakkımda ne düşünür?” endişesi taşıması gerekir. Abdullah İbn Mes‘ud'un Mekke'nin orta yerinde Kur'an okuduğunda saldırıya

uğraması, ancak yine olsa yine okuyacağını söylemesi Allah Resulü'ne (s.a.v.) olan teslimiyetinin bir göstergesidir. Kılınan namazlar, yapılan ibadetler Allah (c.c) içindir. Yer ve zaman fark etmeksizin yerine getirilmelidir. Bu sebeple bu bilincin her gencimize kazandırılması gerekmektedir. "*Emrolunduğun gibi dost doğru ol*" emri ile hayatımıza devam etmeliyiz. "İnsanlar ne der" düşüncesi yerine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şu sözlerini aklımıza getirip asıl gayemizi hatırlamamız gerekir. "*Size iki şey bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu asla şaşırırmazsınız: Bunlar, Allah'ın (c.c) Kitabı ve Peygamberinin (s.a.v.) sünnetidir.*" Hayatımızı şekillendiren sözler çevremizdeki insanların değil, Allah (c.c) ve Resulü 'nün (s.a.v.) emir ve yasaklarıdır.

Sonuç olarak gençler birbirlerini yargılamamalı, aksine yapıcı ve destekleyici olmalıdır. Bu noktada onlara rol model olan kişilerin davranış ve tutumları kritik önem taşır. Kendilerini yalnız hisseden gençler için topluluk desteği sağlanmalı; inandıkları değerler ve yaptıkları ibadetler neticesinde sosyal kabul gördüklerini hissetmelerini sağlanmalıdır. Ailede, okulda, sokakta, her yerde bu farkındalık oluşturulmalıdır. Genel çözümlerden ziyade, bireysel çözümlerle hareket etmek daha doğru bir karar olacaktır.

D) Gençlerin, özellikle ergenlik çağlarında sıklıkla karşılaştığımız yalnızlık duygusuna kapılmaları, kimlik karmaşası yaşamalarındaki en büyük etkenlerden bir tanesidir. Dönem itibariyle dinlenilmek, anlaşılmaq, ilgi ve sevgi görmek isteyen bireyler, istediklerini bulamadıklarında içe kapanık, sorunları karşısında çözüm üretemeyen bireyler haline gelmektedir. Bu duruma çözüm olarak gençlerin kendilerini iyi tanıması, sosyal ilişkilerini kuvvetlendirmesi, ilgi duydukları alanlarla meşgul olmaları sağlanabilir. Sosyal açıdan ise aile merkezli bir destek verilmesi, akranları ile olan ilişkilerinde güzelleştirme, toplumsal farkındalık, gerekli görüldüğü takdirde sosyal projeler yazılması uygun olacaktır. Çünkü bazen yaşanan psikolojik sıkıntıların çözümü, çok uzun zaman alabileceği gibi, geri dönüşü olmayan kayıplar da doğurabilmektedir. Bu sebeple gençlerle olan ilişkilerin sağlıklı tutulması, yalnızlık duygusuna kapılmış gençlerimizin tespiti ve tekrar kazanılması için uğraş sarf etmek gerekmektedir. Bu süreçte sabır ve sevgi yolu çok önemlidir.

Gençlere sorumluluk verilmesi, yalnızlık duygusunu ortadan kaldırabilir ve onların daha cesur kişilikler olarak yetişmesini sağlar. Peygamber Efendimizin (s.a.v.), gençlerin sorumluluk alması konusunda yaptığı çalışmalar bu açıdan büyük önem taşır. Hangi ırk veya soyda olursa olsun, hür, köle fark etmeksizin onlara yüksek düzeyde görevler vererek güven vermiştir. Azatlı kölesi Zeyd b. Harise'yi komutan tayin etmiş, onun oğlu Usame b. Zeyd'i, Hz. Ömer ve Hz. Ebûbekir gibi sahâbe-i kirâmın önde gelenlerinin başına ordu komutanı olarak göndermiştir. Bu uygulamalar sayesinde, Hz. Peygamber (s.a.v.) hiçbir zaman yalnız kalmamış, maddi ve manevi destek bulmuştur. Bu örnekler, gençlere sorumluluk verilmesinin ne kadar önemli olduğunu ve onların gelişimi üzerindeki etkisini açıkça gösterir. Hz. Peygamber (s.a.v.) gençleri dinler, onların fikir ve görüşlerine değer verirdi.

Bedir Savaşında ordunun konuşlanacağı yerin seçilmesi hususunda Hubab b. Münzir'in tavsiyesini uygun bulmuştur.

Uhud Savaşında Hz. Peygamber (s.a.v.) savunma savaşı yapmayı tercih etmişti. Ancak sahâbe-i kirâm şehrin dışında bir meydan savaşı olmasını istemeleri üzerine, Allah Resulü (s.a.v.) bu tekliflerini kabul etmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) toplum içinde zayıf kalmış, yetim ve öksüzlerin de en büyük destekçisi olmuştur. Babasını Uhud Savaşında kaybetmiş olan Câbir b. Abdullah'ın en büyük destekçilerinden birisi olmuştur. Hastalandığında ziyaretine gitmiş, devesinin arkasına bindirip onunla yolculuk etmiştir. Peygamber efendimizin (s.a.v.) bu ilgisi sonucunda Câbir b. Abdullah, Muksirûn diye isimlendirdiğimiz, en çok hadis rivayet eden sahâbîler arasında yerini almıştır.

Peygamber efendimizin (s.a.v.) ve genç sahâbe-i kirâmın örnekliğinde bir hayatı gençlerimize anlatmalıyız. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahabeye yaklaştığı gibi, biz de gençlerimize yaklaşmalıyız.

Sonuç olarak, gençlerin İslamî kimliklerini güçlendirmeleri için aile, eğitim kurumları ve toplumun bütün kesimleri ortak sorumluluk bilinciyle hareket etmelidir. Sevgi, sabır ve anlayış temelinde kurulan iletişim ve destek mekanizmalarıyla, gençlerin özgüvenleri artırılmalı, inanç ve değerlerine sahip çıkmaları sağlanmalıdır. Bu sayede, bilinçli ve sağlıklı nesiller yetişerek, İslam ahlakı ve değerleriyle donanmış, güçlü bir toplumun temelini atmak mümkün olacaktır.

E) Medya içeriklerinin ve kullanımının İslam'a uygun olması açısından yapılan ankette elde edilen bulgular maalesef beklentilerin altında kalmıştır.

“Gayri İslami olan her paylaşımdan rahatsızlık duyarım.” Maddesine olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %67,4'üne karşılık gelmektedir.

“Twitter, Tik Tok, Instagram gibi sosyal medya içeriklerinin beni olumsuz etkilediğini düşünüyorum.” Maddesine olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %52'sine karşılık gelmektedir.

“Sosyal medyada takip ettiğim sayfaların İslam'a uygun olmasına özen gösteririm.” Maddesine olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %50,6'sına karşılık gelmektedir.

Bu durum, günümüz modern hayatında en çok karşılaşılan ve en çok mağduriyetlerin yaşandığı alanlardan biridir. Günümüz teknolojik gelişmelerinin en çok suistimal edildiği mecra ise sosyal medya platformlarıdır. Takibinin zor olması ve aile fertlerinin tehlikenin farkında olmaması, bu durumu ortaya çıkaran başlıca sebeplerdir. Bu sorunu ortadan kaldırmak için hem uzun vadeli hem de kısa vadeli çözüm önerileri öne sürülebilir.

Uzun vadeli çözümler arasında gençlere yönelik faaliyetler bulunmaktadır. Bu süreci uzun süreli olarak ele almamızın sebebi, yapılacak proje ve etkinliklerin zaman içinde kademeli olarak uygulanmasıdır. Gençlerin sosyal medya kullanımı ve içerik seçiminde Kur'an ve Sünnet merkezli tercihlerde bulunmaları önemlidir. Bu konuda iş birliği yapmak ise oldukça önemlidir. Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve çeşitli STK'lar aracılığıyla iş birliği yapılarak programlar düzenlenmelidir. Ayrıca, okullarda belirli zaman aralıklarında rehberlik servisleri ve din hizmetleri uzmanları ile din görevlileri eşliğinde gençlerle toplu görüşmeler yapılmalıdır. Bu görüşmelerde nebevi ahlak ve sünnet bilinci ön plana çıkarılmalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı öncülüğünde camilerde hadis ve sünnet meclisleri kurularak, gençlerin alışık oldukları ortamlardan uzaklaştırılması ve cami ile mescitlerin manevi atmosferine alışmaları sağlanmalıdır.

Yapılan çalışmaların daha etkili sonuçlar vermesi adına, okul müfredatlarına “sosyal medya ahlakı” konusunun dahil edilmesi ve bu konuda farkındalık oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu sayede gençlerin sosyal medya kullanımı sırasında, dini değerler ve ahlaki ilkeler doğrultusunda bilinçli davranmaları sağlanabilir. Ayrıca, yeni projeler geliştirilerek gençlerin dini ve ahlaki değerlerle iç içe olabilecekleri ortamlar sağlanmalıdır. Bu projeler kapsamında, cami ve mescit merkezli etkinlikler düzenlenerek Kur’an ve sünnet eşliğinde gençlere manevi eğitimler verilmelidir. Böylece, gençlerin dini bilincinin güçlendirilmesi ve sosyal medya kullanımında daha sorumlu davranmaları sağlanabilir. Bu yaklaşım hem eğitim hem de toplum sağlığı açısından sürdürülebilir ve etkili bir çözüm yolu olarak değerlendirilebilir.

Örnek olunabilmesi adına birkaç proje örneğimizi verelim;

Proje adı: Hz. Muhammed’e Genç Bir Yoldaş Olmak.

Proje içeriği: Hz. Muhammed’in hayatındaki gençlik dönemleri ve onun gençlerle olan ilişkileri üzerine odaklanarak, gençlerin onun örnek hayatını yakından tanımalarını ve bu doğrultuda kendi yaşamlarında uygulamalarını amaçlamaktadır. Proje kapsamında, Hz. Muhammed’in gençlik dönemindeki davranışları, ahlaki değerleri ve gençlere olan yaklaşımı anlatılırken, gençlerin onun izinden giderek topluma faydalı bireyler olmaları teşvik edilir. Ayrıca, çeşitli seminerler, atölye çalışmaları ve hikâye anlatımlarıyla Hz. Muhammed’in gençlerle olan iletişimi ve örnekliği vurgulanır.

Proje sorumluları: Din görevlileri, eğitimciler, gençlik liderleri vb.

Proje çıktısı: Gençlerin Hz. Muhammed’in hayatını yakından tanımaları, onun ahlaki ve insani değerlerini benimsemeleri, toplumsal sorumluluk bilincinin artması ve gençlerin Peygamber (s.a.v.) sevgisiyle ahlaki gelişim göstermeleri. Gençliğin zihinlerinde örnek şahsiyetler oluşturmak, medya üzerinden şahit oldukları gayri İslami olay ve paylaşımların etkisi altında kalmadan, doğruyu ve yanlış ayırt etmeleri beklenir. sahâbe-i kirâmın, Peygamber efendimize (s.a.v.) olan teslimiyet ve bağlılıklarını kendilerinde eksiklik olarak görmeleri hedeflenir.

İkinci proje örneğimiz;

Proje adı: Gençler İçin Nebevi Ahlak Çemberi: Okuma Grubu

Proje içeriği: Bu proje, gençlerin Peygamber (s.a.v.) efendimizin ahlaki değerlerini ve sünnetlerini yakından tanımalarını sağlamak amacıyla düzenlenen bir okuma ve sohbet grubudur. Katılımcılar, Peygamberimizin (s.a.v.) hayatından ve hadislerinden seçilmiş metinleri birlikte okur, anlamaya çalışır ve günlük yaşamda nasıl uygulayabilecekleri üzerinde tartışır. Ayrıca, her hafta belirlenen temalar doğrultusunda, gençlerin ahlaki gelişimlerine katkı sağlayacak etkinlikler ve küçük grup çalışmalarına yer verilir. Bu sayede, gençler nebevi ahlaki benimseyerek, topluma örnek bireyler olmaya teşvik edilir. Öğretmenler ve din görevlileri öncülüğünde her hafta bir kitap okunarak, bu kitapların içeriği detaylı bir şekilde tahlil edilmelidir. Ayrıca, kitap ve konu üzerinde ahlaki çıkarımlar yapılmalı, öğrenilen bilgilerin arkadaşlar ve ailelere anlatılması teşvik edilmelidir. Bu çalışmalar hem manevi değerlerin pekişmesine hem de toplumda bilinçli ve ahlaki bireylerin yetişmesine katkı sağlar.

Proje sorumluları: Din görevlileri, eğitimciler, gençlik liderleri vb.

Proje çıktısı: Gençlerin Peygamber (s.a.v.) efendimizin ahlakını yakından tanımaları ve hayatlarına işlemeleri, ahlaki değerlerde farkındalıklarının artması, toplumsal barış ve sevgi ortamının güçlenmesi hedeflenir. Yapılan kitap tahlili ve etkinlikler neticesinde gençlerin zihinlerini boş bırakmak yerine, üzerinde düşünebilecekleri Hz. Peygamber'i (s.a.v..) anlatan yazılarla meşgul olmaları ve öğrendiklerini etrafındaki insanlara da anlatmaları ve uygulamaları hedeflenir.

Üçüncü proje örneğimiz;

Proje adı: Hadis ve Sünnet Yolu İzçileri

Proje içeriği: Bu proje, gençlerin Peygamber efendimizin (s.a.v.) hadis ve sünnetlerini hayatlarına rehber edinmelerini sağlamak amacıyla düzenlenen bir izcilik ve eğitim programıdır. Katılımcılar, hadis ve sünnetleri çeşitli etkinlikler, hikâye anlatımları, drama ve saha çalışmalarıyla öğrenir, uygulamalar yapar ve bu değerleri günlük yaşamlarına taşımayı hedefler. Program kapsamında, gençler doğa yürüyüşleri, kamplar ve grup etkinlikleriyle peygamberimizin (s.a.v.) yaşam tarzını ve ahlaki değerlerini içselleştirir. Türkiye İzcilik Federasyonu iş birliği ile gençlerin dünya

hayatının düzensizliğinden arındırılarak, doğa ile iç içe bulunacak bir ortamda Hz. Peygamber (s.a.v.) efendimizin örnekliği üzerine programlar tertip edilmesi planlanır. Alanında uzman kişilerin katılımı ile kamp günlerinin daha ilgi çekici hale getirilmesi hedeflenir.

Proje sorumluları: Türkiye İzcilik Federasyonu gönüllüleri, Din görevlileri, eğitimciler, gençlik liderleri vb.

Proje çıktısı: Gençleri en çok meşgul eden şeylerden uzaklaştıracak, onlara düşünmeleri için zaman tanıyacak, ruhen ve kalben bir manevi temizlik yapılması hedeflenmektedir.

Bu ve benzeri birçok proje örneği sunulabilir. Önemli olan, gençlerimizin dünyalık meşguliyetlerinden uzak kalmasını sağlamaktır. Telefon, tablet vb. sosyal medyaya erişimini sağlayacak araçları sınırlayarak, gençlerin belli bir süre bu cihazlardan uzak durmaları teşvik edilmelidir. Ayrıca, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve genç sahâbe-i kirâmı tanıtarak, kendi hayatlarındaki eksik yönlerin farkına varmaları sağlanmalıdır.

Son olarak, ebeveyn eğitimlerinin verilmesi ve sosyal denetim uygulamalarının yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Ebeveynlere, sosyal medyanın zararları konusunda bilgilendirici tanıtımlar yapılması gerekir. En önemli ise, gençlerin sosyal medyada geçirdiği zamanı takip etmek ve aşırı kullanımına karşı önlem almaktır. Hangi medya platformlarında vakit geçirdiklerini görmek için sosyal medya denetim uygulamalarının kullanımının yaygınlaştırılması, mevcut sorunların bir kısmının önüne geçecektir.

F) Yeterli eğitim fırsatlarının sunulamaması, sunulan eğitimin fayda sağlamaması ve eğitime katılan gençlerin yeterince güdülenmemesi, eğitimle ilgili temel sorunların başını çekmektedir. Ailede başlayan eğitimin, okul hayatı boyunca devam etmesi çok önemlidir. Ailede yeterince üzerinde durulmadığı takdirde, gençlerin ilerleyen yaşlarda Kur'an ve sünneti tanımaları ve bağlanmaları zorlaşacaktır. Bu nedenle, ilk olarak aile merkezli bir eğitim uygulanabilir. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın ortak çalışmasıyla, her öğrencinin aile yaşantısına dini danışmanlık hizmetleri sunulabilir. Bu hizmetler, isteyen ailelere değil, ulaşılabilen her aileye verilmelidir. Aksi takdirde, mevcut durumun devamı

kaçınılmaz olacaktır. Sunulan hizmetlerin çok önemli olduğu unutulmamalı ve geri dönüşler alınmalıdır. Ayrıca, sorunlu aileler ve bireyler için özel etkinlikler ve uygulamalar geliştirilmelidir. İman ve ahlak temelli çalışmalar önceliklendirilmelidir. Ailelerin bilinçlendirilmesi, o ailede yetişecek her bireyin kazanılması anlamına gelir.

Okul eğitimi, Kur'an kursları gibi aile dışında verilen eğitimlerin de devamlılığı çok önemlidir. Kur'an ve Sünnet merkezli bir eğitimin verilmesi esastır. Not bazlı değil, katılımın değerli olduğunu gösteren eğitim metodu tercih edilmelidir. Gençlerin Peygamber (s.a.v.) Efendimizin hayatını öğrenmesi, onu benimsemesi için etkinlikler tertip edilmeli, katılım sağlayan gençlere ödülleri verilerek daha istekli hale getirilmelidir. İlk zamanlar ödül için gelen öğrenciler zamanla örtük öğrenme dediğimiz şekilde öğrenebilirler. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de kalplerin İslam'a ısındırılması için dünyevi hediyeler dağıtmıştır. Bu sayede birçok kişinin övgüsüne de layık olmuştur. Asıl maksadımız gençlerin kötü ortamlarda bulunmalarını engellemektir. Bu sebeple gençleri fiziksel olarak yakın tutmak, zamanla gönüllerini kazanmamıza vesile olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdüssettâr, eş-Şeyh. *Abdullah b. Mes'ud*. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1420
- Ağırakça, Gülsüm Pehlivan. "Türkiye'de Aile Eğitimi Uygulamaları: Ailede Din Eğitimi Programı Örneği". *Diyanet İlmî Dergisi* 58/4, (Aralık 2022), 1517-1550. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2714717>
- Ağırman, Cemal. "Muksirûn" *TDV İslâm Ansiklopedisi* 31/532-533. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020
- Akdemir, Amine. "Boşanmış Aile Çocuklarının Sosyal Uyum Süreci ile Dindarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma". *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 5, (Haziran 2022), 11-46. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2144359>
- Akdemir, Erhan. "11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam'ın Avrupa'da Algılanışı". *Avrupa Çalışmaları Dergisi* 8, (2009), 1-26, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/847777>
- Akpınar, Ali. (2019). "Aile İlişkilerinde Hz. Peygamber'in Örnekliliği". , *Peygamberimiz ve Aile*. ed. H. Şahin, & R. Aydoğdu Demir. 31-39. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2019.
- Aktaş, Murat. "Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi". *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 3/1. (Mayıs 2014), 31-54, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/847470>
- Akgül, Hüseyin. "Emîn". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 111-112. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Altuncu, Tuğba. *Abdullah B. Mes'ud ve Hadis İlmindeki Yeri*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

- Atay, Mustafa Remzi. *Çocuklarda Uyum Sorunları ve Psikolojik Danışma Ergenlik Dönemi ve Yalan Söyleme Davranışı*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2020.
file:///C:/Users/onurt/Downloads/yalan%20s%C3%B6yleme%20(7).pdf
- Ateş, Adem. *Öğrencilerin Özgüven ve Sorumluluk Duygusunun Akademik Başarı Üzerindeki Rolü*. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Avcı, Nazmi. *Toplumsal Değerler ve Gençlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2007.
- Ay, Mehmet Emin. "Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler". ed. İ. Canan, *İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu*. İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı, 2005.
- Aydın, Muhammed Şükrü. "Çocuklarda Yalan Söyleme Davranışı ve Gelişim Süreçleri". *Muhakeme Dergisi* 4/1, 2021. 1-13.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1789269>
- Aydın, Muhammed Şükrü. & Balım, Sercan. Neden Yalan Söyleriz? Üniversite Öğrencileri ve Yetişkinlerin Yalan Söyleme Davranışlarına Keşifsel Bir Bakış. *Nesne* 9/20, 2021. 291-304.
<https://www.nesnedergisi.com/makale/pdf/1604480145.pdf>
- Bakış, Mehmet Latif. *Felsefi Bir Problem Olarak Ateizm*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Baktır, Mustafa. "Suffe". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 37/469- 470. İstanbul: TDV yayınları, 2009.
- Bardakoğlu, Ali. "Ehliyet". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 10/533- 539. İstanbul: TDV yayınları, 1994.
- Batak, Kemal. "Ateizm ve Türkiye". *Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı – IX Güncel İnanç Problemleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Bekdemir, Ünsal & Tağrikulu, Pınar. "The Academic and Social Effects of Using Social Media on University Students". *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

Dergisi 7/1 (Ocak 2018), 316-348.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/430354>

Bender, Merih Tekin. "John Dewey'nin Eğitime Bakışı Üzerine Yeni Bir Yorum". *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi* 6/1 , Şubat 2005), 19-19.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1495966>

Bodur, Hüsnü Ezber. "Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi". *İlahiyat Akademi Dergisi* 6/69 (Aralık 2017), 69-86.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1022457>

Bozdemir, Bilal Semih. *Sosyal Gelişim*. Ankara: Medyapress Türkiye Bilgi Ofisi Yayınları. 2018

Bozkurt, Nebi, & Küçükaşcı, Mustafa Sabri. "Mescid-i Nebevî". *TDV İslâm Ansiklopedisi* 29/281-290, İstanbul: TDV Yayınları, 2004.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi' u's-sahîh*. 1-9. Beyrut: thk. Muhammed Zuheyr Dâru Tavki'n-necât, 1422/2001.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Edebü'l-müfred*. 3. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2017.

Çakan, İsmail Lütü. *Hadis Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2019.

Çakır, Seval. *Bir Kurum Olarak Ailenin Din Eğitimi İşlevi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Çelik, A. Çocuk, Oyun ve Din Eğitimi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 9 (Aralık 2004), 189- 196. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31335>

Çiftçi, Mehdi. *Cafer b. Ebû Tâlib*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021.

Çınar, Fatih. Gençlik Değerler ve Bağımlılık Profilleri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/43 (Aralık 2019) 164- 186. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/907947>

Daşkiran, İbrahim. *Gençliğin Kimlik Oluşumunda Din, Aile ve Medyanın Etkisi: Kahramanmaraş Lise Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*.

Kahramanmaraş: üçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Deniz, Mehmet Engin, Uzun, Abdullah Enasar, Uzun, Gülgün. Ergenlerde Yalnızlığın Benlik Saygısı ve Duygusal Özerklik ile Açıklanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 61 (Şubat 2022). 209-228. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maeuefd/issue/68192/957144>

Dewey, John. *Experience and Education*. ABD: Collier Books, 1976.

Doğan, Recai Uşak, Habibe Erve. Erken Çocukluk Döneminde Ailede Din Eğitimi. *Journal Of Islamic Research* 33/2 (Ocak 2022), 401- 422. <file:///C:/Users/onurt/Downloads/ErkenCocuklukDonemindeAiledeDinAhlakveDegerlerEgitimi.pdf>

Dönmez, İbrahim Kafi. "Mubah". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 30/339- 343. İstanbul: TDV yayınları, 2020.

Durualp, Ender, Çiçekoğlu, Pınar. "Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Yalnızlık Düzeylerinin İnternet Bağımlılığı Ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15/1 (Şubat 2013), 29-46. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deusosbil/issue/4631/63136>

Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. nşr. Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî. Beyrût: Dâru’l-Kütûbi’l-İlmiyye, 1425/2005.

Ece, Ekrem. *Günümüz Avrupa’sında İslamofobi ve Yansımaları: Almanya ve Fransa Örneği*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Ekman, Paul. *Çocuklar Neden Yalan Söyler?* (Ç. Dirhemsiz, Çev.) İstanbul: Yakamoz Yayınları, 2019.

en-Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî . *Riyâzü’s-Sâlihîn*. (K. Öztürk, Çev.) İstanbul: Risale Yayınları, 2022.

Erdem, Hüsameddin. "Deizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 9/109- 111. İstanbul: TDV yayınları, 1994.

- Erul, Bünyamin. "Zeyd B. Hârîse". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 44/ 319- 320. İstanbul: TDV yayınları, 2013.
- Fayda, Mustafa. "Zımmî". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 44/428- 434. İstanbul: TDV yayınları, 2013.
- Fığlalı, Ethem. Ruhi. "Ali" *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 2/ 371- 374. İstanbul: TDV yayınları, 1989.
- Grom, Bernhard. *Religions Psychologie*. New York: Springer Science- Business Media, 2012.
- Gümrükçüoğlu, Süleyman. *Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü*. KADEM Kadın ve Demokrasi Derneği, Mayıs 2017.
- Günay, Ayşe Rüveyde, Erdem, Ahmet. "Evlilik Uyumu, Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Aile İşlevselliği Arasındaki İlişki". *Ekev Akademi Dergisi* 86 (Mayıs 2021), 149- 170. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71569/1151565>
- Günay, İlhami. *Kur'ân-ı Kerîm'de Gençlik Tipolojileri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.
- Gündüz, Mehmet Salih. "Mus'ab B. Umeyr'in Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihindeki Yeri". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/1 (Haziran 2013), 107- 142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/siirtilahiyat/issue/43335/527270>
- Gündüz, Turgay. (2002). *İslâm Eğitim Sisteminde Gençlik Dönemi Din ve Ahlâk Eğitimi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Hamîdullah, Muhammed. "Hilfû'l-Fudûl". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 18/ 31- 32 İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hamîdullah, Muhammed, Avcı, Casim. Uhud. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 42/ 54- 57. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Hanbel, Ahmed b. *el-Müsned*. 1-50. thk. Şuayb el-Arnâvud. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1421/2001.
- Hökelekli, Hayati. *Hizmet Peygamberin Çocuk ve Gençlere Yaklaşımı, Hz. Muhammed ve Gençlik*. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

- ibn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-ashâb*. thk. Adil Mürşit. Amman: Dâru'l A'lam, 1. Basım, 2002.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik. *es-Sîretü'n nebeviyye*. thk. Ömer Abdusselam Tedmuri. 1-4. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l Arabi, 1990.
- ibn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. nşr. Mustafa Abdulvâhid Beyrut:, Daru'l-Ma'rife, 1395/1976.
- ibn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Şuayb arnavut 1-5. Beyrut:, Daru'r-risale el-Âlemiyye, 2009.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed. *et-Tabakâtü'l-Kübra*. nşr. Ali Muhammed Amr 1-11. Kahire: Mektebetu'l-Hancı, 1. Basım, 2001.
- İbnül-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Üsdü'l-ğabe fî Ma'rifeti's-Sahabe. thk. eş-Şeyh Ali Muhammed Mua'vviz, Adil Ahmed Abdu'l-Mevcuz, 1-11, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı, 1994/1415.
- Kalfa, Nazlı. Tutku. *Gençlik Dönemi İnanç Gelişimi ve Eğitiminde Etkili Olan Faktörler Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kallek, Cengiz. "Fukahâ-i Seb'a". 13/ 214. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Kanca, Fatih. *Abdullah b. Mes'ûd*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2022.
- Kandehlevî, M. Y. (1420/1999). *Hayatü's-Sahabe*. 1-4. Beyrut: nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Müessese-i Resale.
- Kandemir, Muhammed Yusuf. "Câbir b. Abdullah". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 6/ 530-532. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Kara, Seyfullah. *Hız. Peygamber (s.a.v) Döneminde Gençlik*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Karabulut, Fatıma Melek. "Gençlik ve Din Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması". Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

- Karakaş, Fatih. "İlahi Geleneğin İdealindeki Gençlik İçin Rol Model Olarak Hz. Yusuf". Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kur'an Yolu* Çev. Karaman, Hayreddin, Çağrı, Mustafa, Dönmez, İsmail, Gümüş, Sadrettin. (Cilt 1-5). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023.
- Kaya, Mevlüt, Küçük, Nurettin. "İbadetler ile Hayatın Anlamı Ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (Eylül 2017), 17- 43.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/omui/fd/issue/31177/307463>
- Kılıç, Mustafa. Hazreti Peygamber'in Cî'râne Günleri. *Usul İslam Araştırmaları* 17/17 (Haziran 2012), 81-106. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/153681#:~:text=Peygamber%20Mekke'nin%20fethi%20ve,Ci'r%C3%A2ne'de%20bulundu>
- Kurtbeyoğlu, Demir. *Öğrenme*. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2020.
- Kuşcalı, Ali. "Hubâb B. Münzir'in Hayatı, İslâm Tarihindeki Yeri ve Önemi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 24/1 (Haziran 2024), 26-50.
https://isamveri.org/pdf/drg/D02420/2024_1/2024_1_KUSCALI.pdf
- Küçükalp, Kasım. "Agnostisizm ve Nihilizm". *Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı – IX Güncel İnanç Problemleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018.
- Küçükkalay, Hüseyin. *Abdullah B. Mes'ud ve Tefsir İlmindeki Yeri*. Konya: Denizkuşları Matbaası, 1971.
- Mertoğlu, Mehmet Suat. "Ümmî". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 42/309- 310. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi 'u's-sahîh*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâki 1-5. Kahire: Daru'l-hadis, 1411/1991.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. nşr. Abdul Fattah Abu Ghuddah 1-9. Halep: Mektebetü'l-Matbuati'l-İslamiyye, 1406/1986.

- Okumuş, Mesut. "Kur'an'ın Tedrici Nüzul Süreci Bağlamında Mekki ve Medeni Ayetler Üzerine". *Eskiye Dergisi* 27 (Kasım 2013), 7-21.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskiye/issue/36913/425040>
- Öcal, Mustafa. *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- Önkal, Ahmet. "Akabe Biatları". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2/211. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Önkal, Ahmet. "Erkam B. Ebü'l-Erkam". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 11/305. İstanbul: TDV yayınları, 1995.
- Özdemir, Hamza, Atmaca, Taner. "Sosyal sorumluluk çalışmalarının öğrencilerin sosyal gelişimlerine etkisinin öğretmenlerin görüşlerine göre incelenmesi". *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi* 6/2 (Aralık 2022), 69- 91.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijolt/issue/72551/1144377>
- Özdemir, Ömer. Ebeveynlere Göre Ailede Çocuğun Din Eğitimi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (Kasım 2019), 313-344.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuifd/issue/50273/544142>
- Öztürk, Levent. Necâşî Ashâme. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 32/476- 477. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Pekdemir, Köksal. *Din ve Zihniyet: Gençlik Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Pişgin, Yasin. *Kur'an'da Karakter İnşâsı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2022.
- Sabuncu, Ömer. *Hiz. Âişe'nin hayatı, şahsiyeti ve İslâm tarihindeki yeri*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Sarıçam, İbrahim. *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2002.
- Sever, Melih, Özdemir, Seyhan. "Uluslararası Öğrencilerin Algıladıkları Sosyal Destek Dergisi (Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi: Bir Karma Yöntem Çalışması)". *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi* 4 (Kasım 2020), 51-60.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jovosst/issue/58815/828183>

- Sinanoğlu, Mustafa. "Îmân". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 22/212- 214. İstanbul: TDV yayınları, 2000.
- Taylı, Aslı. "Sorumluluğun Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi". *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30 (Aralık 2013), 68-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23302/248613>
- Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *eş-Şemâ'ilü'n-nebeviyye ve'l-hasâ'ilü'l-Mustafaviyye*. nşr. Fevvâz Ahmed Zemerlî Beyrut: Darü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1417/1996.
- Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *es-Sünen*. thk. Beşşâr Avâd 1-5. Beyrût: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1998.
- Türk, Esra. "Çocuğuma İbadet Alışkanlığı Nasıl Kazandırabilirim?" *Ailede Din Eğitimi*. Ed. Gülsüm. Ağırakça, Arife. Gümüş, İstanbul: Yekder Yayınları, 2018.
- Uludağ, Süleyman. "Nefis". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 32/ 529- 531. İstanbul: TDV yayınları, 2006.
- Ural, Abdurrahman Ali. *Peygamber'in Aynaları* . İstanbul: Şule Yayınları, 2019.
- Yararlı, Bilal. *Kur'ân Kıssaları Bağlamında Müsbet Ve Menfi Gençlik* . Bingöl: Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Yeşilyurt, Temel. "Deizmin Türkiye'deki Etki Boyutu". *Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı – IX Güncel İnanç Problemleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018.
- Yiğit Aras, Emine. *Son Dönem Düşünürlerin Gençlik Tasavvuru*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Zehebi, Ebû Abdillâh Şemsüddîn. *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*. nşr. Şuayb elArnavut-Hüseyin el-Esed. 1-25. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 3. Basım, 1985.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmidî't-tenzîl ve 'ulûni'l-eķâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. 1-4. Beyrut: Darü'l-Kitâbi'l- Arabî, 1407.

ÖZGEÇMİŞ

1995 yılında Sinop'ta doğdum. Ortaöğretimimi Sinop Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde tamamladım. Lisans eğitimimi ise Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamlayarak ilahiyat alanında temel bilgileri edinmiş bulunmaktayım.

Memuriyet hayatıma 2019 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak Giresun'un Dereli ilçesinde imam hatiplik göreviyle başladım. Bu görevi yürütürken dini eğitim ve toplumsal hizmetlerde aktif rol aldım. 2021 yılında imam hatiplik görevimden istifa ederek, mesleki kariyerime Ağrı'da imam hatip lisesinde meslek dersleri öğretmenliği yaparak devam etmekteyim. Bu süreçte, öğrencilere dini bilgilerin yanı sıra mesleki ve kültürel değerleri aktarmaya özen gösteriyorum.

Akademik gelişimimi sürdürebilmek amacıyla Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'nde Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Hadis Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladım. Yüksek lisans tez çalışmamı “Gençlerin İslami Kimliğinin Hadis ve Sünnet Perspektifinde Değerlendirilmesi: (Ağrı Örneği)” başlığı ile hazırladım. Bu alanda derinlemesine çalışmalar yapmayı ve ilmi araştırmalarımı geliştirmeyi hedeflemekteyim.

Eğitim hayatım boyunca Kur'an ve Sünnet merkezli bilgi ve deneyim kazanmaya özen gösterdim. Mesleki ve akademik gelişimimi sürdürmeye yönelik çalışmalarım devam etmektedir.

EKLER

EK 1. Anket Maddeleri ve Sonuçları

DEMOGRAFİK BİLGİLER

		cinsiyet			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	erkek	124	30,9	31,0	31,0
	kadın	276	68,8	69,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize 124 erkek, 276 kadın katılım göstermiştir.

		yas			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	13	18	4,5	4,5	4,5
	14	71	17,7	17,8	22,3
	15	125	31,2	31,3	53,5
	16	109	27,2	27,3	80,8
	17	69	17,2	17,3	98,0
	18	8	2,0	2,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize katılım gösteren bireylerin %4,5'i on üç, %17,8'i on dört, %31,3'ü on beş, %27,3'ü on altı, %17,3'ü on yedi ve %2'si 18 yaşındadır.

		egitim			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	lise	392	97,8	98,0	98,0
	ön lisans	4	1,0	1,0	99,0
	lisans	4	1,0	1,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize katılım gösteren gençlerin %98' lise, %1'i ön lisans ve %1'i lisans seviyesinde eğitim görmektedir.

		okul			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	anadolu lisesi	6	1,5	1,5	1,5
	imam hatip lisesi	316	78,8	79,0	80,5
	fen lisesi	78	19,5	19,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize katılım gösteren gençlerin %1,5'i Anadolu lisesi, %79'u İmam hatip lisesi ve %19,5'i fen lisesinde öğrenim görmektedir.

		anne			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	evet	397	99,0	99,3	99,3
	hayır	3	,7	,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize katılım gösteren gençlerin %0,8'inin annesi sağ değildir.

		baba			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	evet	386	96,3	96,5	96,5
	hayır	14	3,5	3,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize katılım gösteren gençlerin %3,5'inin babası sağ değildir.

		ebeveyn			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	evet	362	90,3	90,5	90,5
	hayır	38	9,5	9,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize katılım gösteren gençlerin ebeveynlerinin %9,5'i ayrı yaşıyor.

		anne_okul			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ilkokul	250	62,3	62,5	62,5
	ortaokul	92	22,9	23,0	85,5
	lise	32	8,0	8,0	93,5
	ön lisans	10	2,5	2,5	96,0
	lisans	15	3,7	3,8	99,8
	yüksek lisans ve üzeri	1	,2	,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize katılım gösteren gençlerin annelerinin %62,5'i ilkokul ya da yok, %23'ü ortaokul, %8'i lise, %2,5'i ön lisans, %3,8'i lisans ve %3'ü yüksek lisans ve üzerinde öğrenim durumu vardır.

		baba_okul			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ilkokul	120	29,9	30,0	30,0
	ortaokul	97	24,2	24,3	54,3
	lise	128	31,9	32,0	86,3
	ön lisans	7	1,7	1,8	88,0
	lisans	36	9,0	9,0	97,0
	yüksek lisans ve üzeri	12	3,0	3,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize katılım gösteren gençlerin babalarının %30'u ilkokul ya da yok, %24,3'ü ortaokul, %32'si lise, %1,8'i ön lisans, %9'u lisans ve %3'ü yüksek lisans ve üzerinde öğrenim durumu vardır.

		gelir_durumu			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	zayıf	33	8,2	8,3	8,3
	orta	184	45,9	46,0	54,3
	iyi	155	38,7	38,8	93,0
	çok iyi	28	7,0	7,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Anketimize katılım gösteren gençlerin ailelerinin gelir durumunun %8,3'ü zayıf, %46'sı orta, %38'i iyi ve %7'si çok iyidir.

İSLAMİ KİMLİK ÖLÇEĞİ MADDELERİ

Aile Kaynaklı Sorunları Ölçen Maddeler:

Madde 10: “Ailem ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışır.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	21	5,2	5,3	5,3
	katılmıyorum	43	10,7	10,8	16,0
	kararsızım	72	18,0	18,0	34,0
	katılıyorum	111	27,7	27,8	61,8
	kesinlikle katılıyorum	153	38,2	38,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 35. Ailem ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışır.

İslamî kimlik ölçeğimizin onuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “Ailem ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışır.” İfadesine karşılık olarak; 21 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 43 kişi “katılmıyorum”, 72 kişi “kararsızım”, 111 kişi “katılıyorum” ve 153 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 11: “Ailemde inanılan Dini inanış ve düşüncelerin bana benimsetildiğini düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	43	10,7	10,8	10,8
	katılmıyorum	50	12,5	12,5	23,3
	kararsızım	89	22,2	22,3	45,5
	katılıyorum	124	30,9	31,0	76,5
	kesinlikle katılıyorum	94	23,4	23,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 36. “Ailemde inanılan Dini inanış ve düşüncelerin bana benimsetildiğini düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin onuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “Ailem ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışır.” İfadesine karşılık olarak; 43 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 50 kişi “katılmıyorum”, 89 kişi “kararsızım”, 124 kişi “katılıyorum” ve 94 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 27: “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	224	55,9	56,0	56,0
	katılmıyorum	78	19,5	19,5	75,5
	kararsızım	49	12,2	12,3	87,8
	katılıyorum	30	7,5	7,5	95,3
	kesinlikle katılıyorum	19	4,7	4,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 37. “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.”

İslamî kimlik ölçeğimizin onuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.” İfadesine karşılık olarak; 224 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 78 kişi “katılmıyorum”, 49 kişi “kararsızım”, 30 kişi “katılıyorum” ve 19 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 29: “Ailem her fırsatta bana ibadetlerimi yapmam noktasında hatırlatmada bulunur.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	25	6,2	6,3	6,3
	katılmıyorum	55	13,7	13,8	20,0
	kararsızım	40	10,0	10,0	30,0
	katılıyorum	97	24,2	24,3	54,3
	kesinlikle katılıyorum	183	45,6	45,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 38. “Ailem her fırsatta bana ibadetlerimi yapmam noktasında hatırlatmada bulunur.”

İslamî kimlik ölçeğimizin onuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “Ailem her fırsatta bana ibadetlerimi yapmam noktasında hatırlatmada bulunur.” İfadesine karşılık olarak; 25 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 55 kişi “katılmıyorum”, 40 kişi “kararsızım”, 97 kişi “katılıyorum” ve 183 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Eğitimden Kaynaklı Kimlik sorunları ölçen maddeler:

Madde 8: “Bugüne kadar almış olduğum dini eğitimin yeterli olduğunu düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	71	17,7	17,8	17,8
	katılmıyorum	103	25,7	25,8	43,5
	kararsızım	93	23,2	23,3	66,8
	katılıyorum	76	19,0	19,0	85,8
	kesinlikle katılıyorum	57	14,2	14,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 39. “Bugüne kadar almış olduğum dini eğitimin yeterli olduğunu düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin sekizinci maddesinde, gençlere yöneltilen “Bugüne kadar almış olduğum dini eğitimin yeterli olduğunu düşünüyorum.” İfadesine karşılık olarak; 71 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 103 kişi “katılmıyorum”, 93 kişi “kararsızım”, 76 kişi “katılıyorum” ve 57 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 18: “Hayatıma yön verecek kadar ayet ve hadis bilgisine sahibim.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	46	11,5	11,5	11,5
	katılmıyorum	106	26,4	26,5	38,0
	kararsızım	150	37,4	37,5	75,5
	katılıyorum	64	16,0	16,0	91,5
	kesinlikle katılıyorum	34	8,5	8,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 40. “Hayatıma yön verecek kadar ayet ve hadis bilgisine sahibim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on sekizinci maddesinde, gençlere yöneltilen “Hayatıma yön verecek kadar ayet ve hadis bilgisine sahibim.” İfadesine karşılık olarak; 46 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 106 kişi “katılmıyorum”, 150 kişi “kararsızım”, 64 kişi “katılıyorum” ve 34 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 6: “Kendimi eksik hissettiğim zamanlarda dini araştırmalar yaparım.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	31	7,7	7,8	7,8
	katılmıyorum	72	18,0	18,0	25,8
	kararsızım	129	32,2	32,3	58,0
	katılıyorum	101	25,2	25,3	83,3
	kesinlikle katılıyorum	67	16,7	16,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 41. “Kendimi eksik hissettiğim zamanlarda dini araştırmalar yaparım.”

İslamî kimlik ölçeğimizin altıncı maddesinde, gençlere yöneltilen “Kendimi eksik hissettiğim zamanlarda dini araştırmalar yaparım.” İfadesine karşılık olarak; 31 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 72 kişi “katılmıyorum”, 129 kişi “kararsızım”, 101 kişi “katılıyorum” ve 67 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Çevresel Faktörlerden Kaynaklı Kimlik Sorunları ölçen maddeler:

Madde 7: “İnsanlar içerisinde dindar bir kişi olarak tanınmaktan çekinmiyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	53	13,2	13,3	13,3
	katılmıyorum	65	16,2	16,3	29,5
	kararsızım	56	14,0	14,0	43,5
	katılıyorum	89	22,2	22,3	65,8
	kesinlikle katılıyorum	137	34,2	34,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Tablo 42. “İnsanlar içerisinde dindar bir kişi olarak tanınmaktan çekinmiyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yedinci maddesinde, gençlere yöneltilen: “İnsanlar içerisinde dindar bir kişi olarak tanınmaktan çekinmiyorum.” İfadesine karşılık olarak; 53 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 65 kişi “katılmıyorum”, 56 kişi “kararsızım”, 89 kişi “katılıyorum” ve 137 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 25: “Eğer akrabanın tarafından hor görüleceğimi düşünmeseydim daha çok ibadet ederdim.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	186	46,4	46,5	46,5
	katılmıyorum	62	15,5	15,5	62,0
	kararsızım	69	17,2	17,3	79,3
	katılıyorum	46	11,5	11,5	90,8
	kesinlikle katılıyorum	37	9,2	9,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Tablo 43. “Eğer akranlarım tarafından hor görüleceğimi düşünmeseydim daha çok ibadet ederdim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi beşinci maddesinde, gençlere yöneltilen: “Eğer akranlarım tarafından hor görüleceğimi düşünmeseydim daha çok ibadet ederdim.” İfadesine karşılık olarak; 186 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 62 kişi “katılmıyorum”, 69 kişi “kararsızım”, 46 kişi “katılıyorum” ve 37 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 13: “Arkadaşlarım ibadetlerini yerine getirir.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	87	21,7	21,8	21,8
	katılmıyorum	89	22,2	22,3	44,0
	kararsızım	125	31,2	31,3	75,3
	katılıyorum	69	17,2	17,3	92,5
	kesinlikle katılıyorum	30	7,5	7,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 44. “Arkadaşlarım ibadetlerini yerine getirir.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on üçüncü maddesinde, gençlere yöneltilen: “Arkadaşlarım ibadetlerini yerine getirir.” İfadesine karşılık olarak; 87 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 89 kişi “katılmıyorum”, 125 kişi “kararsızım”, 69 kişi “katılıyorum” ve 30 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 24: “Toplumdaki baskın din İslam olduğu için onu yaşamaya mecbur kaldığımı düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	21	5,2	5,3	5,3
	katılmıyorum	44	11,0	11,0	16,3
	kararsızım	56	14,0	14,0	30,3
	katılıyorum	66	16,5	16,5	46,8
	kesinlikle katılıyorum	213	53,1	53,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 45. “Toplumdaki baskın din İslam olduğu için onu yaşamaya mecbur kaldığımı düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen: “Toplumdaki baskın din İslam olduğu için onu yaşamaya mecbur kaldığımı düşünüyorum.” İfadesine karşılık olarak; 21 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 44 kişi “katılmıyorum”, 56 kişi “kararsızım”, 66 kişi “katılıyorum” ve 213 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır

Rol- Model Kaynaklı Kimlik Sorunları ölçen maddeler:

Madde 14: “Hayatımda rol model aldığım herkes İslam dinine uygun yaşamaya özen gösterir.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	49	12,2	12,3	12,3
	katılmıyorum	66	16,5	16,5	28,8
	kararsızım	99	24,7	24,8	53,5
	katılıyorum	105	26,2	26,3	79,8
	kesinlikle katılıyorum	81	20,2	20,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 46. “Hayatımda rol model aldığım herkes İslam dinine uygun yaşamaya özen gösterir.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen: “Hayatımda rol model aldığım herkes İslam dinine uygun yaşamaya özen gösteririm.” İfadesine karşılık olarak; 49 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 66 kişi “katılmıyorum”, 99 kişi “kararsızım”, 105 kişi “katılıyorum” ve 81 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 19: “Hz. Muhammed’i (s.a.v.) iyi tanıyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	27	6,7	6,8	6,8
	katılmıyorum	38	9,5	9,5	16,3
	kararsızım	53	13,2	13,3	29,5
	katılıyorum	125	31,2	31,3	60,8
	kesinlikle katılıyorum	157	39,2	39,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 47. “Hz. Muhammed’i (s.a.v.) iyi tanıyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on dokuzuncu maddesinde, gençlere yöneltilen: “Hz. Muhammed’i (s.a.v.) iyi tanıyorum.” İfadesine karşılık olarak; 27 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 38 kişi “katılmıyorum”, 53 kişi “kararsızım”, 125 kişi “katılıyorum” ve 157 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 27: “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	224	55,9	56,0	56,0
	katılmıyorum	78	19,5	19,5	75,5
	kararsızım	49	12,2	12,3	87,8
	katılıyorum	30	7,5	7,5	95,3
	kesinlikle katılıyorum	19	4,7	4,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 48. “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi yedinci maddesinde, gençlere yöneltilen: “Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.” İfadesine karşılık olarak; 224 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 78 kişi “katılmıyorum”, 49 kişi “kararsızım”, 30 kişi “katılıyorum” ve 19 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 12: “Etrafımda ki insanlara iyi bir örnek olmaya çalışırım.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	15	3,7	3,8	3,8
	katılmıyorum	16	4,0	4,0	7,8
	kararsızım	72	18,0	18,0	25,8
	katılıyorum	156	38,9	39,0	64,8
	kesinlikle katılıyorum	141	35,2	35,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 49. “Etrafımda ki insanlara iyi bir örnek olmaya çalışırım.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on ikinci maddesinde, gençlere yöneltilen: “Etrafımda ki insanlara iyi bir örnek olmaya çalışırım.” İfadesine karşılık olarak; 15 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 16 kişi “katılmıyorum”, 72 kişi “kararsızım”, 156 kişi “katılıyorum” ve 141 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır.

Medyadan Kaynaklı Kimlik Sorunları ölçen maddeler:

Madde 26: “Gayri İslami olan her paylaşımdan rahatsızlık duyarım.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	103	25,7	25,8	25,8
	katılmıyorum	71	17,7	17,8	43,5
	kararsızım	95	23,7	23,8	67,3
	katılıyorum	65	16,2	16,3	83,5
	kesinlikle katılıyorum	66	16,5	16,5	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 50. “Gayri İslami olan her paylaşımdan rahatsızlık duyarım.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi altıncı maddesinde, gençlere yöneltilen: “Gayri İslami olan her paylaşımdan rahatsızlık duyarım.” İfadesine karşılık olarak; 103 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 71 kişi “katılmıyorum”, 95 kişi “kararsızım”, 65 kişi “katılıyorum” ve 66 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %67,4’üne karşılık gelmektedir.

Madde 33: “Twitter, Tik Tok, Instagram gibi sosyal medya içeriklerinin beni olumsuz etkilediğini düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	70	17,5	17,5	17,5
	katılmıyorum	54	13,5	13,5	31,0
	kararsızım	84	20,9	21,0	52,0
	katılıyorum	96	23,9	24,0	76,0
	kesinlikle katılıyorum	96	23,9	24,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 51. “Twitter, Tik Tok, Instagram gibi sosyal medya içeriklerinin beni olumsuz etkilediğini düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz üçüncü maddesinde, gençlere yöneltilen: “Twitter (X), Tik Tok, Instagram gibi sosyal medya içeriklerinin beni olumsuz etkilediğini düşünüyorum.” İfadesine karşılık olarak; 70 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 54 kişi “katılmıyorum”, 84 kişi “kararsızım”, 96 kişi “katılıyorum” ve 96 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %52’sine karşılık gelmektedir.

Madde 34: “Sosyal medyada takip ettiğim sayfaların İslam’a uygun olmasına özen gösteririm.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	25	6,2	6,3	6,3
	katılmıyorum	66	16,5	16,5	22,8
	kararsızım	111	27,7	27,8	50,5
	katılıyorum	97	24,2	24,3	74,8
	kesinlikle katılıyorum	101	25,2	25,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 52. “Sosyal medyada takip ettiğim sayfaların İslam’a uygun olmasına özen gösteririm.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “Sosyal medyada takip ettiğim sayfaların İslam’a uygun olmasına özen gösteririm.” İfadesine karşılık olarak; 25 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 66 kişi “katılmıyorum”, 111 kişi “kararsızım”, 97 kişi “katılıyorum” ve 101 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır.

İtikadi Meselelerden Kaynaklı Kimlik Sorunları ölçen maddeler:

Madde 1: “İslam dininin varlığına ve hak olduğuna inanırım.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	12	3,0	3,0	3,0
	katılmıyorum	3	,7	,8	3,8
	kararsızım	8	2,0	2,0	5,8
	katılıyorum	66	16,5	16,5	22,3
	kesinlikle katılıyorum	311	77,6	77,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 53. “İslam dininin varlığına ve hak olduğuna inanırım.”

İslamî kimlik ölçeğimizin birinci maddesinde, gençlere “İslam dininin varlığına ve hak olduğuna inanırım.” İfadesine karşılık olarak; 12 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 3 kişi “katılmıyorum”, 8 kişi “kararsızım”, 66 kişi “katılıyorum” ve 311 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %5,8’ine karşılık gelmektedir.

Madde 2: “Kur’an ayetlerinin değişime uğramadan günümüze kadar gelmesinden şüphe ediyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	211	52,6	52,8	52,8
	katılmıyorum	116	28,9	29,0	81,8
	kararsızım	48	12,0	12,0	93,8
	katılıyorum	20	5,0	5,0	98,8
	kesinlikle katılıyorum	5	1,2	1,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		401	100,0		

Tablo 54. “Kur’an ayetlerinin değişime uğramadan günümüze kadar gelmesinden şüphe ediyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin ikinci maddesinde, gençlere yöneltilen “Kur’an ayetlerinin değişime uğramadan günümüze kadar gelmesinden şüphe ediyorum.” İfadesine karşılık olarak; 211 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 116 kişi “katılmıyorum”, 48 kişi “kararsızım”, 20 kişi “katılıyorum” ve 5 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %18,3’sına karşılık gelmektedir.

Madde 4: “Dünya’da yaşadıklarım karşısında ahirette hesap vereceğime inanıyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	19	4,7	4,8	4,8
	katılmıyorum	9	2,2	2,3	7,0
	kararsızım	11	2,7	2,8	9,8
	katılıyorum	105	26,2	26,3	36,0
	kesinlikle katılıyorum	256	63,8	64,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 55. “Dünya’da yaşadıklarım karşısında ahirette hesap vereceğime inanıyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “Dünya’da yaşadıklarım karşısında ahirette hesap vereceğime inanıyorum.” ifadesine karşılık olarak; 19 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 9 kişi “katılmıyorum”, 11 kişi “kararsızım”, 105 kişi “katılıyorum” ve 256 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %9,9’una karşılık gelmektedir.

Madde 21: “İbadet etmesem de iyi bir insan olmamın beni cennete götüreceğini düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	93	23,2	23,3	23,3
	katılmıyorum	61	15,2	15,3	38,5
	kararsızım	101	25,2	25,3	63,8
	katılıyorum	100	24,9	25,0	88,8
	kesinlikle katılıyorum	45	11,2	11,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 56. “İbadet etmesem de iyi bir insan olmamın beni cennete götüreceğini düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi birinci maddesinde, gençlere yöneltilen “İbadet etmesem de iyi bir insan olmamın beni cennete götüreceğini düşünüyorum.” ifadesine karşılık olarak; 93 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 61 kişi “katılmıyorum”, 101 kişi “kararsızım”, 100 kişi “katılıyorum” ve 45 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %61,6’sına karşılık gelmektedir.

Dini Yaşantı ve Tercihlerden Kaynaklı Kimlik Sorunları ölçen maddeler:

Madde 5: “Çevremde farklı din ve mezhepten olan insanların varlığı beni rahatsız etmez.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	39	9,7	9,8	9,8
	katılmıyorum	36	9,0	9,0	18,8
	kararsızım	64	16,0	16,0	34,8
	katılıyorum	140	34,9	35,0	69,8
	kesinlikle katılıyorum	121	30,2	30,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 57. “Çevremde farklı din ve mezhepten olan insanların varlığı beni rahatsız etmez.”

İslamî kimlik ölçeğimizin beşinci maddesinde, gençlere yöneltilen “Çevremde farklı din ve mezhepten olan insanların varlığı beni rahatsız etmez.” ifadesine karşılık olarak; 39 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 36 kişi “katılmıyorum”, 64 kişi “kararsızım”, 140 kişi “katılıyorum” ve 121 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %34,8’sına karşılık gelmektedir.

Madde 9: “Hayatta sorumluluk almaktan çekinmem.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	24	6,0	6,0	6,0
	katılmıyorum	13	3,2	3,3	9,3
	kararsızım	73	18,2	18,3	27,5
	katılıyorum	133	33,2	33,3	60,8
	kesinlikle katılıyorum	157	39,2	39,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 58. “Hayatta sorumluluk almaktan çekinmem.”

İslamî kimlik ölçeğimizin dokuzuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “Hayatta sorumluluk almaktan çekinmem.” ifadesine karşılık olarak; 24 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 13 kişi “katılmıyorum”, 73 kişi “kararsızım”, 133 kişi “katılıyorum” ve 157 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %27,6’sına karşılık gelmektedir.

Madde 15: “*Helal ve haramlara dikkat ederim.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	11	2,7	2,8	2,8
	katılmıyorum	38	9,5	9,5	12,3
	kararsızım	68	17,0	17,0	29,3
	katılıyorum	78	19,5	19,5	48,8
	kesinlikle katılıyorum	205	51,1	51,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 59. “*Helal ve haramlara dikkat ederim.*”

İslamî kimlik ölçeğimizin on beşinci maddesinde, gençlere yöneltilen “*Helal ve haramlara dikkat ederim.*” İfadesine karşılık olarak; 11 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 38 kişi “*katılmıyorum*”, 68 kişi “*kararsızım*”, 78 kişi “*katılıyorum*” ve 205 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %29,3’üne karşılık gelmektedir.

Madde 3: “*Bir Müslüman olarak yerine getirmem gereken tüm ibadetleri yerine getiriyorum.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	20	5,0	5,0	5,0
	katılmıyorum	70	17,5	17,5	22,5
	kararsızım	156	38,9	39,0	61,5
	katılıyorum	91	22,7	22,8	84,3
	kesinlikle katılıyorum	63	15,7	15,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 60. “*Bir Müslüman olarak yerine getirmem gereken tüm ibadetleri yerine getiriyorum.*”

İslamî kimlik ölçeğimizin üçüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “*Bir Müslüman olarak yerine getirmem gereken tüm ibadetleri yerine getiriyorum.*” İfadesine karşılık olarak; 20 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 70 kişi “*katılmıyorum*”, 156 kişi “*kararsızım*”, 91 kişi “*katılıyorum*” ve 63 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %61,5’ine karşılık gelmektedir.

Madde 22: “*Karşı cins ile olan ilişkilerimi her zaman İslami doğrultuda yaşarım.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	27	6,7	6,8	6,8
	katılmıyorum	66	16,5	16,5	23,3
	kararsızım	89	22,2	22,3	45,5
	katılıyorum	74	18,5	18,5	64,0
	kesinlikle katılıyorum	144	35,9	36,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 61. “Karşı cins ile olan ilişkilerimi her zaman İslami doğrultuda yaşarım.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi ikinci maddesinde, gençlere yöneltilen “*Karşı cins ile olan ilişkilerimi her zaman İslami doğrultuda yaşarım.*” ifadesine karşılık olarak; 27 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 66 kişi “*katılmıyorum*”, 89 kişi “*kararsızım*”, 74 kişi “*katılıyorum*” ve 144 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %45,6’sına karşılık gelmektedir.

Madde 31: “*Dini ve dünyevi olan iki şey arasında kalsam dini olanı tercih ederdim.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	21	5,2	5,3	5,3
	katılmıyorum	35	8,7	8,8	14,0
	kararsızım	64	16,0	16,0	30,0
	katılıyorum	87	21,7	21,8	51,8
	kesinlikle katılıyorum	193	48,1	48,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 62. “Dini ve dünyevi olan iki şey arasında kalsam dini olanı tercih ederdim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz birinci maddesinde, gençlere yöneltilen “*Dini ve dünyevi olan iki şey arasında kalsam dini olanı tercih ederdim.*” ifadesine karşılık olarak; 21 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 35 kişi “*katılmıyorum*”, 64 kişi “*kararsızım*”, 87 kişi “*katılıyorum*” ve 193 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %30,1’ine karşılık gelmektedir.

Madde 16: “*Gerekli gördüğüm zamanlarda yalan söylerim.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	54	13,5	13,5	13,5
	katılmıyorum	58	14,5	14,5	28,0
	kararsızım	112	27,9	28,0	56,0
	katılıyorum	132	32,9	33,0	89,0
	kesinlikle katılıyorum	44	11,0	11,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 63. “Gerekli gördüğüm zamanlarda yalan söylerim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin on altıncı maddesinde, gençlere yöneltilen “*Gerekli gördüğüm zamanlarda yalan söylerim.*” ifadesine karşılık olarak; 54 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 58 kişi “*katılmıyorum*”, 112 kişi “*kararsızım*”, 132 kişi “*katılıyorum*” ve 44 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %72’sine karşılık gelmektedir.

Madde 17: “*Bazen çevremdeki insanların beni anlamadıklarını düşünüyorum.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	27	6,7	6,8	6,8
	katılmıyorum	21	5,2	5,3	12,0
	kararsızım	83	20,7	20,8	32,8
	katılıyorum	104	25,9	26,0	58,8
	kesinlikle katılıyorum	165	41,1	41,3	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 64. “Bazen çevremdeki insanların beni anlamadıklarını düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz dördüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “*Bazen çevremdeki insanların beni anlamadıklarını düşünüyorum.*” ifadesine karşılık olarak; 27 kişi “*Kesinlikle katılmıyorum*”, 21 kişi “*katılmıyorum*”, 83 kişi “*kararsızım*”, 104 kişi “*katılıyorum*” ve 165 kişi ise “*kesinlikle katılıyorum*” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır.

Madde 23: “*Siyasi ve sosyal etkenler neticesinde İslam’ın yanlış anlaşıldığını düşünüyorum.*”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	48	12,0	12,0	12,0
	katılmıyorum	25	6,2	6,3	18,3
	kararsızım	97	24,2	24,3	42,5
	katılıyorum	123	30,7	30,8	73,3
	kesinlikle katılıyorum	107	26,7	26,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 65. “Siyasi ve sosyal etkenler neticesinde İslam’ın yanlış anlaşıldığını düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin yirmi üçüncü maddesinde, gençlere yöneltilen “Siyasi ve sosyal etkenler neticesinde İslam’ın yanlış anlaşıldığını düşünüyorum.” ifadesine karşılık olarak; 48 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 25 kişi “katılmıyorum”, 97 kişi “kararsızım”, 123 kişi “katılıyorum” ve 107 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumlu ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %81,9’sına karşılık gelmektedir.

Madde 30: “Dışarıdan bakıldığında Müslüman gibi yaşadığımı düşünüyorum.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	37	9,2	9,3	9,3
	katılmıyorum	53	13,2	13,3	22,5
	kararsızım	78	19,5	19,5	42,0
	katılıyorum	109	27,2	27,3	69,3
	kesinlikle katılıyorum	123	30,7	30,8	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 66. “Dışarıdan bakıldığında Müslüman gibi yaşadığımı düşünüyorum.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuzuncu maddesinde, gençlere yöneltilen “Dışarıdan bakıldığında Müslüman gibi yaşadığımı düşünüyorum.” ifadesine karşılık olarak; 37 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 53 kişi “katılmıyorum”, 78 kişi “kararsızım”, 109 kişi “katılıyorum” ve 123 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemelerde bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şekilde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %42,1’ine karşılık gelmektedir.

Madde 32: “İleride bir aile kurduğumda evlatlarımın benim gibi bir kişi olmasını isterdim.”

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kesinlikle katılmıyorum	29	7,2	7,3	7,3
	katılmıyorum	23	5,7	5,8	13,0
	kararsızım	97	24,2	24,3	37,3
	katılıyorum	75	18,7	18,8	56,0
	kesinlikle katılıyorum	176	43,9	44,0	100,0
	Total	400	99,8	100,0	

Tablo 67. “İleride bir aile kurduğumda evlatlarımın benim gibi bir kişi olmasını isterdim.”

İslamî kimlik ölçeğimizin otuz ikinci maddesinde, gençlere yöneltilen “İleride bir aile kurduğumda evlatlarımın benim gibi bir kişi olmasını isterdim.” İfadesine karşılık olarak; 29 kişi “Kesinlikle katılmıyorum”, 23 kişi “katılmıyorum”, 97 kişi “kararsızım”, 75 kişi “katılıyorum” ve 176 kişi ise “kesinlikle katılıyorum” şeklinde işaretlemeye bulunmuşlardır. Bu maddeye olumsuz ve kararsız şeklinde yanıt veren kişiler, anket uygulaması yapılan gençlerin %37,4’üne karşılık gelmektedir.

EK 2: ETİK KURUL KARARI

Evrak Tarih ve Sayısı: 31.01.2025-E.124699

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : E-95531838-050.99-124699
Konu : Etik Kurul Kararı

31.01.2025

Sayın Doç. Dr. Sedat YILDIRIM

İlgi : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün 13.01.2025 tarih ve 122672 sayılı yazısı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün ilgi yazısına istinaden Doç. Dr. Sedat YILDIRIM'ın danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Onur TOPRAK'ın "**Ayetler ve Hadisler Bağlamında Ortaya Konulan İslamî Kimliğin Günümüz Gençlerinin Yaşantılarına Etkisinin Değerlendirilmesi: Hz. Peygamber ve Genç Sahâbiler Örneği**" başlıklı bilimsel araştırması Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulunca incelenmiş olup, 30.01.2025 tarih ve 13 sayılı karar ile söz konusu araştırmaya izin verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Ebubekir BAKAN
Etik Kurulu Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSEBS3NR7B* Pin Kodu : 93962

Belge Takip Adresi : https://ebys.agri.edu.tr/enVision/Validate_Doc.aspx?

Adres : Fırat Mah. Yeni Üniversite cad. No:2 AE/İ 04100 Merkez, Ağrı – Türkiye

Telefon : 0472 215 98 63 Faks:0472 216 20 08

e-Posta : hukukburos@agri.edu.tr Web : www.agri.edu.tr

Keş Adresi : agriibrahimcecenuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için : Yılmaz SABUNCU

Unvanı : Şube Müdürü

Tel No : 1280

EK-3: ANKET

ANKET

Sayın Katılımcı;

Bu araştırmanın amacı, Üzerinde çalışmakta olduğumuz: “Ayetler ve Hadisler Bağlamında Ortaya Konulan İslamî Kimliğin Günümüz Gençlerinin Yaşantılarına Etkisinin Değerlendirilmesi: Hz. Peygamber ve Genç Sahâbîler Örneği” Adlı yüksek lisans çalışmamıza sizlerin değerli görüşleri sayesinde katkıda bulunmaktadır.

Anketteki her soruyu cevaplamanız, ankete isim YAZMAMANIZ önemle rica olunur. Değerli vakitlerinizi bizlere ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Lütfen (X) koyarak işaretleyiniz. Desteğiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

Onur TOPRAK

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

İslami ilimler Fakültesi

Hadis Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

DEMOGRAFİK BİLGİLER

- Cinsiyetiniz nedir?**
Erkek () Kadın ()
- Yaşınız hangi aralıktadır?**
13 () 14 () 15 () 16 () 17 () 18 () 19 ve üzeri ()
- Hangi kademede öğrenim görüyorsunuz?**
Lise () Ön lisans () Lisans () Yüksek lisans ve üzeri ()
- Okuduğunuz okul?**
Anadolu Lisesi () İmam Hatip Lisesi () Fen Lisesi () İslami ilimler Fakültesi ()
- Anne sağ mı?**
Evet () Hayır ()
- Baba sağ mı?**
Evet () Hayır ()
- Anne ve baba birlikte mi yaşıyor?**
Evet () Hayır ()
- Annenin öğrenim durumu nedir?**
İlkokul () Ortaokul () Lise () Ön lisans () Lisans () Yüksek lisans ve üzeri ()
- Babanın öğrenim durumu nedir?**
İlkokul () Ortaokul () Lise () Ön lisans () Lisans () Yüksek lisans ve üzeri ()
- Ailenin gelir durumu nasıl?**
Zayıf () Orta () İyi () Çok İyi ()

11. Aşağıda yöneltilen cümleleri size uygunluğuna göre işaretleyiniz.

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	İslam dininin varlığına ve hak olduğuna inanırım.					
2	Kur'an ayetlerinin değişime uğramadan günümüze kadar gelmesinden şüphe ediyorum.					
3	Bir Müslüman olarak yerine getirmem gereken tüm ibadetleri yerine getiriyorum.					
4	Dünya'da yaşadıklarım karşısında ahirette hesap vereceğime inanıyorum.					
5	Çevremde farklı din ve mezhepten olan insanların varlığı beni rahatsız etmez.					
6	Kendimi eksik hissettiğim zamanlarda dini araştırmalar yaparım.					
7	İnsanlar içerisinde dindar bir kişi olarak tanınmaktan çekinmiyorum.					
8	Bugüne kadar almış olduğum dini eğitimin yeterli olduğunu düşünüyorum.					
9	Hayatta sorumluluk almaktan çekinmem.					
10	Ailem ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye çalışır.					
11	Ailemde inanılan Dini inanış ve düşüncelerin bana benimsetildiğini düşünüyorum.					
12	Etrafımda ki insanlara iyi bir örnek olmaya çalışırım.					
13	Arkadaşlarım ibadetlerini yerine getirir.					
14	Hayatımda rol model aldığım herkes İslam dinine uygun yaşamaya özen gösterir.					
15	Helal ve haramlara dikkat ederim.					
16	Gerekli gördüğüm zamanlarda yalan söylerim.					
17	Bazen çevremdeki insanların beni anlamadıklarını düşünüyorum.					
18	Hayatıma yön verecek kadar ayet ve hadis bilgisine sahibim.					
19	Hiz. Muhammed'i (s.a.v) iyi tanıyorum.					
20	İbadetlerimi yerine getirdiğimde kendimi güvende hissediyorum.					
21	İbadet etmesem de iyi bir insan olmamın beni cennete götüreceğini düşünüyorum.					

22	Karşı cins ile olan ilişkilerimi her zaman İslami doğrultuda yaşarım.					
23	Siyasi ve sosyal etkenler neticesinde İslam'ın yanlış anlaşıldığını düşünüyorum.					
24	Toplumdaki baskın din İslam olduğu için onu yaşamaya mecbur kaldığımı düşünüyorum.					
25	Eğer akranlarım tarafından hor görüleceğimi düşünmeseydim daha çok ibadet ederdim.					
26	Gayri İslami olan her paylaşımdan rahatsızlık duyarım.					
27	Ailemde örnek alabileceğim kimse yok.					
28	Bu yaşıma kadar aldığım dini eğitimlerin yeterli olduğunu düşünüyorum.					
29	Ailem her fırsatta bana ibadetlerimi yapmam noktasında hatırlatmada bulunur.					
30	Dışarıdan bakıldığında Müslüman gibi yaşadığımı düşünüyorum.					
31	Dini ve dünyevi olan iki şey arasında kalsam dini olanı tercih ederdim.					
32	İleride bir aile kurduğumda evlatlarımın benim gibi bir kişi olmasını isterdim.					
33	Twitter, Tik Tok, Instagram gibi sosyal medya içeriklerinin beni olumsuz etkilediğini düşünüyorum.					
34	Sosyal medyada takip ettiğim sayfaların İslam'a uygun olmasına özen gösteririm.					

Anketimiz bitmiştir.

Değerli vaktinizi bize ayırdığınız için teşekkür ederiz.